

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Управління фінансовою стійкістю і платоспроможністю
ПрАТ СК «ПЗУ Україна»

студент 2 курсу групи 8.0720-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування, освітня програма фінанси і кредит
спеціалізації Корпоративні фінанси

А.В. Величко

Керівник к.ф.-м.н., доцент Кисільова І.Ю.

Рецензент д.е.н., доцент Огренич Ю.О.

Запоріжжя – 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній рівень магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит
Спеціалізація Корпоративні фінанси

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

«_____» _____ 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Величко Артему Віталійовичу

1. Тема роботи: «Управління фінансовою стійкістю і платоспроможністю ПрАТ СК «ПЗУ Україна»

керівник роботи: Кисільова Інна Юріївна, к.ф.-м.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 30 червня 2021 р. № 967-с.

2. Строк подання студентом роботи: 16 листопада 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності ПрАТ СК «ПЗУ Україна», Державної служби статистики України, Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність платоспроможності та фінансової надійності страховика; визначити основні принципи та методи управління платоспроможністю та фінансовою надійністю страховика; провести оцінку фінансового стану ПрАТ СК «ПЗУ Україна»; провести аналіз платоспроможності та фінансової надійності ПрАТ СК «ПЗУ Україна»; розробити математичну модель управління фінансовою надійністю; надати рекомендації щодо формування стратегії забезпечення фінансової надійності страховика.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 12 рис., 30 табл. і 12 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Кисільова І.Ю., доцент	5.07.2021 р.	5.07.2021 р.
2	Кисільова І.Ю., доцент	12.09.2021 р.	12.09.2021 р.
3	Кисільова І.Ю., доцент	02.10.2021 р.	02.10.2021 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2021 р. – 30.07.2021 р.	виконано
2.	Виконання вступу	1.08.2021 р. – 08.08.2021 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2021 р. – 12.09.2021 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2021 р. – 1.10.2021 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	2.10.2021 р. – 16.10.2021 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	17.10.2021 р. – 1.11.2021 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	1.11.2021 р. – 15.11.2021 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	16.11.2021	виконано

Студент _____ А.В Величко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ І.Ю. Кисільова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.Ю. Кисільова
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 117 с., 12 рис., 30 табл., 79 джерел, 8 додатків

Об'єктом дослідження є процеси оцінки та управління фінансовою надійністю та платоспроможністю страховика.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад та прикладних проблем, пов'язаних із управління фінансовою надійністю та платоспроможністю страховика.

Метою роботи є подальший розвиток теоретичних положень та удосконалення методичних і практичних рекомендацій щодо оцінки фінансової надійності та платоспроможності страховика.

Завдання: провести дослідження фінансового стану ПрАТ СК «ПЗУ Україна»; оцінити показники фінансової надійності та платоспроможності ПрАТ СК «ПЗУ Україна»; побудувати математичну модель управління фінансовою надійністю та розробити практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової надійності та платоспроможності.

Методи досліджень: діалектичний метод пізнання, системний, комплексний та структурно-функціональний підхід, кількісний аналіз, методи дедукції та індукції, аналізу та синтезу, метод математичного моделювання.

Наукова новизна: 1) запропоновано математичну модель фінансової надійності страхової організації; 2) запропоновано комплексну модель оцінки фінансової надійності страховика.

Практичне значення одержаних результатів. Пропозиції щодо формування та ефективного управління платоспроможністю та фінансовою надійністю страховика можуть бути використані в діяльності страхових організацій.

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ, ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИКА, СТРАХОВА КОМПАНІЯ, УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ, СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ

SUMMARY

Qualifying work: 117 p., 12 fig., 30 tab., 8 annex, 79 references.

The object of the research is the processes of assessment and management of financial reliability and solvency of the insurer.

The subject of the study is a set of theoretical and methodical principles and applied problems associated with the management of financial reliability and solvency of the insurer.

The purpose of the work is further development of theoretical provisions and improvement the methodological and practical recommendations for assessing the financial reliability and solvency of the insurer.

Objectives: to conduct an overview of literary sources on the issues of ensuring solvency and financial reliability of the insurer; to conduct a study of the financial condition of PJSC «IC PZU Ukraina»; to evaluate the indicators of financial reliability and solvency of PJSC «IC PZU Ukraina»; to build a mathematical model of financial reliability and develop practical recommendations for ensuring financial reliability and solvency of PJSC «IC PZU Ukraina».

Research methods: dialectical method of cognition, systemic, complex and structural-functional approach, quantitative analysis, methods of deduction and induction, analysis and synthesis, method of mathematical modeling. Scientific novelty: 1) a mathematical model of financial reliability of the insurance organization is proposed; 2) a comprehensive mathematical model for assessing the financial reliability of the insurer has been proposed.

The results of research are aimed at estimation and improving the solvency and financial reliability ensuring system of PJSC «IC PZU Ukraina» and can be implemented in practice of the other insurance companies.

The proposed recommendations of organization and improvement of solvency and financial reliability of PJSC «IC PZU Ukraina» are of practical importance.

The results of the study can be applied by the heads of the financial divisions of insurance companies for the development of tactical and strategic decisions that allows

to improve solvency and financial reliability of insurance company, and to perform the quick analysis of solvency and financial reliability of insurance company.

SOLVENCY, FINANCIAL RELIABILITY, FINANCIAL RELIABILITY
ASSESSMENT OF INSURER, INSURANCE COMPANY, CONDITIONS FOR
ENSURING SOLVENCY, FINANCIAL RELIABILITY ENSURING STRATEGY

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	11
1.1 Сутність та критерії оцінки фінансової надійності страховика....	11
1.2 Фактори впливу та оцінка фінансової надійності страхової організації.....	18
1.3 Платоспроможність страховика та методи її оцінки.....	28
2 ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ НАДІЙНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ СК «ПЗУ УКРАЇНА».....	36
2.1 Організаційно-економічна характеристика СК «ПЗУ Україна»..	36
2.2 Оцінка та управління платоспроможністю СК «ПЗУ Україна»	50
2.3 Оцінка фінансової надійності СК «ПЗУ Україна».....	65
3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАДІЙНІСТЮ СК «ПЗУ УКРАЇНА».....	85
3.1 Управління фінансовою надійністю страховика	85
3.2 Формування стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»	96
ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	118

ВСТУП

У сучасних умовах ринкових відносин підвищуються вимоги до фінансової надійності страхової компанії. Тому пріоритетним стає не тільки облік грошових потоків компанії, але й комплексне дослідження її фінансово-економічного стану і фінансової надійності. Фінансова надійність – одна з найважливіших характеристик стану страхової організації та її поведінки щодо зовнішніх і внутрішніх змін. Від правильності визначення факторів фінансової надійності залежить точність визначення кількісних і якісних показників діяльності та безпосередньо фінансової надійності страхових організацій.

З розвитком страхового ринку посилюється значення визначення ступеня надійності та платоспроможності страхових компаній, оцінки їх фінансового стану та результатів.

Питання дослідження надійності та платоспроможності страхових організацій досліджено в роботах Г.М.Малинич, О.Д.Вовчак, Л.А.Орланюк-Малицької, Н.В. Ткаченко, А.О.Бойко, Ю.М.Дьячкової, Л.В.Шірінян та інших.

Страховик, на відміну від промислових і комерційних підприємств, приймає від страхувальника гроші не в обмін на матеріальний товар або послуги, а в обмін на послугу, яка забезпечує страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат тільки тим страхувальникам, які зазнали збитків і потребують фінансової допомоги. Ця особливість (тобто «плата наперед») потребує певних гарантій щодо здатності страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками. Однією з гарантій є фінансова надійність страховика. Вона постійно перебуває в центрі уваги як страховика, так і страхувальника та пов'язана з тарифною, фінансовою, інвестиційною, перестраховальною політикою страховика.

Метою роботи є подальший розвиток теоретичних положень та удосконалення методичних і практичних рекомендацій щодо оцінки фінансової надійності та платоспроможності страховика.

Для досягнення мети сформульовано такі завдання:

- провести аналіз літературних даних;
- провести дослідження фінансового стану ПрАТ СК «ПЗУ Україна»;
- провести розрахунок показників фінансової надійності та платоспроможності ПрАТ СК «ПЗУ Україна»;
- побудувати математичну модель управління фінансовою надійністю ПрАТ СК «ПЗУ Україна»;
- розробити практичні рекомендації щодо забезпечення фінансової надійності та платоспроможності ПрАТ СК «ПЗУ Україна».

Об'єктом дослідження є процеси оцінки та управління фінансовою надійністю та платоспроможністю страховика.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад та прикладних проблем, пов'язаних із управління фінансовою надійністю та платоспроможністю страховика.

Методи досліджень: діалектичний метод пізнання, системний, комплексний та структурно-функціональний підхід, кількісний аналіз, методи дедукції та індукції, аналізу та синтезу, метод математичного моделювання.

Інформаційну базу дослідження складають дані бухгалтерської звітності страхової організації, а також монографічні дослідження та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями:

- 1) запропоновано математичну модель фінансової надійності страхової організації;
- 2) запропоновано комплексну модель оцінки фінансової надійності страховика.

Практичне значення мають такі розробки як: запропонована методика оцінки фінансової надійності страховика; модель управління фінансовою надійністю страхової організації.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано:

1. Тези доповіді на науково-практичній конференції:

Величко А. Фактори впливу на фінансову надійність страховика. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2021»*. Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. Т.2. С. 14–17).

2. Статтю у науковому виданні:

Kisilyova Inna, Velichko Artem. Estimation of financial reliability of the insurance company. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/471>

DOI: 10.32782/2524-0072/2021-28-2

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1 Сутність та критерії оцінки фінансової надійності страховика

Фінансова надійність страховика – це спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестраховування у випадку впливу несприятливих чинників. Тому стійка фінансова надійність страхових операцій дає змогу страховикові виконати усі зобов'язання за будь-яких несприятливих обставин [1].

Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних засад оцінки фінансової надійності страхових компаній здійснили Олійник В.М., Бондаренко С.К. [1], Шишпанова Н.О. [2], Ткаченко Н.В. [3,4], Ширінян Л.В. [5], Чайковська В. П. [6], Бігдаш В.Д. [7], Шакура О.О. [8], Бутиріна В. М. [9], Ненно І. А., Зубаль В.О. [10] та інші науковці.

Зазначимо, що фінансова надійність страхової організації характеризує здатність страховика забезпечувати поверненість коштів страхувальникам, тобто, виконувати прийняті страхові зобов'язання за договорами страхування і перестраховування. Через особливу значимість та важливість страхових зобов'язань під фінансовою надійністю страховика розуміють, перш за все, його здатність виконувати саме страхові зобов'язання.

Дослідники наголошують, що фінансова надійність у широкому розумінні характеризує здатність страхової організації виконувати прийняті на себе як страхові, так і інші зобов'язання. Однак, зазначимо, що таким чином визначається платоспроможність страховика, тобто здатність страховика виконати свої зобов'язання: зовнішні – перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом, та внутрішні – перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками [11].

Більшість науковців відзначає, що рівень фінансової надійності є головним індикатором життєздатності страхової компанії та її спроможності виконувати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Адже, низький рівень фінансової надійності будь-якого суб'єкта господарювання, зокрема й страхових організацій, стає чинником його не платоспроможності, а в подальшому й банкрутства. Тому, дослідження шляхів збільшення фінансової надійності є актуальною проблемою у страхуванні.

Фінансова надійність страховика – це економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їхнього розподілу й використання коштів, за якого страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу страхових ризиків, спричинених зміною параметрів середовища, в якому вона перебуває. На думку Іванюка І.С. та Маруженка Д.С. [12], основними чинниками забезпечення фінансової надійності страхової компанії є: власний капітал, страхові резерви, перестраховання, інвестиційна діяльність, тарифна політика.

Фінансово стійкою, на думку Бутиріної В.М. [9], є така страхова компанія, в якій присутнє оптимальне співвідношення між окремими видами її активів і джерелами їхнього фінансування. А. Поддєрьогін вважає фінансово стійким такий суб'єкт господарювання, який за рахунок власних коштів спроможний забезпечити запаси й витрати, та не допустити невинуватної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями [13].

Полчанов А.Ю. [14] стверджує, що фінансова надійність страхової організації забезпечується достатньою часткою власного капіталу у складі джерел фінансування. Тобто, залучені джерела фінансування мають використовуватись страховою організацією тільки в тих межах, у яких можна забезпечувати їх повне і своєчасне повернення.

Фінансова надійність як економічна категорія – це головний чинник стабільної діяльності суб'єкта господарювання, який має зберігатися незалежно

від ступеня негативного впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішні чинники умовно можна поділити на дві групи: перша з них – це чинники безпосереднього впливу, які досить швидко позначаються на рівні фінансової надійності (несприятливі зміни законодавства, погіршення економічного становища і підвищення ступеня ризиків у галузі, зростання рівня конкуренції, посилення податкового тягаря тощо), друга – чинники опосередкованого впливу, які мають довготривалу дію на рівень фінансової надійності (ускладнення політичної ситуації, погіршення умов зовнішньоекономічної діяльності, несприятливу кон'юнктуру на міжнародних ринках, стихійні лиха, зміну системи цінностей у суспільстві й технологічного устрою) [10].

У сучасній економічній літературі існує неточність, розмитість у визначенні терміна «фінансова надійність». По-перше, фінансову надійність розглядають як стан, по-друге, як адаптацію страхового підприємства до змін середовища. Проте, фінансова надійність страховика має характеризуватися його здатністю сприятливо реагувати на зміну економічної кон'юнктури. Фінансова надійність, зазвичай, визначається абсолютними значеннями коефіцієнтів – показників стану підприємства та їхнім порівнянням із загальноприйнятими нормами. Визначені таким чином стани не показують того, що може бути зі страховою компанією, якщо буде змінено значення фактора впливу на фінансовий стан.

Тому, фінансова надійність страхової компанії – це її здатність покращувати або не погіршувати значення своїх показників діяльності при зміні факторів впливу. Платоспроможність страховика - його здатність розрахуватися за усіма зобов'язаннями (страховими і не страховими) в будь-який момент часу.

Роботи Аберніхіної І.Г. [15], Кобилиця Н.О., Лопати О.О. [16], Кисільової І.Ю. [17], Бойко О.А. [18], Косаревої І.П. та Лисенко Д.Д. [19] присвячено дослідженням чинників та критеріїв оцінки фінансової надійності страхових компаній. В роботах зарубіжних вчених Barlow R., Proschan F., Hunter L. [20], Straub E. [21] надано аналіз існуючих методик оцінки фінансової надійності страхових організацій.

Узагальнюючи роботи дослідників, визначимо основні чинники забезпечення фінансової надійності страхової організації:

- розмір власних коштів;
- правильність розрахованих тарифних ставок;
- наявність збалансованого страхового портфеля;
- величину страхових резервів, адекватних сумі взятих страховиком на себе зобов'язань;
- ефективність розміщення страхових резервів;
- перестраховальні операції.

Існують законодавчі вимоги до власних коштів страховика, які мають бути сформовані за рахунок вкладів засновників і прибутку. Статутний фонд – головний елемент функціонування будь-якого суб'єкта господарської діяльності незалежно від форми власності. Він є сумою вкладів засновників для забезпечення життєдіяльності компанії. Порядок формування статутного фонду регулюється чинним законодавством та статутними документами.

Основними вимогами до створення українських страхових компаній, є наявність мінімального розміру статутного фонду 1 млн євро для страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, а страховика, який займається страхуванням життя – 10 млн євро за валютним обмінним курсом валюти України [22]. Важливо, що 100 відсотків статутного фонду має бути внесено у грошовій формі, тобто являти собою ліквідні кошти для виконання зобов'язань перед страхувальниками у разі нестачі спеціальних коштів – страхових резервів.

Страховик у ході діяльності повинен мати не тільки статутний фонд, а й значний обсяг власних коштів, вільних від зобов'язань. Такими коштами є гарантійний фонд та вільні резерви. До гарантійного фонду страховика належать спеціальні та резервні фонди, а також сума нерозподіленого прибутку. Вільні резерви – це частка власних коштів страховика, яка резервується з метою додаткового забезпечення фінансової надійності.

Фінансова надійність страховика залежить від правильного розрахунку тарифних ставок, які є ціною за страхову послугу. Цей розрахунок не може бути зроблений без урахування збитковості страхової суми страховиком. Виходячи з обсягу та рівномірності розподілу ризику, частоти настання страхових випадків, обсягу доходу компанії на основі статистичних даних за кілька років страховиком розраховується тарифна ставка. Але не завжди об'єктивні виміри доступні страховику хоча б з тієї причини, що він не володіє потрібною інформацією. За добровільними видами страхування страховик самостійно розраховує страхові тарифи і затверджує їх в уповноваженому органі зі страхової діяльності. Крім того, існує розвинута система знижок до базових тарифів, яка застосовується для поновлення договору страхування при закінченні його дії, та для корпоративних клієнтів. Відхилення страхового тарифу від об'єктивних обґрунтувань може призвести до зниження фінансової надійності страховика та невиконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками.

Достатність страхових резервів, які відображають обсяг страхових зобов'язань за укладеними договорами страхування є важливим критерієм фінансової надійності страховика. Виконання страхових зобов'язань в першу чергу має здійснюватися за рахунок коштів страхових резервів, а їх достатність обумовлено правильно визначеною тарифною ставкою. Акумуляовані у страхові резерви премії деякий час перебувають у розпорядженні страховика і можуть бути інвестовані з метою одержання додаткового доходу. Проте тимчасово вільні кошти страхових резервів, інвестовані страховиком, підлягають регулюванню з боку держави, бо вони є коштами страхувальників і мають бути повернуті їм при настанні страхової події. Активи страховика, сформовані за рахунок страхових резервів, є гарантією виконання його зобов'язань та повинні розміщуватися з метою забезпечення ліквідності, диверсифікації, надійності та прибутковості. Такі вимоги дають змогу забезпечити своєчасні і в повному обсязі страхові виплати. Крім того, при розміщенні тимчасово вільних коштів страхових резервів необхідно враховувати характер розподілу ризику; термін страхування; обсяг акумульованих коштів; необхідність у інвестиційному доході.

Фінансова надійність страховика забезпечується таким інструментом, як перестраховання, про що наголошують Дьячкова Ю.М. [23] та Бойко А.О. [24,25]. Висока вартість об'єктів, які можуть бути прийняті на страхування, незбалансований страховий портфель, коливання результатів діяльності страховика можуть негативно вплинути на його фінансову надійність. Проте при перестрахованні страховик, приймаючи на страхування крупний ризик, не тільки передає його частку перестраховику, а й продовжує нести відповідальність перед страхувальником у повному обсязі. Тому страховик має правильно визначити розмір власного утримання зобов'язань. Справді, якщо розмір зобов'язань буде надто високим, то в разі настання страхового випадку в страховика може бути недостатньо коштів для покриття збитків страхувальників.

Дотримання страховиком вищевказаних критеріїв фінансової надійності є гарантією для страхувальників, які в обмін на сплачені гроші отримують від страховика запевнення щодо страхового захисту.

В Україні та Європі існують різні рейтингові агентства, які формують рейтинги фінансової надійності страхових компаній. Так, в Україні основним є рейтингове агентство «Експерт-рейтинг» [26]. А Національним рейтинговим агентством «Рюрік» [27] розроблена власна рейтингова шкала оцінювання рівня фінансової надійності (надійності) страхової компанії (ДОДАТОК А).

Основні показники та фактори для визначення фінансової надійності (надійності) страхової компанії В процесі оцінювання фінансової надійності (надійності) страхових компаній, на думку НРА «Рюрік» [27], доцільно розглядати такі групи кількісних показників:

- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники збитковості;
- показники ефективності діяльності;
- показники капіталізації;
- показники перестраховання;
- показники диверсифікації страхового портфеля.

Додатково, для визначення рівня фінансової надійності (надійності) страхових компаній необхідно також враховувати такі чинники:

- склад акціонерів та керівництва страхової компанії;
- входження страхової компанії до фінансово-промислових груп, а також аналіз інформації щодо того, чи є страховий бізнес основним (пріоритетним) для акціонерів;
- можливість залучення зовнішнього фінансування з боку акціонерів, та / або позикового капіталу (облігаційні випуски, кредити комерційних банків тощо);
- наявність інформації в мережі Internet та ЗМІ, що може негативно вплинути на ділову репутацію страхової компанії (особливо акцентуючи увагу на інформації щодо затримання розгляду / невиконання зобов'язань за страховими договорами);
- накладення штрафних санкцій з боку Нацкомфінпослуг та інших регулюючих органів (в т.ч. позбавлення / тимчасове призупинення дії ліцензій зі здійснення страхової діяльності або інших ліцензій);
- інші фактори, які, можуть вплинути на рівень фінансової надійності (надійності) страхової компанії (в т.ч. чутливість до політичних ризиків).

При цьому, в процесі розрахунку даного показника аналітики НРА «Рюрік» здійснюють коригування суми на банківських рахунках на суму коштів в банках, які було визнано неплатоспроможними та запроваджено тимчасову адміністрацію. Також, за наявності достатнього обсягу інформації, до елементів розрахунку доцільно врахувати суми одержаної та наданої фінансової допомоги. В процесі здійснення аналізу можуть використовуватись інші показники, що характерні для специфіки роботи окремих страхових компаній [27].

Як зазначають Челишева Т.В. та Кононова Т.С. [28], оцінка фінансової надійності (надійності) є лише частиною комплексного кредитного аналізу та повинна розглядатися в комплексі з кредитним рейтингом страхової компанії.

Ринкова трансформація економіки України зумовлює підвищення ролі страхової діяльності, удосконалення методології оцінки результатів економічної

діяльності страхових компаній. Прискіплива увага до головних факторів, що забезпечують фінансову надійність страхової компанії, дозволить забезпечити достатню надійність страховиків до негативних і несподіваних змін зовнішнього і внутрішнього середовища діяльності.

1.3 Фактори впливу та оцінка фінансової надійності страхової організації

Для вивчення впливу чинників на надійність страхової організації їх необхідно заздалегідь класифікувати. В основу класифікації можуть бути покладені різні ознаки. У найзагальнішому вигляді можна виділити чинники макрорівня, які реалізуються шляхом складної взаємодії таких глобальних чинників рівноваги ринку, як відповідність попиту, пропозиції, цінових очікувань і ціни, а також чинники мікрорівня.

Отже, проблема шляхів забезпечення фінансової надійності страхової компанії є багатофакторним завданням і вимагає комплексної оцінки. У зарубіжному страховому менеджменті активно використовується класифікація чинників за можливістю управління ними. З цих позицій чинники надійності можуть бути такими, що піддаються і не піддаються управлінню. тобто керовані та некеровані. При цьому прийнято основні керовані чинники, інші керовані чинники і ринкові (частково керовані і некеровані) чинники (табл. 1.1) [29].

Таблиця 1.1 – Поділ факторів фінансової надійності страховика на групи за можливістю управління.

Внутрішні (керовані)	Зовнішні(некеровані)	Змішані
1	2	3
Якість страхового портфеля	Кон'юнктура ринку	Страхові резерви
Склад і структура витрат, стратегія компанії стосовно витрат	Інфляція, час, тривалість звітного періоду	Статутний фонд, його розмір, структура і склад
Маркетингова політика і менеджмент страхової компанії		Система перестраховування

Продовження табл.1.1

1	2	3
Гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій		Ступінь залучення страхової організації в інвестиційну діяльність
Стратегія страхової організації стосовно чистого прибутку		Мобільність компанії
Склад і структура тарифної ставки		Оптимальна структура страхової організації

До основних керованих факторів належать: страховий продукт, система організації продажів страхових послуг і формування попиту, гнучка система тарифів і власна інфраструктура страховика. До інших керованих чинників відносяться матеріальні, фінансові і трудові ресурси страхової компанії. В сукупності всі ці чинники взаємозв'язані між собою, і зміни одного з них відбиваються на всіх інших. До частково керованих ринкових чинників відносять ринковий попит, конкуренція, інфраструктура страхової компанії тощо. До некерованих ринкових чинників відносять державний устрій та політичну систему, соціально-етичне оточення, кон'юнктуру світового страхового ринку.

Така класифікація відповідає реальним практичним потребам страхових менеджерів, які розробляють стратегію поведінки компанії на ринку, зокрема – з метою підвищення її фінансової надійності.

З позиції теорії систем чинники, що впливають на фінансову надійність страхової компанії, можна поділити на внутрішньосистемні (внутрішні) і позасистемні (зовнішні). На нашу думку, така класифікація важлива саме для управління надійністю і платоспроможністю, оскільки дозволяє передбачити у відповідь на кожну зовнішню дію деяку внутрішню зміну, що забезпечує баланс середовища і господарюючого суб'єкта [30].

При проведенні аналізу фінансового середовища функціонування страхової компанії можуть бути виділені чинники зовнішнього фінансового середовища – непрямого впливу і безпосереднього впливу, які спричиняють вплив на фінансову надійність страховика (рис. 1.1) [31].

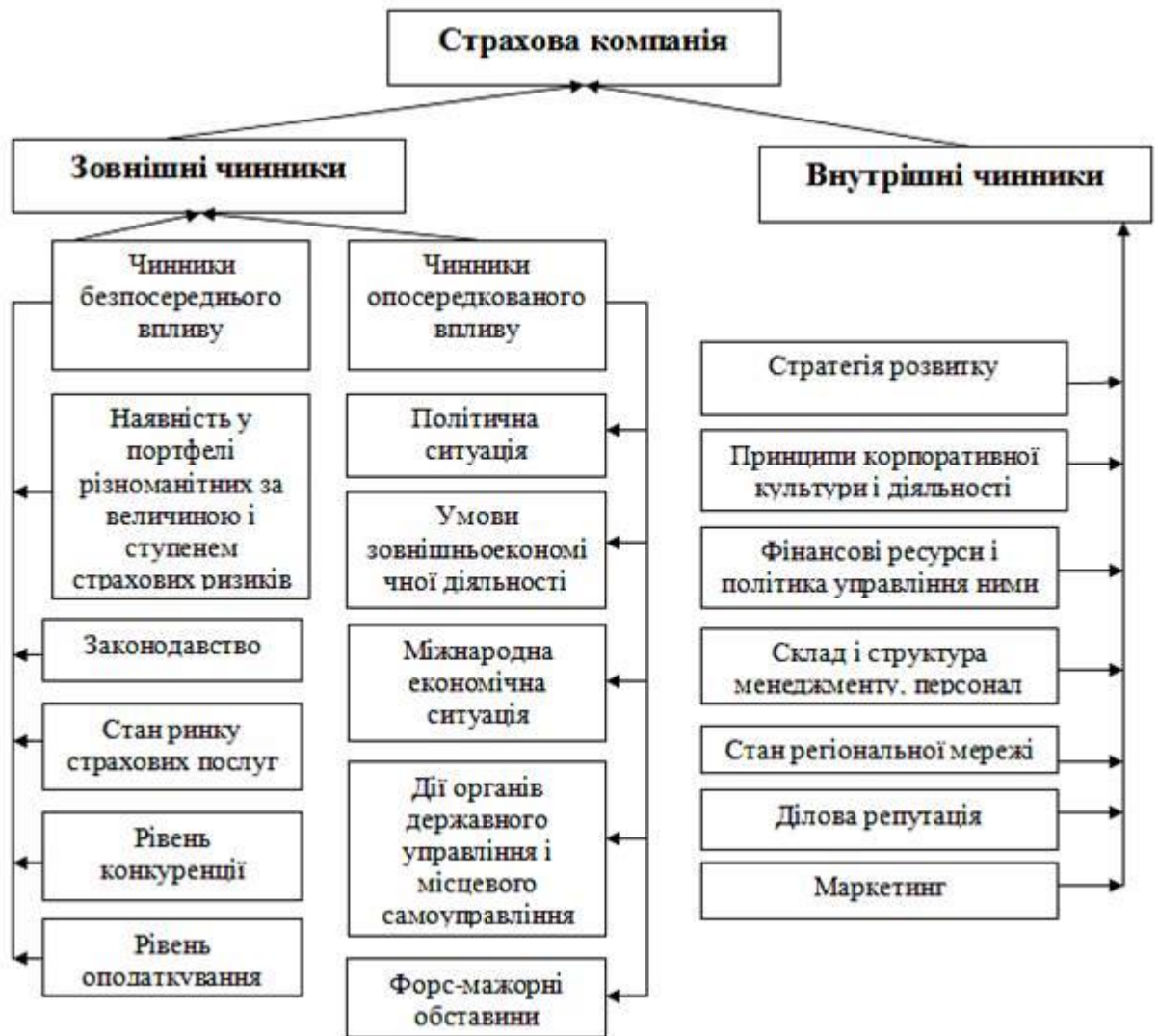

Рисунок 1.1 – Чинники, що визначають фінансову надійність страхової компанії

У ряді зовнішніх чинників економічного характеру, що здійснюють значний вплив на фінансову надійність страхової компанії, необхідно назвати динаміку банківського відсотка, рівень інфляції, стан ринку цінних паперів і систему оподаткування.

Так, невдале оподаткування може спричинити відтік капіталу із страхової галузі і при надмірному вилученні фінансових ресурсів зробити нестійкими не тільки окремі страхові компанії, але і страховий ринок в цілому.

В роботі [32] зазначається необхідність врахування можливої дії чинників неекономічного характеру, як наприклад, зміни економічної парадигми, що робить можливим включення страхових премій до собівартості продукції і тим

самим дає потужній поштовх розвитку страхування і зростанню доходів страхових компаній.

Найважливішими серед внутрішніх чинників, що визначають фінансову надійність страхової компанії, є надійність страхового портфеля і надійність інвестиційного портфеля. Кожен із цих чинників формується під впливом цілого ряду чинників другого порядку, а ті у свою чергу – чинників третього порядку. Ієрархія внутрішніх чинників, що визначають фінансову надійність страхової компанії, може бути прийнята за основу для побудови системи показників оцінки надійності. До внутрішніх можна віднести: тарифну, фінансову, кадрову, перестрахову політику та інші.

Всі ці чинники поки не піддаються формалізації, що робить процес прогнозування стану страхового ринку досить складним.

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що оскільки будь-яка економічна система є системою високої складності, «виокремлення» впливу окремих чинників в практиці страхової діяльності є досить проблематичним. Так, ціна на страхову послугу складається під впливом чинників зовнішніх (рівень ризику, кон'юнктура ринку і так далі) і внутрішніх (збалансованість і величина страхового портфелю, стан інвестиційного портфелю, рівень витрат, що склався, на ведення справи і так далі). Подібна тотальна залежність мікросистеми від макросистеми вимагає великої обережності при оцінці ролі внутрішніх чинників в забезпеченні надійності та надійності суб'єкта ринку, що необхідно враховувати в процесі регулювання діяльності страхових компаній.

Проте, страховик є неспроможним відносно того, щоб взяти до уваги всі перелічені фактори, тому надійність страхової компанії залежить від кількості тих факторів, які вона врахувала в процесі здійснення своєї діяльності. З огляду на те, що зовнішні фактори страхова компанія не може контролювати, тому однією з пріоритетних цілей страховика повинно бути управління внутрішніми факторами, які впливають на рівень фінансової надійності.

Власний капітал страхової компанії є основою фінансової надійності страховика, гарантією збереження її, навіть за умови браку страхових премій та

прибутку від інвестиційної діяльності, необхідних для виконання поточних та довгострокових зобов'язань.

Також важливими показниками фінансової надійності страховика, її надійності, є платоспроможність, тарифна політика, управління страховим портфелем, прийнята система перестраховування, яка полягає у тому, що на відповідальності страховика залишаються тільки ті ризики, за якими він може виконувати зобов'язання, виходячи зі своїх фінансових можливостей.

Проте позитивний вплив показників, перерахованих вище, на фінансовий стан компанії забезпечується тільки при наступних умовах [33–38]:

- використання механізму перестраховування повинно бути ефективним, тобто відстежується співвідношення між досягнутими від операції ефектом і витратами на здійснення операції. Даний інструмент надає додаткову можливість управління ризиками, які виникають в межах операційної діяльності страховика;

- потрібно досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, наприклад, за допомогою встановлення обґрунтованого та ефективного страхового тарифу. Заниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, а неправильна структура та методика визначення тарифної ставки може призвести до втрати конкурентних позицій компанії на страховому ринку в разі завищення тарифу та збільшення імовірності банкрутства – при заниженні страхової премії;

- треба створити стійкий страховий портфель, тобто досягти такої його структури, яка б забезпечувала оптимальне співвідношення між безпекою і прибутковістю. Це можливо шляхом постійного аналізу і коригування співвідношення між напрямками страхування, страховими сумами та рівнями ризику об'єктів у розрізі діючих та новоукладених страхових договорів;

- варто сформувати страхові резерви з метою відшкодування витрат, які можуть понести страхувальники в результаті настання страхового випадку за відповідним видом ризику. Таким чином, страхова компанія може розподілити відповідальність за кожним із видів страхування.

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою зміцнення рівня її фінансового стану.

Узагальнюючи існуючі в економічній літературі підходи, можна виділити основні фактори, які впливають на фінансову надійність страхової компанії: 1) статутний фонд, його структура і склад; 2) страхові резерви (достатні для майбутніх виплат); 3) система перестраховування; 4) ступінь залучення страхової організації в інвестиційну діяльність; 5) якість страхового портфеля (величина, надійність і структура); 6) склад і структура тарифної ставки; 7) мобільність (здатність адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні дестабілізуючі чинники); оптимальна структура страхової організації; 9) склад і структура витрат, стратегія компанії стосовно витрат; 10) інфляція, час, тривалість звітного періоду; 11) стратегія страхової організації щодо обсягу нерозподіленого прибутку.

Серед фахівців, які розглядали методичні аспекти оцінки фінансової надійності страхової організації та запропонували підходи до кількісної оцінки фінансової стійкості страховиків, можна виділити Малинич Г.М. [39,40], Сич О.А., Павлюк Х.П. [41], Шірінян Л. В. [29], Ткаченко Н.В. [30], Бойко О.А. [31]. Особливе значення фінансової надійності страхових компаній для економіки в цілому обумовлено низкою причин.

По-перше, розвиток страхового сектора в системі фінансових відносин на макрорівні сприяє стабілізації економічних відносин та забезпеченню соціальної надійності суспільства. По-друге, зміцнення фінансової надійності страхових компаній сприятливо впливає на ринкові відносини на макроекономічному рівні в цілому. По-третє, страхові компанії суттєво впливають на ринок інвестицій, оскільки є надійним джерелом формування фінансового капіталу.

В роботі [39] проведено групування методичних підходів до оцінки фінансової надійності страховика:

– методичні підходи, в основу яких покладено визначення інтегрального показника фінансової надійності, наприклад в роботах

– методичні підходи, які визначають одиничний показник фінансової надійності страховика або системи показників надійності страховика.

– методичні підходи, які обґрунтують теоретичні засади побудови методики оцінювання фінансової надійності страховика.

Для оцінки фінансової надійності страхових організацій застосовують різні системи показників. Узагальнення системи показників оцінки фінансової надійності страховика наведено на рис. 1.2 [2].

Група вітчизняних науковців під керівництвом І.О. Ковтуна пропонує методику [42] оцінки фінансової надійності страхової компанії, яка полягає у визначенні узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності страхової компанії. Коефіцієнт надійності (K_H) страховика характеризує сукупний рівень ліквідності, платоспроможності і рентабельності та розраховується таким чином:

$$K_H = \sqrt[3]{K_L \cdot K_P \cdot K_R} \quad (1.1)$$

де K_L – коефіцієнт ліквідності;

K_P – коефіцієнт платоспроможності;

K_R – коефіцієнт рентабельності.

Коефіцієнт ліквідності (K_L) характеризує можливість швидкого перетворення активів страхових компаній у грошову форму, а отже, швидкість можливого виконання своїх зобов'язань; коефіцієнт платоспроможності (K_P) характеризує достатність власних засобів страхової компанії для виконання своїх зобов'язань; коефіцієнт рентабельності (K_R) характеризує прибутковість роботи страхової компанії.

Поряд із розглянутими вище, існують методики оцінки фінансової надійності страховика на основі відносних показників. Ці методики враховують низку фінансових показників. До таких належать методики, запропоновані Шиховим А. [43] и Мудриком Д. [44].

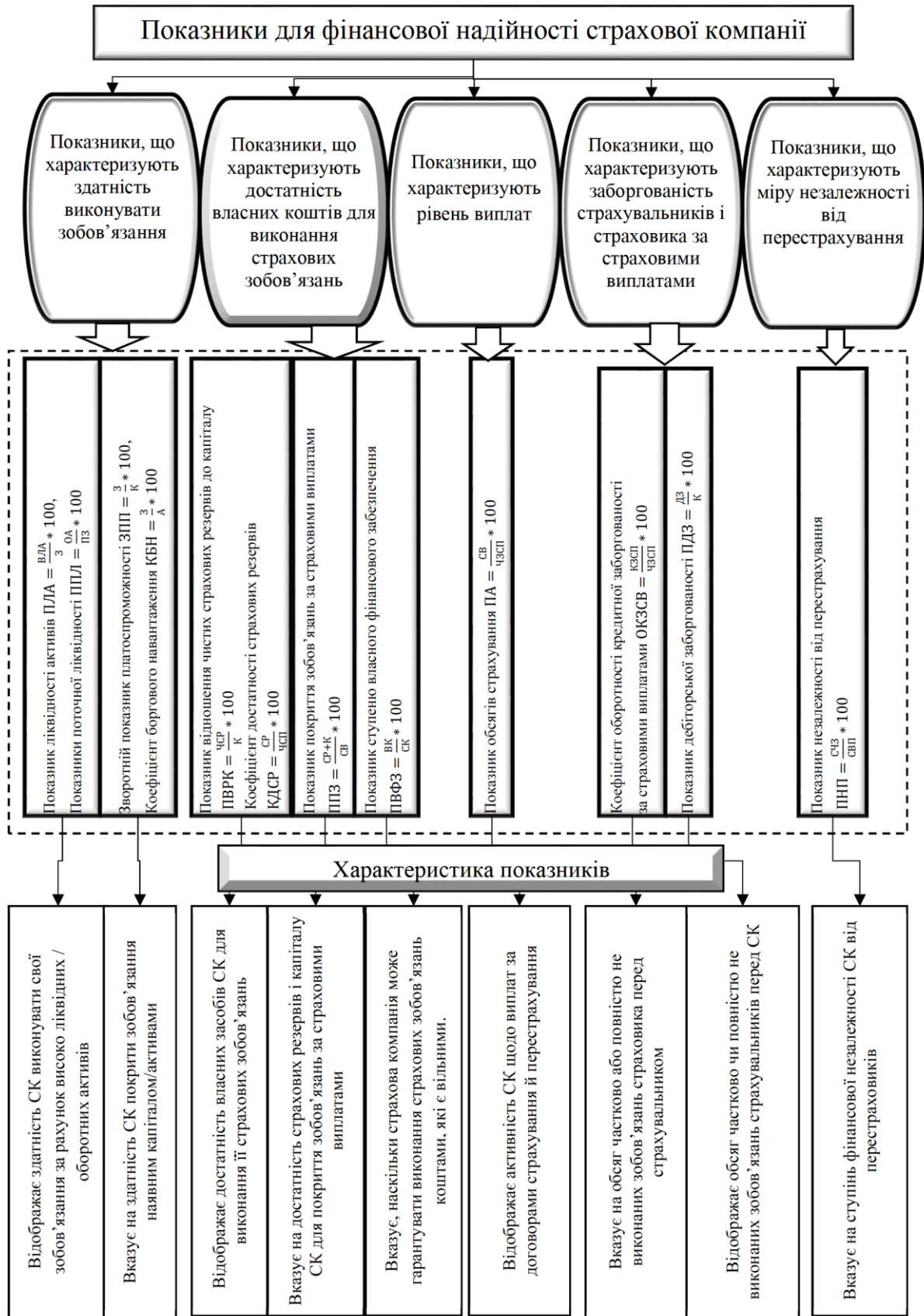

Рисунок 1.2 – Система показників оцінки фінансової надійності страховика

Так, Шихов А. [43] використовує для кількісної оцінки фінансової надійності страхової організації відносні показники фінансового стану страхової організації (табл. 1.2):

Таблиця 1.2 – Відносні показники фінансової надійності страховика

	Найменування коефіцієнта	Формула розрахунку	Зміст коефіцієнта
1	Коефіцієнт власного капіталу	$K_c \cdot 100 / (O + K_c)$ де K_c – власний капітал страхової організації; O – загальна сума зобов'язань страховика	Визначає частку власного капіталу у загальній величині капіталу за підсумком балансу. Високий рівень коефіцієнта (до 100%) характеризує фінансову незалежність, надійність страховика, гарантує виконання його зобов'язань перед всіма контрагентами. Однак з метою підвищення ефективності використання власного капіталу страхові компанії використовують і залучені кошти. Нормативний рівень коефіцієнта - 60% - 70%.
2	Коефіцієнт залученого капіталу	$Z \cdot 100 / (Z + K_c)$ де Z – залучений капітал K_c – власний капітал страховика.	Визначає частку залучених коштів в загальній величині капіталу. Є оберненим до першого показника. Нормативне значення 30 -40%
3	Коефіцієнт загальної ліквідності	A_o / O_k де A_o – оборотні кошти страховика; O_k – сума короткострокових зобов'язань страховика	Характеризує загальну забезпеченість страхової організації оборотними коштами для погашення короткострокових зобов'язань. Якщо значення коефіцієнта менше одиниці, це свідчить про низький рівень ліквідності, фінансовий ризик, про можливу втрату платоспроможності. Нормативне значення 1,0 -2,0.
4	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_L = A_v / O_c$ де A_v – високоліквідні активи; O_c – термінові зобов'язання	Визначає забезпеченість високоліквідними активами для виконання зобов'язань в поточному періоді. При значенні коефіцієнта більш одиниці страховик має високий рівень платоспроможності.
5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами.	$K_3 = C / A_o$, де C – власні оборотні кошти страховика; A_o – оборотні активи страховика	Характеризує фінансовий стан та міру здатності страховика розрахуватися за рахунок власних коштів. При значенні менш 0,5 виникає загроза втрати платоспроможності.

Методика оцінки фінансової надійності, яка запропонована Д.Мудриком [44], заснована на структуруванні капіталу страховика і розглядає чотири

показники (коефіцієнти) фінансової надійності, формули розрахунку та економічний зміст яких наведено в табл. 1.3:

Таблиця 1.3 – Коефіцієнти фінансової надійності

Найменування показника	Формула розрахунку	Економічний зміст
Кфн ₁	$K_{ф1} = \frac{СК}{К}$ де СК – власний капітал; К – капітал страховика.	Характеризує частку власного капіталу во всім капіталі страховика. Чим вище його значення, тим вищою є фінансова надійність страховика.
Кфн ₂	$K_{ф2} = \frac{СР}{К}$ де СР – страхові резерви	Характеризує частку страхових резервів (залучених коштів) в капіталі компанії. Тенденція до зростання свідчить про збільшення обсягу страхових операцій.
Кфн ₃	$K_{ф3} = \frac{Об - СР}{К}$ де Об – зобов'язання страховика.	Відображає частку позикових коштів в капіталі страховика. Зростання цього коефіцієнта свідчить про підсилення залежності страховика від кредиторів та зниження фінансової надійності.
Кфн ₄	$K_{ф4} = \frac{СК}{(СР - ПСР)}$ Где ПСР – частка перестраховиків в страхових резервах.	Показує співвідношення власного капіталу та сформованих страхових резервів, відображає достатність власного капіталу. Збільшення пов'язано із зниженням фінансової надійності страховика.

Однак, зазначені методики мають певні переваги та недоліки.

З метою стандартизації процедур здійснення аналізу діяльності страховиків ДКРРФПУ видала Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків [45]. Відповідно до них здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховування, страхових резервів, дохідності та ліквідності. На основі цієї методики – тестів раннього попередження (далі – ТРП) – визначається рівень фінансової надійності страхової компанії. Інформаційним забезпеченням цієї методики є публічна звітність та Звіт про доходи і витрати страхової компанії, який належить до внутрішньої звітності. Отже, результати тестів раннього попередження інформацією з обмеженим доступом.

ТРП передбачають розрахунок одинадцяти показників для страхових компаній з ризикового страхування і дев'ять – для компаній страхування життя.

Таким чином, оцінка фінансової надійності страховика є комплексною складною задачею. Для оцінки фінансової надійності застосовуються показники, які характеризують різні аспекти діяльності страховиків.

1.3 Платоспроможність страховика та методи її оцінки

Питання забезпечення і оцінки платоспроможності страхових організацій розглядали Кравченко В.О. [46], Бессараб Ю.О. [47], Руда Р. В. [48], Pentikainen Т. [49]. Дослідженням зарубіжного досвіду забезпечення та вдосконалення платоспроможності страхових організацій присвячено роботи Ткаченко Н.В. [50,51] Єрмошенко А. М., Поплавської В.В. [52], Котлобовського І.Б., Сметаніна А. Є. [53] Орлової О.В. [54] та інших. В роботах зарубіжних авторів Bellando J.-L. [55], Kreutzer M., Wagner J. [56] розглядаються теоретичні та практичні аспекти забезпечення платоспроможності, а також питання регулювання платоспроможності страховиків.

Платоспроможність страховика – здатність страховика виконувати свої зобов'язання, які складаються із двох груп [46–50]:

1) зовнішні зобов'язання – зобов'язання перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом; За обсягом перевагу мають зовнішні зобов'язання, які можна поділити на страхові та інші. Обсяг зовнішніх зобов'язань є основним показником для визначення платоспроможності.

2) внутрішні зобов'язання – це зобов'язання перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками.

Страхові зобов'язання є основною складовою зовнішніх зобов'язань. Платоспроможність страховикам забезпечується за рахунок двох основних джерел: коштів страхових резервів, які мають бути адекватними взятим зобов'язанням, і власних вільних коштів. З огляду на характер страхової послуги, в основі якої лежить категорія страхового ризику та випадковість його настання, розрахунковий розмір страхових резервів може бути недостатнім для виконання

всіх зобов'язань за страховими виплатами. Тому страховик повинен мати вільні від зобов'язань кошти, які може використати для виплат у разі, коли страхові резерви будуть вичерпані.

Вимоги до рівня платоспроможності визначено в Законі України «Про страхування» [22], який крім того встановлює систему контролю за рівнем платоспроможності страховиків і порядком розрахунку резервів. Закон посилює норми, що регулюють нагляд за страховою діяльністю, упорядковує види обов'язкового страхування та рекомендований перелік добровільних видів страхування.

Завданням кожного страховика є максимально скористатися цими можливостями. Важливе місце у вирішенні цих завдань займає фінансовий аналіз, який спрямований на дослідження фінансової надійності страховика, його надійності та платоспроможності. Проведення аналізу діяльності страхової компанії неможливо без аналізу страхового портфеля, оцінки достатності капіталу компанії і сформованих резервів. Проте, найважливішим напрямком аналізу, на нашу думку, є аналіз платоспроможності.

Страхові компанії з метою забезпечення виконання зобов'язань перед страхувальниками зобов'язані дотримуватись певних вимог, які забезпечують їх платоспроможність. Відповідно до чинного законодавства умовами забезпечення платоспроможності страховиків є [22]:

- наявність сплаченого статутного фонду;
- наявність гарантійного фонду страховика;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань.

Чинним законодавством встановлено мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя в сумі еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя – 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом

валюти України. Статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі за їх номінальною вартістю. Допускається сплата грошової частки державними цінними паперами, але не вище 25% загального розміру статутного фонду. Для формування статутного фонду забороняється використовувати векселі, кошти страхових резервів, кошти одержані в кредит, позику під заставу, і вносити нематеріальні активи.

До гарантійного фонду страховика належать додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку. Страховики за рахунок нерозподіленого прибутку можуть створювати вільні резерви (це частка власних коштів страховика, яка резервується з метою додаткового забезпечення платоспроможності страховика відповідно до прийнятої методики здійснення страхової діяльності).

Фактичний запас платоспроможності страхової компанії визначається за формулою:

$$\text{ФЗП} = \text{А} - \text{НА} - \text{З} \quad (1.2)$$

де ФЗП – фактичний запас платоспроможності;

А – загальна сума активів;

НА – загальна сума нематеріальних активів;

З – загальна сума зобов'язань.

Нормативний запас платоспроможності страховика дорівнює більшій з двох величин, які визначаються за формулами:

$$\text{НЗП}_1 = 0,18 \cdot (\text{СП} - \text{СПП} \cdot 0,5), \quad (1.3)$$

$$\text{НЗП}_2 = 0,26 \cdot (\text{СВ} - \text{СВП} \cdot 0,5) \quad (1.4)$$

де НЗП – нормативний запас платоспроможності;

СП – сума страхових платежів;

СВ – сума страхових виплат;

СПП – сума страхових платежів, які належать перестраховикам;

СВП – сума страхових виплат, компенсованих перестраховиками.

Для забезпечення відповідного рівня платоспроможності за вимогами законодавства фактичний запас платоспроможності повинен перевищувати нормативний його запас на будь-яку дату. Тобто постійно повинна виконуватись умова: $(\text{ФЗП}) > (\text{НЗП})$ [22].

У закордонній страховій практиці для характеристики платоспроможності страховика використовується показник рівня достатності покриття власними коштами (Capital Adequacy Ratio або CAR), який розраховується так [50]:

$$\text{CAR} = ((\text{F}-\text{N}) / \text{F}) \cdot 100\% \quad (1.5)$$

де F – фактичний рівень платоспроможності;

N – нормативний рівень платоспроможності.

Для страховиків, які здійснюють ризикове страхування, рекомендовані параметри оцінювання платоспроможності наведені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Інтегральне якісне оцінювання платоспроможності страховика [50]:

Значення CAR, %	Оцінка покриття
<0	Недостатнє
від 0 до 25	Нормальне
від 26 до 50	Добре
від 51 до 75	Надійне
>76	Зразкове

Доцільність використання цього показника фінансовими менеджерами страхових компаній зумовлюється існуванням загальновизнаних (у США це, наприклад, система IRIS (Insurance Regulation Information System)) експертних якісних оцінок достатності покриття зобов'язань страховика власними коштами.

Показники, що характеризують рівень платоспроможності страхової організації, визначають, наскільки обсяг засобів, якими володіє страховик,

відповідає прийнятим зобов'язанням, інакше кажучи, яким є ступінь надійності страхової організації. Узагальнюючи роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, визначимо показники платоспроможності страхової компанії, які представлені у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 – Показники платоспроможності страховика

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт поточної платоспроможності (Кпп)	Страхові платежі/(Страхові виплати + Операційні витрати)	Кпп > 1
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами (Кзвк)	Власні кошти страховика/Страхові резерви	Кзвк > 0,28
Коефіцієнт покриття інвестиційними активами страхових резервів (Кпіа)	(Інвестиційні активи + Грошові кошти)/Страхові резерви	Кпіа > 1
Коефіцієнт участі перестраховиків у страховій премії (Куп)	Страхова премія, передана перестраховикам/Страхові платежі	0,5 > Куп > 0,05
Коефіцієнт співвідношення власних засобів і заробленої нетто-премії	Середня величина власних коштів страховика у звітному періоді/(Сума технічних резервів на початок звітного періоду + Зароблена нетто-премія впродовж звітного періоду)	
Коефіцієнт співвідношення власних засобів і технічних резервів	Величина власних коштів на кінець звітного періоду /Величина технічних резервів на кінець звітного періоду	
Коефіцієнт співвідношення технічних резервів і нетто-премії	Величина технічних резервів на кінець звітного року/Величина нетто-премії за звітний рік	

Коефіцієнт поточної платоспроможності компанії характеризує достатність надходжень коштів у вигляді страхових премій для покриття поточних витрат на ведення справи та страхових виплат. Дотримання цього значення коефіцієнту впродовж певного періоду свідчить про стабільну діяльність страховика з поступовим зростанням власних обсягів діяльності.

Коефіцієнт забезпеченості власними коштами характеризує ступінь покриття власними коштами компанії страхових зобов'язань на випадок перевищення фактичних страхових зобов'язань над розрахунковими.

Наявність власних коштів, вільних від зобов'язань, є фактором фінансової надійності страховика.

Коефіцієнт покриття інвестиційними активами страхових резервів показує ступінь розміщення коштів, за рахунок яких забезпечуються зобов'язання страхової організації, в інвестиційних активах та грошових коштах.

Коефіцієнт участі перестраховиків у страховій премії характеризує ступінь участі перестраховика у забезпеченні надійності перестраховувальника.

Економічний зміст показників співвідношення власних засобів і страхових внесків, а також власних коштів і технічних резервів полягає у тому, що вони ілюструють, яку частину страхових зобов'язань покрито власними засобами. При цьому за базу величини зобов'язань береться сума страхових внесків або технічних резервів.

Справді, на перший погляд, найбільш точно величину зобов'язань відображає сукупна страхова сума за всіма діючими угодами страхування.

Саме ця величина демонструє, які можуть бути максимальні виплати страховика в найнесприятливішій для нього ситуації. Якщо ж прийняти базою для розрахунків страхову суму, то виявиться, що до страховика, котрий займається страхуванням тих об'єктів, де збитковість страхової суми нижча, буде висунуто значно суворіші вимоги, ніж до страховика, який займається страхуванням потенційно високозбиткових об'єктів. Друга величина, яка може бути прийнята за базу числового вираження зобов'язань страховика – сума технічних резервів. Дійсно, сума резервів незаробленої премії, збитків, катастроф, коливань збитковості – це є величина потенційних зобов'язань страховика. Таким чином, якщо прийняти за зобов'язання величину страхових резервів, то їх можна проаналізувати як забезпечені власними ресурсами майбутні зобов'язання страхової компанії за угодами, укладеними у попередньому періоді.

Узагальнення зарубіжного досвіду щодо оцінки платоспроможності страхових компаній доцільно навести у вигляді основних моделей платоспроможності провідних країн світу та лідерів страхової галузі [51–54]:

– Перша директива платоспроможності (Solvency I); Європейська директива 2002/13/ЄС та 2002/83/ЄС, Європейський парламент та Рада ЄС;

– Основа фінансової оцінки (The Financial Assessment Framework – модель FTK), Нідерланди;

– Швейцарський тест платоспроможності (The Swiss Solvency Test – модель SST), Швейцарія;

– Комплекс заходів для страховиків (Financial Services Authority – модель FSA), Велика Британія;

– Модель Юкки Рантала (розроблена Юккою Рантала, членом робочої групи «Другої директиви платоспроможності» - модель JR);

– Сінгапурська модель: оцінка фінансової надійності для страхового бізнесу;

– Модель Національної асоціації нагляду платоспроможності страховиків щодо оцінки капіталу та прогнозування (The National Association of Insurance Commissioners – модель NAIC), США.

Директивами ЄС із метою запобігання зниженню платоспроможності страхових організацій вимагається створення мінімального гарантійного фонду [57]. На жаль, у законодавчій базі України не встановлено мінімального розміру та особливостей формування гарантійного фонду, тобто вільних від зобов'язань коштів страховика. Таким чином, як зазначається в [54], перспективи подальших досліджень щодо платоспроможності страхових компаній мають бути зорієнтовані насамперед на:

– розроблення єдиних методологічних підходів до розрахунку і забезпечення платоспроможності страховиків з урахуванням сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку страхових послуг;

– удосконалення страхового законодавства України в частині забезпечення платоспроможності страхових організацій;

– запровадження обов’язкового рейтингування вітчизняних страховиків з метою адекватності рівня їхньої фінансової надійності ризикам, із якими вони мають справу у своїй діяльності.

Платоспроможність залежить також від розміру ресурсів страховика і зобов’язань, які бере на себе страховик. Якщо страховик бере страхові зобов’язання, які не відповідають його фінансовим можливостям, то частина зобов’язань лишається не покритою ресурсами, за рахунок яких страховик мав би змогу їх виконати. З урахуванням забезпечення виконання зобов’язань перед страхувальниками Законом України «Про страхування» [22] передбачено обов’язкове укладання договору перестраховання в разі, коли страхова сума за окремим об’єктом страхування перевищує 10 % суми сплаченого статутного фонду і сформованих страхових резервів.

ЗУ «Про страхування» [22] зобов’язує страховика відповідно до обсягів страхової діяльності підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів). Чинне законодавство зобов’язує страховика укладати договори перестраховання у випадку, якщо страхова сума за окремим об’єктом страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів.

Висновки до розділу 1

Фінансова надійність страховика — це спроможність страховика виконати страхові зобов’язання, прийняті за договорами страхування та перестраховання у випадку впливу несприятливих чинників. Фінансова надійність залежить від багатьох, як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Існує декілька підходів до оцінки фінансової надійності страховика.

Платоспроможність – одна з найважливіших економічних характеристик страхової компанії. Специфічна роль, яку відіграють страхові компанії у ринковій економіці, перетворює проблему забезпечення платоспроможності страховиків на об’єкт особливого контролю з боку держави.

2 ОЦІНКА ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ НАДІЙНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ СК «ПЗУ УКРАЇНА»

2.1 Організаційно-економічна характеристика СК «ПЗУ Україна»

ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна» (надалі – СК «ПЗУ Україна») – приватне акціонерне товариство, яке було створене в 1993 році як закрите акціонерне товариство «Страхова компанія «Скайд-Вест», відповідно до вимог українського законодавства. У 1999 р. компанія змінила свій юридичний статус на відкрите акціонерне товариство, у березні 2005 р. – назву на «Страхова компанія «ПЗУ Україна», а у листопаді 2009 р. юридичний статус було змінено на приватне акціонерне товариство [58].

Основна діяльність СК «ПЗУ Україна» полягає у наданні послуг зі страхування (крім страхування життя) та перестрахування. Компанія СК «ПЗУ Україна» проводить свою діяльність на основі ліцензій, які були поновлені у зв'язку з юридичною перереєстрацією, проведеною у 2009 р.

Діяльність компанії СК «ПЗУ Україна» переважно здійснюється в Україні.

Український страховий ринок можна вважати досить роздробленим – на кінець вересня 2019 р. на ньому діяло 234 страхових компаній (з яких 23 надавали послуги з страхування життя). За 9 місяців 2019 р. у порівнянні за аналогічним періодом 2018 р. загальна кількість компаній зменшилася на 51 СК (з яких 8 надавали послуги з страхування життя). Незважаючи на досить велику кількість страхових компаній, станом на 31.09.2019 року ТОП 100 компаній майнового та інших видів особистого страхування забезпечували 98% валової страхової премії цілого ринку.

У 2019 р. ринок страхування України функціонував у складних умовах у зв'язку із все ще нестабільною економікою країни та низькою активністю клієнтів. Ринок все ще характеризувався високим рівнем витрат, пов'язаних з продажем страхових продуктів, проблемами частини страхових компаній щодо

забезпечення поточної ліквідності, а також зниженням рівня довіри з боку фізичних осіб, зумовленим проблемами, пов'язаними з ліквідністю частини банківської системи.

Започаткований у 2014 р., тренд вибору клієнтами надійних і платоспроможних страховиків за участі західного капіталу, поступово змінювався на користь цінового критерію.

На 31 грудня 2019 р. в компанії СК «ПЗУ Україна» працювали 614 штатних працівників та 3,931 страхових агентів (2,340 юридичних і 1,591 фізичних особи). На 31 грудня 2020 р. і 2019 р. компанія СК «ПЗУ Україна» володіла дочірнім підприємством: ТОВ «СОС Сервіс Україна» Асистанські послуги.

На 31 грудня 2020 р. і 2019 р. випущені акції компанії належали таким акціонерам: «Повшехни Заклад Убезпечень СА» (Польща) (83.229%); Повшехни Заклад Убезпечень на Жице (Польща) (0.004%); ПрАТ СК «ПЗУ Україна страхування життя» (Україна) (16.767%).

На 31 грудня 2020 р. і 2019 р. фактичною контролюючою стороною Компанії є компанія «Повшехни Заклад Убезпечень СА», Польща, акції якої мають котирування на Варшавській фондовій біржі.

Основним акціонером «Повшехни Заклад Убезпечень СА» (Польща) є Міністерство фінансів Польщі, частка якого у володінні ставить 34.18% на 31 грудня 2020 р. і немає інших акціонерів та групи акціонерів, які володіли б більше ніж 10%.

Організаційна структура компанії СК «ПЗУ Україна» наведена на рис 2.1.

Діяльність компанії СК «ПЗУ Україна» здійснюється в Україні. Відповідно, на бізнес компанії впливають економіка і фінансові ринки України, яким притаманні особливості ринку, що розвивається. Внаслідок цього, здійснення діяльності в Україні пов'язане з ризиками, що є нетиповими для інших країн.

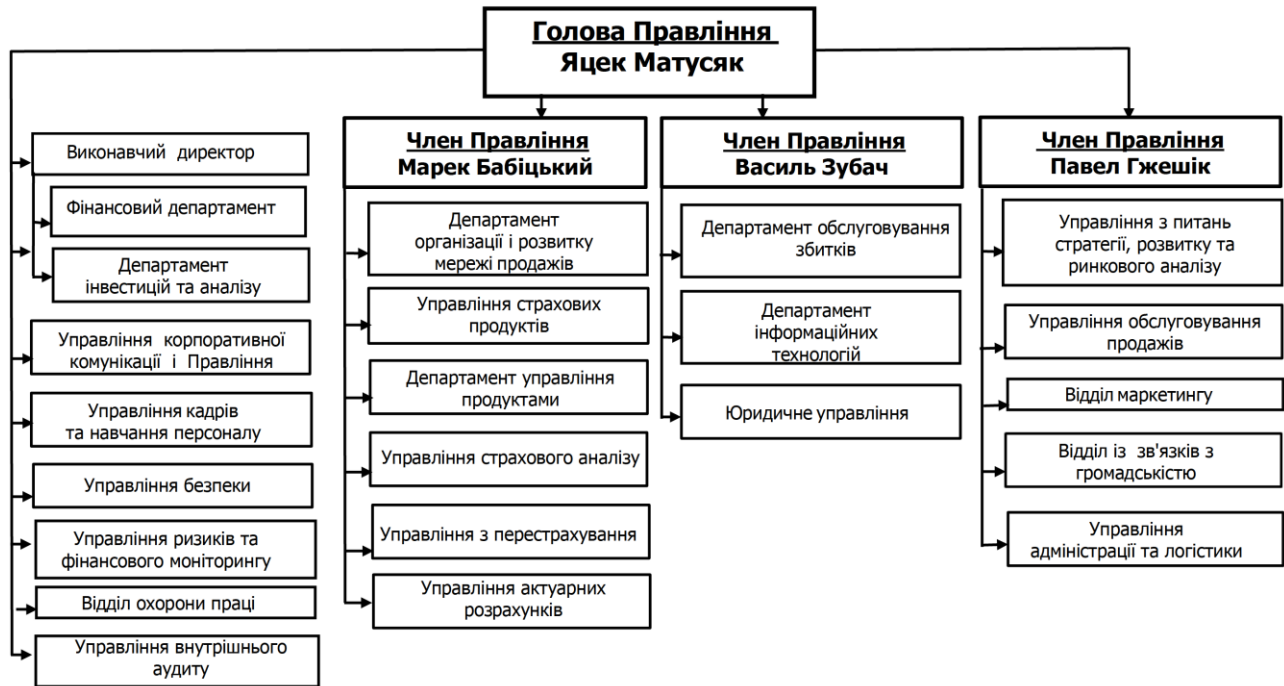

Рисунок 2.1 – Організаційна структура ПрАТ СК «ПЗУ Україна»

Політична і економічна ситуація в Україні в останні роки нестабільна. Правова, податкова і адміністративна системи продовжують розвиватися, проте пов'язані з ризиком неоднозначності тлумачення їх вимог, які до того ж схильні до частих змін, що разом з іншими юридичними та фіскальними перешкодами створює додаткові проблеми для підприємств, які ведуть бізнес в Україні. Крім того, збройний конфлікт в окремих частинах Луганської та Донецької областей, що почався навесні 2014 р., не закінчений; частини Донецької та Луганської областей залишаються під контролем самопроголошених республік, і українська влада в даний час не має можливості повною мірою забезпечити застосування українського законодавства на території даних областей. У березні 2014 р. ряд подій в Криму призвів до приєднання Республіки Крим до Російської Федерації, яке не було визнано Україною та багатьма іншими країнами. Пандемія коронавірусної інфекції також збільшила невизначеність умов провадження господарської діяльності.

У травні 2014 р. СК «ПЗУ Україна» припинила свою діяльність на території Криму. Частина операцій компанії сконцентрована у Донецькій і Луганській областях. За рік, що закінчився 31 грудня 2020 р., валова сума

страхових премій за укладеними договорами страхування на території двох зазначених областей складала 13,261 тис. грн. або 0.89% від загальної суми премій за укладеними договорами страхування компанії у 2020 р. (у 2019 р. – 19,824 тис. грн. та 1,16%, відповідно).

Національний банк України з 1 липня 2020 р. отримав повноваження з регулювання діяльності страхових, лізингових, фінкомпаній, кредитних спілок і ломбардів.

11 березня 2020 р. Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила спалах коронавірусу COVID-19 пандемією через його швидке поширення по всьому світу. Більшість урядів у всьому світі вживали дедалі жорсткіших кроків для припинення розповсюдження вірусу, зокрема: вимагали самоізоляції / карантину, соціального дистанціювання та контролю або закриття кордонів та «блокування» міст / регіонів або навіть цілих країн. Ці заходи поступово скасовуються у багатьох юрисдикціях, але невизначеність щодо економіки в цілому залишається, так як пандемія все ще розвивається. Деякі підприємства також наказали працівникам залишатися вдома та скоротили або тимчасово призупинили ведення бізнесу.

Компанія СК «ПЗУ Україна» продовжувала працювати та надавати послуги у звичайному режимі, однак були введені додаткові заходи для виявлення можливого інфікування робітників.

Валова сума підписаних премій за 2020 р. по страхових програмах «Зелена картка» та «Страхування туризму» зменшилася на 242,994 тис. грн. у порівнянні з 2019 р. та склала 283,469 тис. грн., зокрема через вплив COVID-19.

Незважаючи на карантинні обмеження, впродовж року компанія СК «ПЗУ Україна» збільшила свій прибуток порівняно з попереднім роком.

Хоча ці події на сьогоднішній день дозволяють припустити, що розповсюдження хвороби матиме негативний вплив на глобальне економічне зростання та як наслідок призведе до порушення економічної діяльності, проте, фінансовий вплив поточної кризи на світову економіку та загальну ділову діяльність не можливо обґрунтовано оцінити на цьому етапі через темпи, з якими

спалах поширюється, та високий рівень невизначеності, що виникає через неможливість надійного прогнозування результату.

Для забезпечення безперервності діяльності компанія СК «ПЗУ Україна» укладає договори перестраховування з метою обмеження потенційного чистого збитку шляхом часткової передачі ризику перестраховикам. Премії, сплачені перестраховикам, та суми відшкодувань, отриманих від перестраховиків, представлені у прибутку або збитку та у окремому балансі (звіті про фінансовий стан) на валовій основі.

Активи перестраховування включають залишки заборгованості перестраховиків за відступленими зобов'язаннями зі страхування. Суми, що будуть відшкодовані перестраховиками, оцінюються у спосіб, що узгоджується з оцінкою резерву збитків, пов'язаного з полісом, що був перестрахований.

Премії за договорами вхідного перестраховування визнаються як дохід та обліковуються так, наче перестраховування є прямим страхуванням, з урахуванням класифікації продуктів з перестраховування.

Активи перестраховування оцінюються на предмет існування ознак зменшення корисності на кожну звітну дату. Такі активи вважаються знеціненими, якщо існують об'єктивні ознаки, в результаті події, що мала місце після їх первісного визнання, що компанія СК «ПЗУ Україна» може не отримати всі суми належні до сплати, і якщо існує можливість достовірно оцінити вплив такої події на суми, які компанія СК «ПЗУ Україна» зможе отримати від перестраховика. Тільки права за контрактами, що призводять до передачі суттєвої частини страхового ризику, обліковуються як активи з перестраховування. Права за контрактами, що не передбачають передачі суттєвого страхового ризику, обліковуються як фінансові інструменти.

Метою діяльності СК «ПЗУ Україна» є здійснення страхової діяльності для одержання прибутку.

Предметом діяльності СК «ПЗУ Україна» є надання послуг з усіх видів страхування (добровільного та обов'язкового), перестраховування, надання послуг для інших страховиків на підставі укладених угод, якщо це пов'язано з видами

діяльності страховика. Компанія СК «ПЗУ Україна» здійснює діяльність згідно з одержаними ліцензіями. За 2020 рік обсяг надходження страхових премій склав 1 486 млн. грн. та порівняно з відповідним періодом минулого року знизився на 223 млн. грн. (на 13%). Такий результат в першу чергу отримано в наслідок пандемії COVID-19, а також падінням продажів на ринку нових автомобілів та закриттям офісів компанії та офісів наших партнерів на період карантину.

Впродовж трьох кварталів 2020 р. компанія СК «ПЗУ Україна» отримала 3,8% валових страхових премій в українському ринку ризикового страхування (зростання на 0,3 відсоткових пункти порівняно з трьома кварталами 2019 р.). Цей показник дав можливість компанії утримати 7-ме місце за валовими преміями в рейтингу українських ризикових страхових компаній.

Вплив пандемії COVID-19 та застосування карантинних обмежень, пов'язаних з нею, найбільше вразив надходження страхових платежів в масовому сегменті компанії (динаміка склала -22% у порівнянні з 2019 р.), а особливо в страхуванні подорожуючих за кордон та страхуванні «Зеленої карти», у зв'язку з тимчасовим закриттям кордонів та відсутністю можливості міжнародних сполучень. Позитивну динаміку у масовому сегменті вдалося продемонструвати в надходженнях страхових платежів зі страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за внутрішніми договорами) – більше ніж на 20% (+41 млн. грн.) у порівнянні з 2019 р.

Канали корпоративного сегменту продажів показали стабільну позитивну динаміку продажів (103%) порівняно з результатами 2019 р. Більше ніж на 21% (+28 млн. грн.) надходження страхових платежів по добровільному медичному страхуванню, більше ніж на 7% (+6,6 млн. грн.) по страхуванню КАСКО у порівнянні з 2019 р.

Основними пріоритетними напрямками страхової діяльності компанії СК «ПЗУ Україна» впродовж 2020 р. були: страхування наземного транспорту (крім залізничного) – 26% загальних страхових платежів, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (за внутрішніми договорами) –

17% загальних страхових платежів, добровільне медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 11% загальних страхових платежів.

Компанія СК «ПЗУ Україна» входить до ТОП-10 страхових компаній України та за результатами 9 міс. 2020 р.: займає 1 місце – по страхуванню медичних витрат (туризм), 1 місце – по страхуванню сільськогосподарської продукції, 4 місце – по страхуванню від нещасного випадку, 4 місце – по страхуванню майна, 6 місце – ОСЦВВНТЗ, 6 місце – по страхуванню Зеленої картки, 8 місце – зі страхування КАСКО, 8 місце – обов'язкового страхування цивільної авіації, 9 місце – по добровільному страхуванню на випадок хвороби, 10 місце – по добровільному медичному страхуванню. В 2021 році Компанія виводить в лінійку пріоритетних напрямків добровільного медичного страхування.

Впродовж 2019–2020 рр. спостерігався значний попит на програми медичного страхування, цьому посприяло запровадження реформи в системі охорони здоров'я та пандемія COVID-19. В зв'язку з високим попитом з 01.01.2021 р. в програмі страхування з ДМС було введено за додаткову оплату покриття COVID-19, що зробило продукти компанії більш привабливими та забезпечило можливість компенсувати витрати на первинні медичні заходи, що раніше сплачувались на загальних підставах. На 2021 р. заплановано зміну підходу до аналізу портфелю для більш швидкого та динамічного управління продуктом. Так, буде формуватися більш детальна звітність в розрізі каналів, партнерів, корпоративних груп.

Стратегічною метою є утримання провідної позиції своєї присутності на ринку туристичного страхування та подальше розширення своєї присутності на ринку добровільного медичного страхування. Додатковим сприятливим фактором для цього є потенційна можливість співпраці з материнською компанією, яка є лідером страхового ринку Польщі.

У зв'язку з передачею функцій державного нагляду за діяльністю страхових компаній НБУ (СПЛІТ), очікуються більш жорсткі вимоги до

платоспроможності та якості активів страхових компаній, що мають на меті очищення страхового ринку України від неплатоспроможних страховиків.

Фінансовий план СК «ПЗУ Україна» на 2021 р. передбачає зростання обсягів продажу на 10% в порівнянні до 2020 р. та утримання позиції в ТОП 10 по ДМС.

В серпні 2020 р. відбувся запуск нової системи врегулювання збитків Profitsoft по виду страхування ОСЦПВВНТЗ. До кінця 2021 р. заплановане впровадження єдиної системи врегулювання збитків Profitsoft по всім видам страхування, що дозволить автоматизувати процеси врегулювання та оптимізувати бізнес-процеси компанії СК «ПЗУ Україна» з метою покращення якості сервісу обслуговування клієнтів. Також в 2021 р. заплановано початок автоматизації процесів андеррайтингу в фронт-офісній системі Profitsoft.

Загалом, в 2021 р. СК «ПЗУ Україна» планує подальший розвиток цифрових технологій, збільшення обсягу реалізації договорів страхування в електронному вигляді, подальший розвиток електронного документообігу з зовнішніми контрагентами.

Трансформація ІТ систем передбачає оптимізацію обміну даними між діючими системами, початок роботи та впровадження нового фронт-офісу, а також автоматизованого андеррайтингу для корпоративного КАСКО і ДМС в КСАСК Profitsoft. Крім того, запланована розробка нових та оптимізація діючих сервісів для обслуговування клієнтів компанії, подальше розгортання API - платформи для BancAssurance Sales Online та масштабування сервісу для партнерів компанії, оптимізація роботи інтернет-магазину.

В зв'язку з запланованим з 01.01.2023 р. початком дії нового міжнародного стандарту фінансової звітності IFRS 17 «Договори страхування» розпочато спільний проект з PZU SA щодо його впровадження.

Страхова компанія СК «ПЗУ Україна» є постійним членом правління Ліги страхових організацій України, Моторного (транспортного) страхового бюро України, Морського страхового бюро, Ядерного страхового пула, Українського пула перестраховування сільськогосподарських ризиків, Національного клубу

страхових виплат, Української асоціації якості, Асоціації розвитку бізнеса, Міжнародної Федерації захисту прав водіїв, Міжнародного союзу авіаційних страховиків.

Впродовж всієї своєї діяльності СК «ПЗУ Україна» – це, в першу чергу, компанія, що динамічно розвивається, орієнтована на постійне поліпшення своєї діяльності. Компанія розуміє, що статичність і консервативність на такому високо конкурентному ринку, як ринок страхування, не залишає компаніям шансів на подальший розвиток і процвітання.

Страхова організація СК «ПЗУ Україна» отримала ліцензії та надає страхові послуги з різних видів добровільного та обов'язкового страхування (ДОДАТОК Б).

Проаналізуємо основні показники фінансової діяльності СК «ПЗУ Україна» за 2018–2020 рр (табл. 2.1):

Таблиця 2.1 – Фінансові показники СК «ПЗУ Україна», тис. грн.

Показники	Роки			Відносний приріст	
	2018	2019	2020	2019-2018	2020-2019
Страхові платежі (премії, внески), усього	730089	947016	843921	216927	-103095
Частки страхових платежів (премії, внесків), належні перестраховикам	715747	698667	680983	-17080	-17684
Величина нетто-премії	511062	662911	590745	151849	-72166
Страхові резерви	1277616	1618828	1354466	341212	-264362
Чисті зароблені премії	26927	42285	39522	15358	-2763
Страхові виплати та страхові відшкодування	292298	308298	320251	16000	11953
Чистий прибуток	44685	107261	181472	62576	74211

Можна побачити, що впродовж 2018-2019 рр. обсяг загальної суми надходжень страхових платежів збільшився з 730089 тис. грн. до 947016 тис.грн., тобто на 216927 тис. грн. внаслідок збільшення кількості страхових договорів. Надалі спостерігається зниження обсягів надходжень, що можна пояснити загальним зниженням страхового ринку України.

Також слід відзначити, що після зростання в 2019 р., в 2020 р. спостерігається зменшення розміру страхових резервів, що пов'язано із зростанням суми виплат страхових відшкодувань.

Однак, слід зазначити, що в 2018-2020 рр. величина виплат страхових відшкодувань постійно зростала – від 292298 тис. грн. в 2018 р. до 320251 тис.грн. у 2020 р.

Також спостерігається значне збільшення чистого прибутку компанії. Крім того, слід відзначити збільшення участі перестраховиків, про що свідчить збільшення частки страхових премій, належним перестраховикам. Це є позитивною тенденцією, особливо враховуючи зростання страхових внесків, що позитивно впливає на фінансову надійність страхової організації.

Закон України «Про страхування» [22] встановлює систему контролю за рівнем платоспроможності страховиків і порядком розрахунку резервів, посилив норми, що регулюють нагляд за страховою діяльністю, впорядкував види обов'язкового страхування та рекомендований перелік добровільних видів страхування. Завданням кожного страховика є максимально скористатися цими можливостями. Разом із тим, для успішного функціонування в конкурентному середовищі, визначення перспектив свого розвитку, проведення ефективного планування та прогнозування мають бути враховані чинники, що впливають на роботу страховиків. Важливе місце у вирішенні цих завдань займає фінансовий аналіз, який спрямований на дослідження фінансової надійності страховика.

Більшість характеристик фінансового стану можуть розглядатися як окремі аспекти (показники) фінансової надійності. Універсальним можна вважати підхід, за яким фінансова надійність страховика характеризується такими ознаками фінансового стану:

- 1) високою платоспроможністю, тобто здатністю вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями;
- 2) високою ліквідністю балансу, тобто достатнім рівнем покриття залучених пасивів активами;

3) високою рентабельністю, тобто значною прибутковістю, яка забезпечує необхідний розвиток підприємства.

Разом із тим, особливості страхового бізнесу потребують включення до системи показників фінансової надійності, поряд із названими, низки специфічних показників, характерних лише для цієї сфери діяльності. Слід зазначити, що у вітчизняній науці та практиці не існує єдиного підходу до системи показників фінансової надійності саме страхових організацій.

Аналіз фінансового стану страхової організації проводиться з метою виявлення вразливих місць і визначення шляхів їх усунення. Дані аналізу відіграють вирішальну роль при визначенні напрямів конкурентної політики, вони використовуються при оцінці виконання поставлених перед ним завдань і для розробки програм розвитку на перспективу.

Джерелом інформації про фінансовий стан страхової організації є фінансова звітність: баланс та звіт про прибутки та збитки страхової організації. Баланс містить інформацію про майновий стан та зобов'язання страховика за певний період часу.

Ліквідність – здатність компанії перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Поняття «ліквідність» і «платоспроможність» взаємопов'язані. Від рівня ліквідності залежить платоспроможність.

До показників ліквідності страхових компаній належать [59]:

– коефіцієнт миттєвої ліквідності характеризує швидкість погашення короткострокових зобов'язань високоліквідними активами. Оптимальне теоретичне значення показника – не менше 0,2. Коефіцієнт миттєвої ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність. Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства. Зростання даного показника є однозначно позитивною тенденцією. Не менше 20% поточних зобов'язань компанія повинна мати змогу погасити в будь – який момент у зв'язку із виникненням вимог страхувальників;

– коефіцієнт поточної ліквідності характеризує можливість погашення короткострокових зобов'язань у встановлений термін. Оптимальне теоретичне значення показника – не менше 0,5;

– коефіцієнт загальної ліквідності характеризує, наскільки обсяг короткострокових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів. Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності) полягає в тому, що компанія погашає поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Він дає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, скільки гривень поточних активів компанії припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Оптимальне теоретичне значення показника – не менше 2,0.

Показники ліквідності СК «ПЗУ Україна» наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Показники ліквідності СК «ПЗУ Україна»

Назва показника	Період			Рекомендоване значення
	2018	2019	2020	
Показник абсолютної ліквідності	0,39	0,60	0,68	> 0,2
Показник швидкої ліквідності	2,57	3,08	3,09	> 1
Показник загальної ліквідності	2,57	3,09	3,10	> 2

Період 2018–2020 рр. характеризувався зростанням показників ліквідності СК «ПЗУ Україна», що є, безсумнівно, позитивною тенденцією і пов'язане із зменшенням поточних зобов'язань. При цьому значення коефіцієнтів є достатніми та відповідними встановленим нормативним даним.

Також можна зробити висновок, що високий рівень коефіцієнтів загальної ліквідності свідчить про те, що у страховика високий рівень дебіторської заборгованості.

Показники рентабельності страхової організації характеризують ефективність страхової діяльності. Використаємо дані фінансової звітності СК «ПЗУ Україна» (ДОДАТКИ В–Е) [58] та проаналізуємо показники рентабельності (табл. 2.3):

Таблиця 2.3 – Показники рентабельності СК «ПЗУ Україна»

Назва показника	Період		
	2018	2019	2020
Рентабельність страхових операцій	0,061	0,11	0,22
Рівень виплат	0,40	0,33	0,38
Рентабельність активів	0,02	0,04	0,067

Можна побачити, що показник рентабельності страхових операцій зростає впродовж 2018-2020 рр., що свідчить про ефективність страхової діяльності. Зростання рівня виплат в 2020 р. пов'язано із зростанням величини виплат страхових відшкодувань.

Основним напрямком покращення фінансового стану компанії є збільшення його прибутку. Збільшувати прибуток можна за допомогою багатьох факторів. Наприклад, можна збільшити ціну на надані послуги, виконану роботу. Проте цей варіант не завжди може пройти, оскільки на сучасному етапі розвитку нашої країни підприємства не мають достатньо грошових коштів, щоб заплатити ще більшу суму за послуги, роботу, товари.

Отже, резерви зростання прибутку – це кількісні можливості збільшення прибутку завдяки збільшенню обсягу наданих страхових послуг; зменшенню витрат на реалізацію страхових послуг та завдяки постійному зниженню позареалізаційних збитків.

Ще одним напрямом у пошуку резервів зростання прибутку є аналіз використання ресурсів компанії, собівартості наданих послуг. Зниження витрат на реалізацію послуг – основний резерв збільшення прибутку компанії.

То ж аналізуючи витрати на надання послуг, знаходимо резерви її зниження, які водночас є і резервами збільшення прибутку.

У ході оцінки були виявлені резерви зростання прибутку за рахунок декількох факторів:

- за рахунок збільшення обсягу наданих послуг;
- за рахунок зниження собівартості надаваних послуг;
- за рахунок підвищення середньореалізаційних цін внаслідок оптимізації структури послуг.

Усе це свідчить про успішне функціонування страхової компанії в звітному році. Більш того, порівнюючи темпи зростання прибутку і виторги від реалізації, можна зробити висновок, що СК «ПЗУ Україна» йде по інтенсивному шляху розвитку, тобто при не значному росту надання послуг показники прибутку і рентабельності виросли на досить значну величину. Це говорить про досить ефективно використання компанії своїх ресурсів.

У результаті проведеної оцінки можна зробити висновок, що для даної компанії на мікрорівні доцільним є використання антикризової фінансової стратегії за кожним із напрямів:

- проведення поглибленого аналізу структури кредиторської заборгованості у динаміці з метою пошуків способів і джерел її погашення;
- аналіз структури заборгованості за довгостроковими кредитами з метою з'ясування причин несвоєчасності їх погашення;
- аналіз структури дебіторської заборгованості, причин її виникнення і можливостей погашення;
- забезпечення необхідного рівня самофінансування виробничого розвитку компанії за рахунок прибутку, оптимізації податкових платежів, ефективної амортизаційної політики;
- підвищення рівня ліквідності активів шляхом збільшення питомої ваги оборотних активів;
- проведення інвентаризації основних виробничих засобів для визначення їх придатності й необхідності в експлуатації:
- проведення аналізу ефективності й доцільності довгострокових фінансових вкладень:
- забезпечення компенсації можливих фінансових збитків шляхом:
 1. резервування частини фінансових ресурсів у вигляді формування цільових резервних фондів, страхового фонду підприємства відповідно до вимог чинного національного законодавства;

2. формування системи штрафних санкцій — за несвоєчасної оплати поставленої продукції встановити штрафи у розмірі 0,5% від суми несплати за кожний день прострочення;

3. ефективне управління портфелем цінних паперів, у т. ч, прибутковими операціями на фондовому ринку.

Таким чином, СК «ПЗУ Україна» в своїй діяльності керується стратегією зростання частки на ринку разом з утриманням прибутковості діяльності.

2.2 Оцінка та управління платоспроможністю СК «ПЗУ Україна»

На практиці для забезпечення своєї платоспроможності страховики повинні дотримуватися певних умов, які є однаковими для страхових компаній як з ризикових видів страхування, так і з страхування життя, проте вимоги до розрахунку показників для них різняться.

СК «ПЗУ Україна» надає послуги з ризикового страхування, і, таким чином, має виконувати вимоги законодавства про наявність мінімального розміру статутного фонду або гарантійного депозиту в сумі, еквівалентній 1 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України для страховика, який займається страхуванням, іншим ніж страхування життя, відповідно до частини другої статті 30 в редакції Закону України «Про страхування» [22].

У табл. 2.4 наведені дані стосовно дотримання вимог до статутного фонду СК «ПЗУ Україна» за 2018–2020 рр. Курси валют на відповідні дати визначено за даними [59]).

Таблиця 2.4 –Обсяг статутного фонду СК «ПЗУ Україна» у 2018–2020 рр.
(тис. грн.)

	Роки		
	2018	2019	2020
Статутний фонд	19407	19407	19407
Курс валюти (на 31.12)	31,7141	25,7667	34,6375
Еквівалент розміру статутного фонду в євро	604353,387	500054,3	672210

Впродовж досліджуваного періоду, незважаючи на складні зовнішні умови, СК «ПЗУ Україна» виконувала умову стосовно забезпечення платоспроможності за рахунок статутного фонду.

Для детального розгляду складових гарантійного фонду буде доцільним подання його обсягу його окремих елементів у динаміці (рис. 2.2).

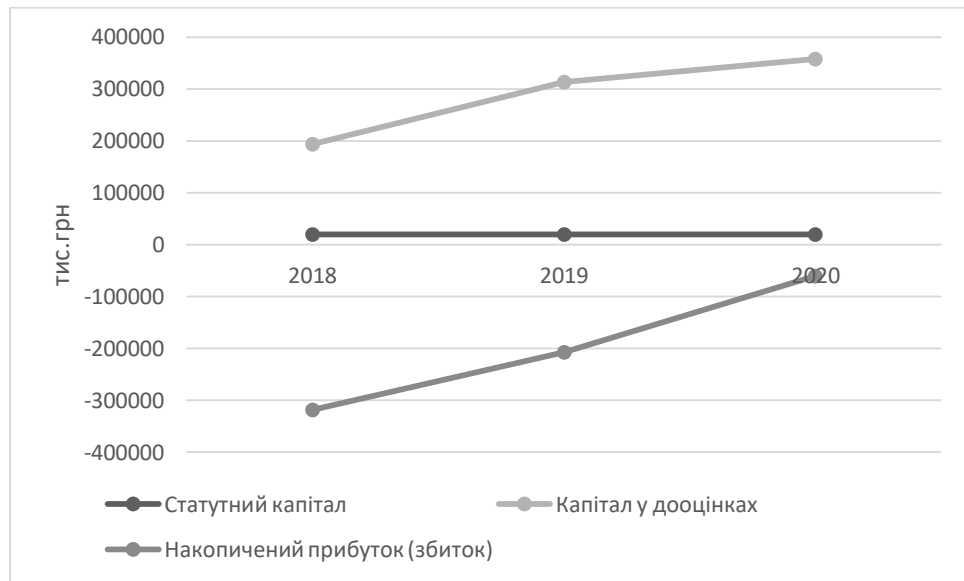

Рисунок 2.2 – Динаміка обсягу власного капіталу СК «ПЗУ Україна» у 2018–2020 рр.

У структурі власного капіталу страховика найбільшу питому вагу займає додатковий капітал, у вигляді капіталу в дооцінках, яке було основною причиною досить великого значення величини накопичувального збитку.

Другою основною умовою забезпечення платоспроможності страховика є створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Страховики, які прийняли на себе страхові зобов'язання в обсягах, що перевищують можливість їх виконання за рахунок власних активів, повинні перестрахувати ризик невиконання зазначених зобов'язань у перестраховиків – резидентів або нерезидентів.

Для забезпечення страхових зобов'язань страховики формують окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів по цих видах страхування.

Аналіз складу страхових резервів наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники забезпеченості страховими резервами СК «ПЗУ Україна» у 2018–2020 рр. (тис. грн.)

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
Страхові резерви , в т.ч.	1277616	1618828	1354466
Резерв збитків	659677	961414	766510
Резерв незароблених премій	617939	657414	587956
Частка перестраховика в страхових резервах, в т.ч	790711	1020935	831714
в резерві збитків	491021	745274	586179
в резерві незароблених премій	299690	275661	245535
Страхові внески (премії)	730089	947016	843921
Забезпеченість резервами, %	175,0	170,9	160,5

Можна побачити, що максимальна величина страхових резервів була забезпечена компанією у 2019 р., причому такий характер змін притаманний і складовим загальної суми страхових резервів. Однак слід зауважити, що частка перестраховика в резерві незароблених премій впродовж аналізованого періоду постійно зменшувалась.

Якщо взяти до уваги, що значення показника забезпеченості страховими резервами має перевищувати 100%, то на основі даних табл. 2.5 можна зробити висновок, що СК «ПЗУ Україна» перевищує дані вимоги, але слід зауважити, що спостерігається зменшення цього показника.

Страхові резерви – це фонди, що утворюються страховими компаніями для забезпечення гарантій виплат страхового відшкодування і страхових сум. Вони використовуються, якщо сума виплат страхувальникам у даний операційний період перевищує поточні надходження страхових премій, а також в інших обумовлених випадках. Відповідно до світової практики, кожен вид зобов'язань страховика покривається відповідним видом страхового резерву. У ризикових видах страхування формуються технічні резерви, які включають резерв незароблених премій і резерви збитків і є обов'язковими для формування. Створення страхових резервів регламентується Законом про страхування [22], та

деякими іншими нормативними актами. Структура страхових резервів СК «ПЗУ Україна» наведена на рис.2.3.

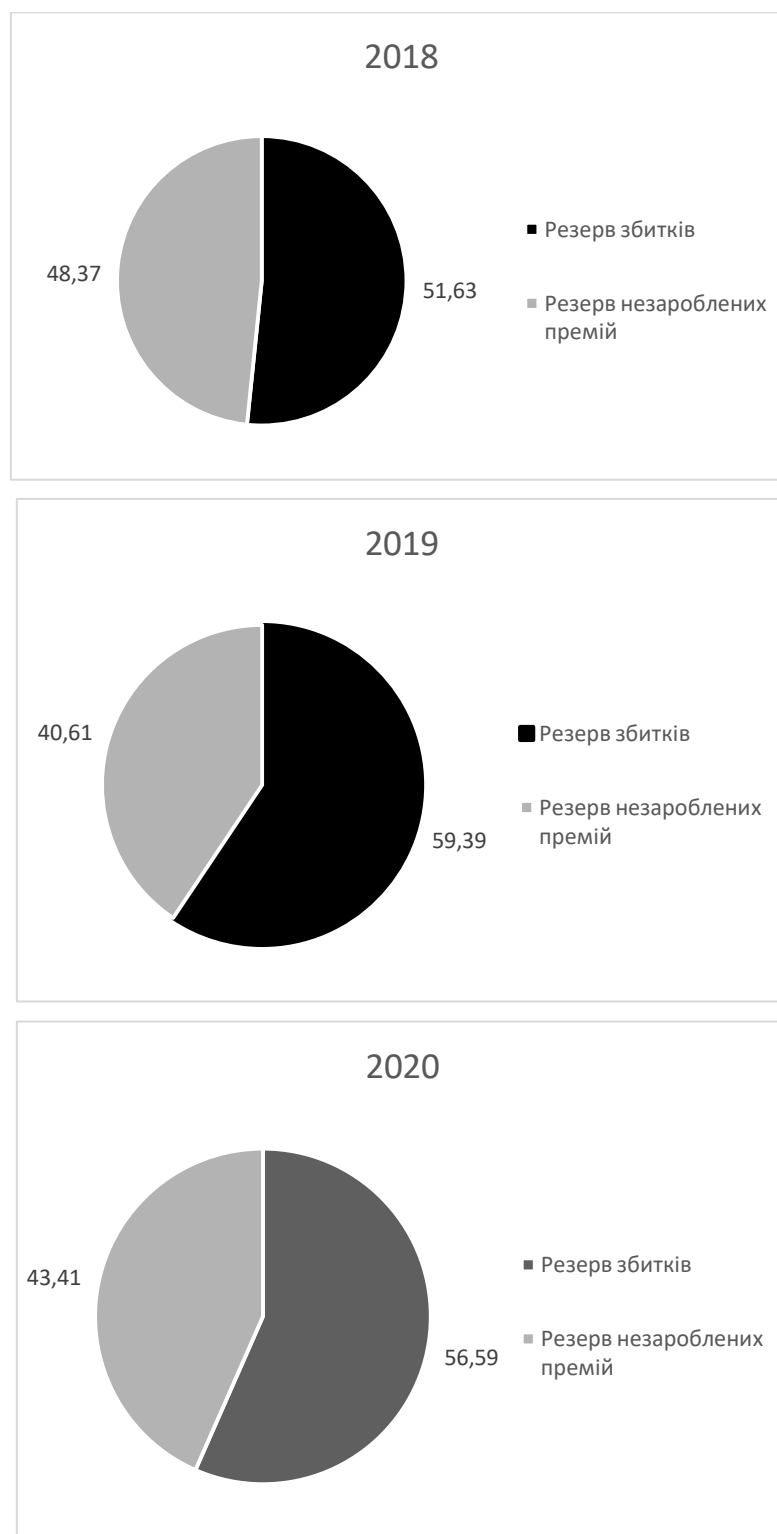

Рисунок 2.3 – Структура страхових резервів СК «ПЗУ Україна»

Можна побачити, що впродовж 2018-2019 рр. величина страхових резервів СК «ПЗУ Україна» зростала (1277616 тис. грн у 2018 р., 1618828 тис. грн. у 2019 р.), а в 2020 р. спостерігається зменшення (до 1354466 тис. грн), що пов'язано із несприятливою економічною кон'юнктурою та зменшенням надходжень страхових премій.

Зміни резерву незароблених премій та резерву збитків має непостійний характер: після зростання у 2019 р. відбулось зниження у 2020 р.

Оскільки резерв збитків являє собою суму зарезервованих несплачених сум страхового відшкодування за відомими вимогами страхувальників, по яких не прийнято рішення про повну або часткову відмову у виплаті страхових сум, тенденція зменшення цього резерву є позитивною.

Аналіз структури страхових резервів СК «ПЗУ Україна» показує, що в структурі сукупних страхових резервів переважає частка резерву збитків, яка зростає у 2019 р. (51,63 % у 2018 р., 59,39 % у 2019 р.) та зменшується у 2020 р. Частка резерву незароблених премій, зменшується (48,37 % у 2018 р., 40,61 % у 2019 р.) та зростає у 2020 р.

Слід зауважити, що зменшення величини резерву незароблених премій є негативною тенденцією та свідчить про скорочення страхової діяльності, що в майбутньому може негативно вплинути на платоспроможність компанії.

Наступною вимогою Закону України «Про страхування» щодо забезпечення платоспроможності є перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика (див формулу 1.2) над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування інше, ніж страхування життя, визначається за формулами 1.3 та 1.4. Результати розрахунку фактичного та нормативного запасів платоспроможності СК «ПЗУ Україна», а також показники динаміки наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Розрахунок показників платоспроможності СК «ПЗУ Україна» у 2018 –2020 рр. (тис. грн.)

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, тис. грн		Відносне відхилення, %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Загальна сума активів	2188337	2789982	2696759	601645	-93223	27,5	-3,3
Нематеріальні активи	9085	13685	17115	4600	3430	50,6	25,1
Сума зобов'язань	1847300	2222022	1901963	374722	-320059	20,3	-14,4
ФЗП	331952	554275	777681	222323	223406	66,9	40,3
Страхові платежі	730089	947016	843921	216927	-103095	29,71	-10,89
Частка платежів, належних перестраховикам	715747	698667	680983	-17080	-17684	-2,39	-2,53
Страхові виплати	292298	308,298	320,251	16000	11953	5,47	3,88
Повернуті суми перестраховиками	286556	227448,8	258419,3	-59107,3	30970,5	-20,63	13,62
НЗП	96776,03	155397,5	130891,7	58621,4	-24505,8	60,57	-15,76
Коефіцієнт запасу платоспроможності	3,43	3,56	5,94	0,14	2,37	3,99	66,57

Також можна зробити висновок, що за досліджуваний період фактичний запас платоспроможності з кожним роком збільшувався, що свідчить про максимальну надійність щодо забезпечення платоспроможності страховика та є позитивною тенденцією у діяльності компанії.

Можна побачити постійне перевищення фактичного запасу над розрахунковим нормативним запасом компанії СК «ПЗУ Україна», що є умовою виконання вимог законодавства щодо платоспроможності компанії. Співвідношення між фактичним (ФЗП) та нормативним (НЗП) запасами платоспроможності наочно представляє рис.2.4.

Нормативний запас платоспроможності був найбільшим у 2019 р., у 2020 р. він зменшився на 24505,8 тис. грн. (на 15,76%), що можна пояснити несприятливою політико-економічною ситуацією в країні.

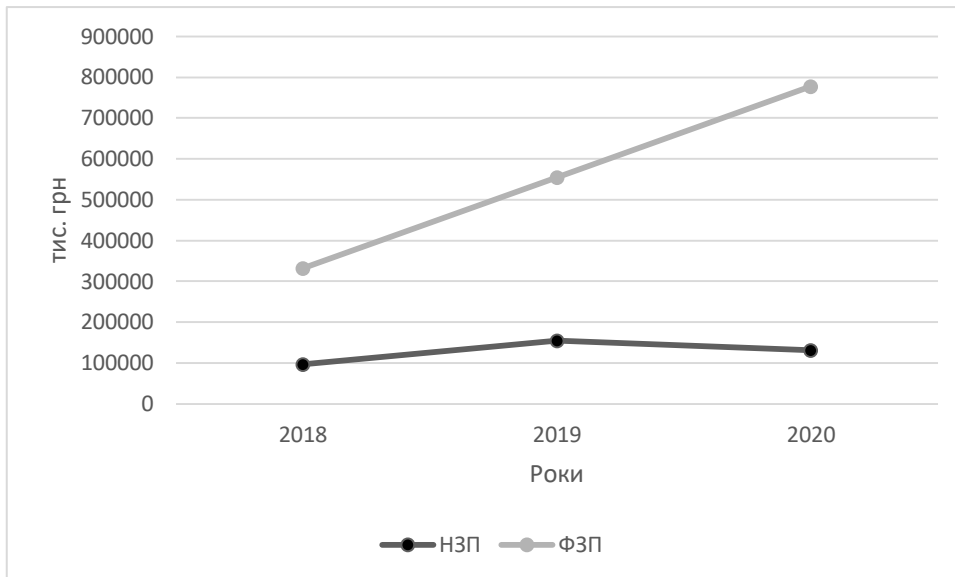

Рисунок 2.4 –Динаміка обсягів ФЗП та НЗП СК «ПЗУ Україна»

Коефіцієнт запасу платоспроможності визначається як відношення ФЗП до НЗП та який контролює Нацкомфінпослуг України. Впродовж 2018-2020 рр. ФЗП значно переважав над НЗП, тому динаміка коефіцієнта запасу платоспроможності, була висхідною, навіть незважаючи на негативний вплив економічної ситуації в країні на ефективність функціонування страхової компанії.

Належний рівень фактичного запасу платоспроможності повинен підтримуватися страховиками відповідно до обсягів страхової діяльності. Згідно закону України «Про страхування» [22], на будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності. Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів.

Отже, впродовж 2018 –2020 рр. спостерігається перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом, а коефіцієнт платоспроможності знаходиться в рекомендованих границях.

У закордонній страховій практиці для характеристики платоспроможності страховика використовується показник рівня достатності покриття власними коштами (CAR), який розраховується таким чином (див формулу 1.5)

Доцільність використання цього показника фінансовими менеджерами страхових компаній зумовлюється існуванням загально визнаних (у США це, наприклад, система IRIS (Insurance Regulation Information System)) експертних якісних оцінок достатності покриття зобов'язань страховика власними коштами.

Результати визначення платоспроможності СК «ПЗУ Україна», із використанням методики визначення показника CAR, наведені в табл. 2.7:

Таблиця 2.7 – Оцінка показника CAR для СК «ПЗУ Україна»

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Показник платоспроможності CAR, %	70,85	71,96	83,17
Оцінка покриття	Надійне	Надійне	Зразкове

Але необхідно враховувати, що платоспроможність страховика залежить від законодавчо визначених підходів до розрахунку її нормативного значення. Враховуючи недосконалість українського законодавства в цій сфері, висока платоспроможність вітчизняних страховиків фактично уявна, а її значення значно завищені. Це видно хоча б із того, що вимоги до визначення нормативної платоспроможності, наприклад, у США набагато жорсткіші порівняно з українськими. Так, при визначенні нормативного значення платоспроможності американського страховика враховується не лише страховий, а й інвестиційний, кредитний та загальний підприємницький ризику, тоді як українські стандарти передбачають урахування лише страхового та частково ризиків перестраховування. Це, звичайно, приводить до заниження вимог до значення нормативної платоспроможності українських страховиків і, відповідно, при розрахунку загального показника платоспроможності страхових компаній дає високі значення цього показника.

При цьому заходи впливу на страховиків, які порушили вимоги забезпечення належного рівня платоспроможності, можуть бути тотожними тим, що застосовуються за кордоном. З досвіду зарубіжних країн відомо, що органи страхового нагляду в галузі здійснення коригуючої діяльності, спрямованої на підтримання поточної платоспроможності страховика та зміцнення його фінансової надійності, мають право вимагати:

- примусової передачі частини страхового портфеля іншому страховику;
- скорочення страхових операцій за певними видами страхування;
- зміни перестрахової політики та розширення практики перестраховування зобов'язань страховика;
- підвищення статутного капіталу страховика;
- скорочення кредиторської заборгованості;
- зміни напрямів інвестування коштів, що покривають страхові резерви тощо.

Як зазначають дослідники, значення фактичної маржі платоспроможності не дає точних гарантій стосовно платоспроможності страхової компанії, оскільки розрахунок даного показника враховує тільки страхові зобов'язання страховика, тому потрібним є ще розрахунок рівня платоспроможності, який залежить від співвідношення між розміром ресурсів страхової компанії та обсягом зобов'язань, які вона приймає. Результати розрахунку подаються у табл.2.8.

Таблиця 2.8 –Рівень платоспроможності СК «ПЗУ Україна», %

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Рівень платоспроможності	18,46	25,56	41,79
Відповідність вимогам	>10%	>10%	>10%

Отже, рівень платоспроможності СК «ПЗУ Україна» в період 2018-2020 рр. був достатнім для власного утримання ризику, оскільки власні кошти у відношенні до зобов'язань компанії становили більше 10%.

Для більш комплексного й детальнішого аналізу платоспроможності страхової організації доцільно розрахувати такі показники платоспроможності,

як: показник ризику страхування, зворотний показник платоспроможності та показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (табл. 2.9). Формули для розрахунку даних показників подані у табл. Ж.1 (ДОДАТОК Ж).

Таблиця 2.9 – Розрахунок показників платоспроможності СК «ПЗУ Україна»

Показники	Роки		
	2018	2019	2020
Коефіцієнт співвідношення власних засобів і заробленої нетто-премії	0,67	0,86	1,35
Коефіцієнт співвідношення технічних резервів і нетто-премії	2,50	2,44	2,29
Коефіцієнт поточної платоспроможності	0,83	1,31	1,25
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	0,27	0,35	0,59
Коефіцієнт покриття інвестиційними активами страхових резервів	0,28	0,31	0,35
Коефіцієнт участі перестраховиків у страховій премії	0,98	0,74	0,81

Отже, за більшою кількістю розрахованих показників СК «ПЗУ Україна» є платоспроможною страховою компанією, яка здатна вчасно і повністю покрити поточні витрати та виконати свої зобов'язання перед страхувальниками.

У зв'язку з цим рекомендуємо запровадити ступеневий контроль платоспроможності страхової компанії СК «ПЗУ Україна». Перевага застосування такого виду контролю за рівнем платоспроможності полягає в тому, що за різних значень установлених індикаторів платоспроможності пропонується здійснювати різні обсяги перевірок, а втручання органу страхового нагляду та проведення наступних за таким втручанням коригувальних і/або обмежувальних дій щодо страховика пропонується здійснювати лише за певних критичних значень індикаторів платоспроможності.

Однак, значення цих індикаторів платоспроможності необхідно визначати таким чином, щоб забезпечувалась можливість превентивного здійснення внутрішніх (засобами страхової компанії) та зовнішніх (засобами органу страхового нагляду) коригуючих дій, метою яких повинно бути підтримання поточної платоспроможності страховика та зміцнення його фінансової надійності всіма можливими правовими способами.

Ураховавши викладене вище, як перший крок з упровадження системи індикаторів платоспроможності СК «ПЗУ Україна» доцільно запровадити для використання такі показники:

– «мінімальний рівень платоспроможності», що визначає мінімальний рівень достатності покриття власними коштами зобов'язань і визначається як перевищення фактичної маржі платоспроможності над нормативною. Якщо рівень платоспроможності страховика нижчий за мінімальний, то чинним законодавством для стабілізації стану страхової компанії та її оздоровлення має бути передбачене безумовне втручання органу страхового нагляду в діяльність страховика;

– «контрольний рівень платоспроможності», який визначається на рівні не менше 25 % перевищення значення фактичного запасу платоспроможності над нормативним і є для наглядових органів індикатором для розгортання превентивних дій, спрямованих на попередження негативних для платоспроможності страховика наслідків. У разі, якщо цей показник у страховика матиме значення нижче 25 %, то в рамках законодавства слід передбачити можливість безумовного права органу страхового нагляду вимагати від страхової компанії проведення певних коригувальних дій на підставі розробленого страховиком і погодженого з органом страхового нагляду плану таких дій. Глибина та характер такого втручання мають залежати від ситуації, що склалась у конкретного страховика.

– примусової передачі частини страхового портфеля іншому страховику;
 – скорочення страхових операцій за певними видами страхування;
 – зміни перестрахової політики та розширення практики перестраховування зобов'язань страховика;

– підвищення статутного капіталу страховика;
 – скорочення кредиторської заборгованості;
 – зміни напрямів інвестування коштів, що покривають страхові резерви, тощо.

Водночас, треба мати на увазі, що діючі в Україні підходи до оцінки платоспроможності вітчизняних страхових компаній не в повній мірі враховують усі ризики, властиві діяльності страховиків, і в разі застосування методології оцінки платоспроможності, прийнятої в економічно розвинених країнах, очікувані результати значно відрізняться.

Серед умов забезпечення фінансової надійності страхової компанії найбільша обумовленість проведенням перестрахових операцій спостерігається в розрізі досягнення високого рівня платоспроможності та збалансованості страхового портфеля. Отже, послідовно розглянемо особливості та специфіку досягнення платоспроможності страхової компанії за рахунок перестраховування.

– Оцінимо вплив перестраховування на платоспроможність страховика та охарактеризуємо можливості та методи управління платоспроможністю за допомогою операцій перестраховування із врахуванням наступних етапів [24,25]:

– ідентифікація всієї сукупності факторів, які впливають на рівень платоспроможності страховика;

– виділення факторів, які можуть виступати «змінними управління» з точки зору операцій перестраховування та «неконтрольованих змінних», управління якими в межах припущення даного дослідження не здійснюється;

– дослідження платоспроможності страхової компанії, як складної системи з подальшим виявленням структурних, функціональних і причино-наслідкових зв'язків між її елементами;

– побудова економіко-математичної моделі визначення рівня платоспроможності;

– встановлення якісної оцінки рівня платоспроможності у відповідності з розрахованою кількісною характеристикою.

Так, на основі статті 31 Закону України «Про страхування» [22] можна виділити наступні чинники формування платоспроможності страхової компанії: загальна сума активів; сума нематеріальних активів; сума зобов'язань; сума страхових премій; сума страхових виплат; сума страхових премій, належних перестраховикам; сума виплат, компенсованих перестраховиками.

Визначаючи фактори, які можуть виступати «змінними управління» та «неконтрольованими змінними», можна стверджувати, що з вище перерахованих чинників тільки сума страхових премій, належних перестраховикам, та сума виплат, компенсованих перестраховикам, відносяться до «змінних управління». Всі інші фактори забезпечення рівня платоспроможності страховика є «неконтрольованими змінними».

Досліджуючи платоспроможність страхової компанії, як складної системи з подальшим виявленням структурних, функціональних і причино-наслідкових зв'язків між її елементами, розглянемо співвідношення фактичного та нормативного запасу платоспроможності, які відображують умови достатнього рівня платоспроможності страховика.

Зростання фактичного рівня платоспроможності страхової компанії прямо пропорційне обсягам активів страховика. Разом з тим, погіршення платоспроможності пов'язано із збільшенням суми нематеріальних активів та зобов'язань страхової компанії.

Продовжуючи аналіз платоспроможності страхової компанії, як складної системи з подальшим виявленням структурних, функціональних і причино-наслідкових зв'язків між її елементами, необхідно розглянути принципи формування нормативного запасу платоспроможності. Так, даний вид платоспроможності диференціюється в залежності від ризикового та лайфового видів страхування.

Таким чином, з вищенаведених етапів, а саме побудови концептуальної моделі управління платоспроможністю страхової компанії, ідентифікації формуючих її факторів та визначення взаємозв'язків між її системоутворюючими елементами, можна побудувати економіко-математичну модель визначення рівня платоспроможності страхової компанії.

Виходячи з того, що рівень платоспроможності страхової компанії, який розраховується як різниця фактичного і нормативного запасу платоспроможності, визначених раніше, для ефективного управління платоспроможність страховика запропоновано використовувати наступні

співвідношення (2.1– 2.3). Основою визначення даних співвідношень буде виступати точечна оцінка, яка надає кількісну характеристику рівня показника платоспроможності страхової компанії в конкретний момент часу. Так, для ризикових видів страхування рівень платоспроможності буде представлений у наступному вигляді (R_{NL}):

$$R_{NL} = \min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11} \left(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{pi} \right); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} \left(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pj} \right) \right\}, \quad (2.1)$$

де R_{NL} – рівень платоспроможності для ризикового страхування;

N_A – сума нематеріальних активів;

Z – сума зобов'язань;

S – сума страхових премій за попередні 12 місяців (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку);

$S_p = \sum_{i=1}^k S_{pi}$ – страхові премії, належні перестраховикам;

B – сума страхових виплат за попередні 12 місяців;

$B_p = \sum_{j=1}^l B_{pj}$ – сума страхових виплат, що компенсуються перестраховиками

згідно з укладеними договорами перестраховування;

h_{11} , h_{12} , h_{21} , h_{22} – параметри встановлення нормативного запасу платоспроможності страхової компанії для ризикових видів страхування.

Таким чином, виходячи з рівняння (2.1), можна зазначити, що управління рівнем платоспроможності страхової компанії на основі перестраховування здійснюється за допомогою максимізації результативної ознаки. Дана точечна оцінка рівня платоспроможності оптимізується за рахунок коригування обсягів страхових премій, переданих перестраховикам та страхових виплат, які ними компенсуються.

Останнім етапом реалізації моделювання рівня платоспроможності страховика за рахунок перестраховування виступає встановлення якісної оцінки рівня результативного показника у відповідності з розрахованою кількісною

характеристикою. Так, перш за все, необхідно встановити визначені межі інтервалу, які будуть характеризувати той чи інший рівень платоспроможності страховика. Відповідно до цього, якщо практично розрахований рівень платоспроможності знаходиться в межах одного із інтервалів якісної характеристики даного показника, то можна стверджувати про певний рівень платоспроможності страхової компанії.

На основі запропонованої вище методики можна визначити та ідентифікувати рівень платоспроможності страхової компанії: $R_{NL} < 0$ – критичний рівень платоспроможності; $R_{NL} = 0$ – мінімальний рівень платоспроможності

$$R_{NL} \in \left(0; \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11} \left(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{piik} \right); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} \left(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjik} \right) \right\} \right] \right) \quad (2.2)$$

де k – період складання страховою компанією фінансової звітності

$$R_{NL} \in \left(\begin{array}{l} \frac{1}{2} \max_k \left[\min \left\{ A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{11} \left(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{piik} \right); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} \left(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjik} \right) \right\} \right] \\ \max_k \left[\min \left\{ A_k - bN_{Ak} - Z_k - h_{11} \left(S_k - h_{12} \sum_{i=1}^k S_{piik} \right); A_k - N_{Ak} - Z_k - h_{21} \left(B_k - h_{22} \sum_{j=1}^l B_{pjik} \right) \right\} \right] \end{array} \right), \quad (2.3)$$

Отже, вищенаведена методика надає можливість визначити рівень платоспроможності, враховуючи показники перестраховальної діяльності.

Методика управління платоспроможністю на основі перестраховальної діяльності страхової компанії дозволяє ідентифікувати основні чинники (страхові премії та страхові виплати), які на нього впливають. Це надає можливість оперативного реагування на зміни платоспроможності та здійснення її подальшого регулювання.

2.3 Оцінка фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

З розвитком страхового ринку посилюється визначення ступеня надійності та платоспроможності страхових компаній, оцінки їх фінансових результатів.

Дослідження надійності та надійності страхової компанії зводиться до аналізу звітності на предмет достатності власного капіталу страхової компанії, її платоспроможності та ліквідності балансу, тобто фінансового стану страховика.

Фінансова надійність страховика характеризується з позицій таких характеристик фінансового стану:

- високої платоспроможності, тобто здатності вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями;
- високої ліквідності балансу, тобто достатнього рівня покриття залучених пасивів активами;
- високої рентабельності, тобто значної прибутковості, яка забезпечує необхідний розвиток компанії.

На сьогодні у вітчизняній науці і практиці не існує єдиного підходу до системи показників фінансової надійності страхових компаній. У більшості методиках пропонується оцінювати фінансову надійність страхових організацій на основі системи показників фінансової надійності будь-якого суб'єкта господарювання з адаптацією їх до галузевих особливостей даної сфери.

Застосуємо методики оцінки фінансової надійності страхової організації СК «ПЗУ Україна», які враховують різні підходи.

Поширеними є методичні підходи оцінки фінансової надійності страхової організації, в основу яких покладено розрахунок одиничного показника фінансової надійності страхової компанії або сукупності показників.

В роботах дослідників [39,40,42-44] для оцінки фінансової надійності страхової компанії пропонуються такі показники: поточна надійність, надійність перестраховальної діяльності, поточна ліквідність, рівень платоспроможності, які наведено в табл. 2.11:

Таблиця 2.11 – Показники фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Показник	Методика розрахунку	Роки		
		2018	2019	2020
1. Коефіцієнт покриття інвестиційними активами страхових резервів	((Поточні фінансові інвестиції + гроші та їх еквіваленти) / резерв незароблених премій).	0,58	0,76	0,80
2. Коефіцієнт незалежності	(Власний капітал / страхові резерви).	0,27	0,35	0,59
3. Коефіцієнт фінансової автономії	(Власний капітал / активи).	0,16	0,20	0,29
4. Коефіцієнт якості інвестиційних активів	(Поточні фінансові інвестиції / оборотні активи).	0,09	0,07	0,06
5. Коефіцієнт залежності від перестраховування	(Частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам / валові надходження страхових платежів(премій, внесків)).	0,98	0,74	0,81
6. Коефіцієнт достатності страхових резервів	(Страхові резерви / страхові премії (нетто)).	1,75	1,71	1,60

Можна побачити, що показники, які характеризують фінансову надійність страхової організації, мають загальну тенденцію до зниження, що означає тенденції до зниження фінансової надійності страховика.

Недоліком такого підходу можна визначити :

- жоден з показників не визначає економічної суті фінансової надійності страхової компанії ;
- запропоновані показники не дозволяють цілковито виміряти всю багатогранність надійності фінансового стану страхової компанії, а є лише складовою системи показників.
- відсутність нормативних значень показників не забезпечує порівнянності між страховими компаніями та еталоном.

Можна побачити, що коефіцієнт фінансової надійності СК «ПЗУ Україна», визначений за методикою І.О. Ковтуна [42] (див формулу 1.1) впродовж 2018 – 2020 р. доволі стрімко зростає. Зазначимо, що перевагою даної методики є простота її застосування. Інформаційною базою для неї виступає публічна звітність страхової компанії, яка є доступною для всіх зацікавлених осіб. Значення узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності страхової компанії наведено в табл. 2.12:

Таблиця 2.12 – Коефіцієнт фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

показник	Роки		
	2018	2019	2020
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,39	0,60	0,68
Коефіцієнт платоспроможності	6,67	4,65	5,18
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,06	0,11	0,22
Коефіцієнт фінансової надійності	0,55	0,68	0,91

Однак, представлена методика має низку недоліків:

– алгоритм розрахунку коефіцієнта платоспроможності не враховує особливості фінансового механізму функціонування страхової компанії, а відображає лише рівень покриття власним капіталом страхових резервів, але страхова компанія зазвичай має також і інші зобов'язання (довгострокові, поточні);

– відсутні нормативні значення показників фінансової надійності;

– відсутнє нормативне значення коефіцієнту фінансової надійності, що унеможливує проведення порівнянь та позбавляє методику практичної цінності.

Розрахунок показників фінансової надійності страхової компанії СК «ПЗУ Україна», за відносними показниками фінансового стану страхової організації (див табл 1.3) наведено в табл. 2.13:

Таблиця 2.13 – Показники фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

№п./п	Найменування коефіцієнта	Роки		
		2018	2019	2020
1	Коефіцієнт власного капіталу	0,18	0,26	0,42
2	Коефіцієнт залученого капіталу	5,42	3,91	2,39
3	Коефіцієнт загальної ліквідності	2,57	3,09	3,10
4	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,39	0,60	0,68
5	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,60	0,58	0,60

Коефіцієнт власного капіталу визначає частку власного капіталу у загальній величині капіталу за підсумком балансу. Високий рівень цього коефіцієнта характеризує фінансову незалежність, надійність страховика, гарантує виконання його зобов'язань перед всіма контрагентами. Можна

побачити, що впродовж 2018-2020 рр. значення коефіцієнта менше нормативних значень, однак тенденція його зростання є позитивною. Відповідний характер змін спостерігаємо для коефіцієнта залученого капітала.

Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує загальну забезпеченість страхової організації оборотними коштами для погашення короткострокових зобов'язань. Високий рівень показника свідчить про достатній запас платоспроможності страхової компанії.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначає забезпеченість високоліквідними активами для виконання зобов'язань в поточному періоді та відповідає встановленим норматикам.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами характеризує фінансовий стан та міру здатності страховика розрахуватися за рахунок власних коштів. При значенні менш 0,5 виникає загроза втрати платоспроможності, тому можна зробити висновок, що цей показник знаходиться в межах нормативних значень.

Наочно зміни показників фінансової надійності за відносними показниками фінансового стану страхової організації СК «ПЗУ Україна» наведено на рис. 2.5.

Отже, маємо неоднозначну оцінку рівня фінансової надійності за таким підходом, що потребує подальших досліджень, хоча в цілому можна зробити висновок про наявність позитивних тенденцій зміни фінансової надійності СК «ПЗУ Україна».

Методика оцінки фінансової надійності [52], яка заснована на структуруванні капіталу страховика, розглядає чотири показники (коефіцієнти) фінансової надійності, формули розрахунку та економічний зміст яких наведено в табл. 1.4.

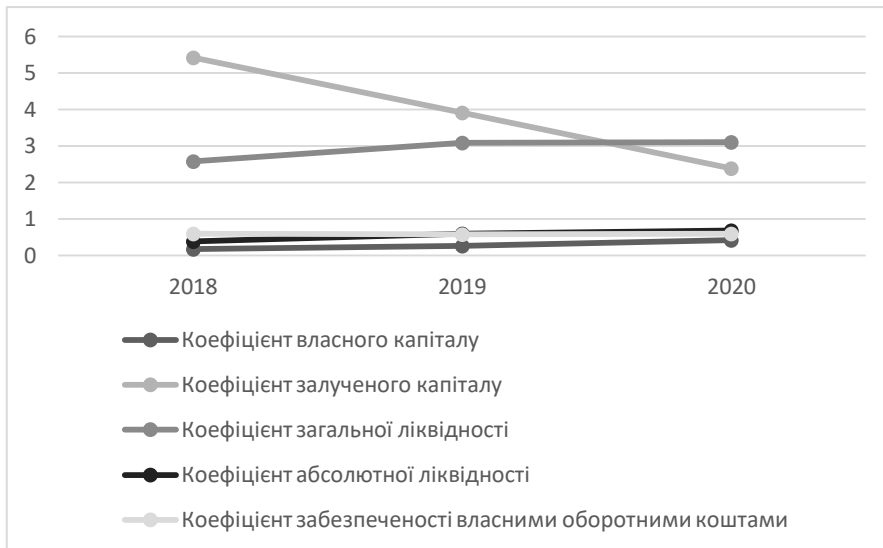

Рисунок 2.5 – Оцінка фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» за відносними показниками фінансового стану страхової організації

Розрахунок показників фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» за такою методикою наведено в табл. 2.14:

Таблиця 2.14 – Показники фінансової надійності СК «ПЗУ Україна», %

Показник	Роки		
	2018	2019	2020
Кфн ₁	0,156	0,204	0,295
Кфн ₂	0,584	0,580	0,502
Кфн ₃	0,260	0,216	0,203
Кфн ₄	0,700	0,950	1,520

Зміна коефіцієнтів фінансової надійності наочно наведена на рис. 2.6.

Коефіцієнт Кфн₁ характеризує частку власного капіталу во всім капіталі страховика. Зазначимо, що чим вищим є його значення, тим вищою є фінансова надійність страховика.

Коефіцієнт Кфн₂ характеризує частку страхових резервів (залучених коштів) в капіталі компанії. Тенденція до його зростання свідчить про збільшення обсягу страхових операцій. Однак спостерігаємо впродовж 2018-2020 рр. зниження цього показника, що свідчить про зменшення обсягу страхових операцій.

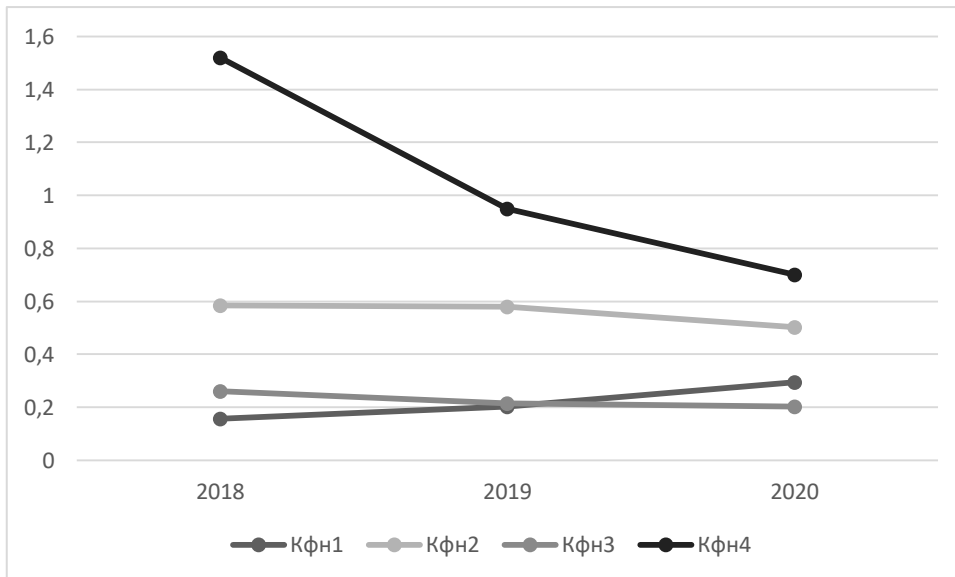

Рисунок 2.6 – Коефіцієнти фінансової надійності страховика

Коефіцієнт $K_{фн3}$ відображає частку позикових коштів в капіталі страховика. Впродовж 2018-2020 рр. спостерігається його зменшення, що свідчить про послаблення залежності СК «ПЗУ Україна від кредиторів та зниження фінансової надійності.

Коефіцієнт $K_{фн4}$ показує співвідношення власного капіталу та сформованих страхових резервів, відображає достатність власного капіталу. Зниження пов'язано із зростанням фінансової надійності страховика.

Значення цих коефіцієнтів, наочно проявляються в динаміці, що дає інформацію про коригування оперативної діяльності страховика. Таким чином, фінансова надійність страховика оцінюється як оптимальне співвідношення між структурними елементами капіталу компанії.

Отже, можна побачити, що фінансова надійність страхової організації СК «ПЗУ Україна» за сукупністю коефіцієнтів в цілому має тенденцію до збільшення, хоча однозначно оцінити фінансову надійність СК «ПЗУ Україна за таким підходом складно. Однак, слід зауважити, що підхід дозволив виявити деякі негативні тенденції зміни цього показника.

Для аналізу фінансової надійності страхової компанії використовуються рекомендації, затверджені Держфінпослуг у 2005 році. Вони мають на меті стандартизацію процедур аналізу діяльності страховиків та своєчасне виявлення

ризиків у їх діяльності. Рекомендації отримали назву «тести раннього попередження». Відповідно до них здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховання, страхових резервів, доходності, ліквідності і надається відповідна оцінка. Оцінки виставляються по 4-х бальній системі і в залежності від діапазону, в який потрапило значення відповідного показника («1»–стійка; «2»–задовільна; «3»–гранична; «4»–незадовільна) [45].

Тести раннього попередження є універсальними - використовуються, з певними відмінностями, для оцінки фінансової надійності і компаній зі страхування життя, і страховиків, що займаються іншими видами страхування.

Для тестів раннього попередження розраховуються наступні показники: дебіторської заборгованості, ліквідності активів, ризику страхування, зворотний показник платоспроможності, показник доходності, обсягів страхування (андерайтингу), змін у капіталі, змін у сумі чистих премій за всіма полісами, незалежності від перестраховання, відношення чистих страхових резервів до капіталу, доходності інвестицій.

Наступним кроком при проведенні тестів раннього попередження є визначення оцінок компанії за кожним з розрахованих показників. Для цього на підставі Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків проводиться порівняння фактичних значень з нормативними, що встановлюються регулятором, за результатами чого страховик отримує фактичну оцінку за певним напрямком фінансової діяльності, на їх підставі відбувається розрахунок загальної оцінки діяльності страхової компанії за звітний період. Загальна оцінка, яку отримує страховик, дорівнює сумі добутків фактичних оцінок та коефіцієнтів їх значущості, що також встановлюються регулятором.

Аналізуючи діяльність страхової компанії, слід враховувати не тільки рекомендації контролюючих органів, також особливу увагу необхідно приділити й іншим показникам, що характеризують фінансову надійність, до яких належать: власний капітал, коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу), коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури

покриття довгострокових, коефіцієнт довгострокового залучення коштів, коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих вкладень.

Таким чином, для забезпечення більшої ефективності управління фінансовою надійністю діяльності страхової компанії постає необхідність у визначенні резервів її збільшення, а також факторів, що найбільш впливають на рівень фінансової надійності.

Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахункового значення показника з відповідною шкалою значень. Розрахунок комплексного показника здійснюється методом сум з врахуванням важливості порівнювальних показників. Комплексний показник надійності фінансового стану страхової компанії визначимо так:

$$K = \sum x_{ij} \cdot a_i, \quad (2.4)$$

де x_{ij} – значення i -го показника на j -му об'єкті;

a_i – коефіцієнт вагомості i -го показника;

n – число показників.

Для оцінки фінансової надійності страховика показники за методикою ТРП розраховуються відповідно до табл. 3.1 (ДОДАТОК 3) [45]. Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень та із врахуванням відповідних коефіцієнтів (табл. 3.2 (ДОДАТОК 3)).

За результатами оцінки тестів раннього попередження СК «ПЗУ Україна» (табл. 2.15) загальна оцінка фінансової надійності страхової компанії у 2018-2020 рр. знаходилась на середньому рівні та коливалась в межах 1,9-2,1, тобто спостерігається незначна тенденція до погіршення, при задовільному рівні фінансової надійності (бальна оцінка – «2») без переходу до рівня граничної («3»); слід відзначити, що тенденція погіршення фінансової надійності є досить слабкою, але це не виключає вжиття необхідних заходів.

Таблиця 2.15 – Фактична оцінка показників тестів раннього попередження СК «ПЗУ Україна»

Назва показника	Кое-фіцієнт	Фактична оцінка показника			Скоригована фактична оцінка на коефіцієнт		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	0,04	1	2	2	0,04	0,08	0,08
Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,10	1	2	2	0,1	0,2	0,2
Показник ризику страхування (ПРС)	0,06	1	2	2	0,06	0,12	0,12
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	0,18	2	2	2	0,36	0,36	0,36
Показник доходності (ПД)	0,06	2	1	2	0,12	0,06	0,12
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	0,06	1	1	2	0,06	0,06	0,12
Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,06	2	3	3	0,12	0,18	0,18
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,06	2	2	2	0,12	0,12	0,12
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	0,18	3	2	2	0,54	0,36	0,36
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу (ПВРК)	0,16	2	2	2	0,32	0,32	0,32
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,04	3	3	3	0,12	0,12	0,12
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА					1,96	1,98	2,1

Отже, оцінювання ефективності системи управління фінансовою надійністю СК «ПЗУ Україна» у 2018-2020 роках демонструє необхідність удосконалення як тарифної політики, маркетингової діяльності, концепції перестраховування ризиків так і ґрунтовного перегляду ключових аспектів фінансового управління, зокрема щодо оптимізації структури активів та капіталу, зменшення витратної частини, інтенсифікації фінансово-інвестиційної

діяльності та підвищенні її результативності. Проте, необхідно звернути увагу на сигнальні фактори тесту раннього попередження СК «ПЗУ Україна». Зокрема показник доходності та показник доходності інвестицій вирізнялись найнижчими бальними оцінками та ідентичними негативними тенденціями. Показник змін у капіталі СК «ПЗУ Україна» також при негативній динаміці у 2018-2020 рр. досяг на кінець періоду найнижчого з усього масиву коефіцієнтів (окрім вищезазначених) значення – 3, що є підтвердженням виявлених тенденцій.

Наочно результати оцінки фінансової надійності за методикою ТРП для СК «ПЗУ Україна» наведені на рис. 2.7.

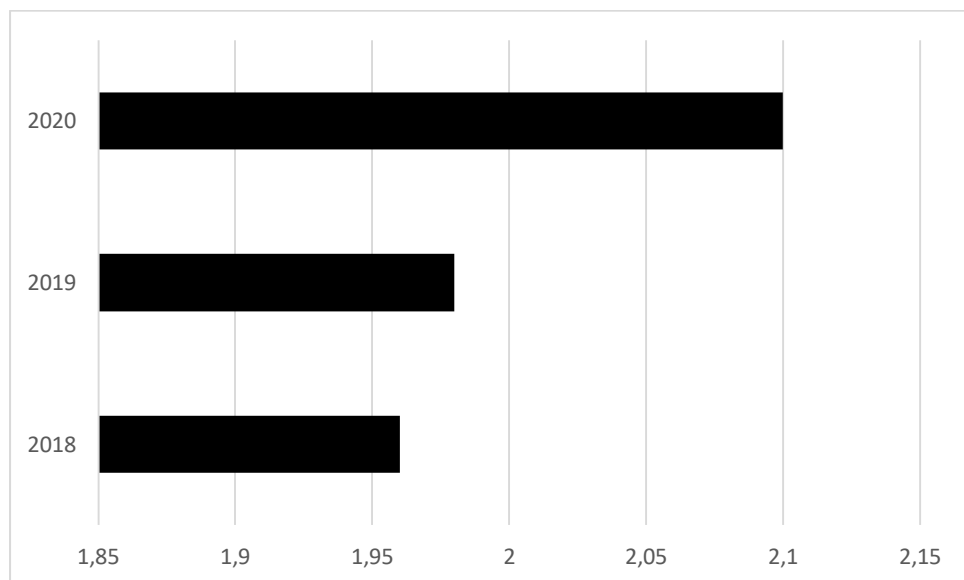

Рисунок 2.7 – Оцінка фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» за методикою ТРП

Отже, оцінка фінансової надійності за тестами раннього попередження свідчить, що фінансова надійність СК «ПЗУ Україна» має тенденцію до зниження впродовж 2018-2020 рр., про що свідчить збільшення показника фінансової надійності за ТРП. Слід зазначити, що страховій компанії слід вживати заходів щодо збереження фінансової надійності у несприятливому середовищі.

Тести раннього попередження, як методика оцінки фінансової надійності страхової компанії серед аналізованих, є найбільш завершеною, однак не позбавлена недоліків. Серед них, зокрема:

1) сукупність показників, що створюють систему показників оцінки фінансової надійності страхової компанії не відображають суттєвих властивостей досліджуваного явища. Можна припустити, що лише окремі показники здатні в повній мірі стати вимірником досліджуваного явища;

2) в літературі відсутній єдиний підхід до визначення рівня теоретичних значень показників, що є складовими узагальнюючого показника, що вимагає проведення ґрунтовного їх аналізу;

3) коефіцієнти важливості окремого показника в інтегральному показнику фінансової надійності страхової компанії не враховують особливостей функціонування страховика.

4) 4-бальна система оцінювання не дозволяє врахувати динаміку рівня фінансової надійності страхової компанії.

Отже, можна зробити висновок, що вищенаведені методики оцінки фінансової надійності страхової організації мають свої недоліки та переваги. Однак, вважаємо найбільш ефективними методики визначення інтегральної оцінки фінансової надійності.

Побудова математичної моделі управління фінансовою надійністю страховика дасть можливість оцінити загальну тенденцію зміни рівня фінансової надійності та отримати прогнозоване значення цього показника на майбутній період. Перевагою такого підходу є врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, а також застосування нормованих коефіцієнтів, що дає змогу встановити граничний рівень інтегрального показника фінансової надійності.

Оцінювання фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» полягає у реалізації ряду функцій. По-перше, необхідно визначити певні критерії віднесення підприємства до конкретного рівня фінансової надійності. По-друге, є

необхідність врахування множини параметрів, які є базою для розрахунку оцінювальних параметрів.

Особливістю використання математичної моделі для оцінки рівня фінансової надійності страхової організації є те, що вона враховує множину початкових вхідних параметрів, які визначається за допомогою відповідної звітності страховика; множину оцінювальних параметрів фінансового стану; функцію перетворення початкових параметрів на оцінювальні; множину декомпозиційних функцій згортання параметрів, за якими здійснюється ідентифікація рівня фінансової надійності СК «ПЗУ Україна».

Ідея використання функції бажаності [61] як оптимізуючої функції полягає в тому, що значення кожного з оцінюваних параметрів оптимізації (прогнозування) Y_i , яких в задачі може бути достатньо багато, перетворюються у відповідні бажаності d_i , після чого формується узагальнена функція бажаності D , яка є середнім геометричним бажаностей окремих параметрів оптимізації.

Шкала бажаності визначена в інтервалі від 0 до 1. При цьому значення факторів, які найбільш сприятливі для нормального функціонування системи, співставляють за значеннями наближеними до 1 (від 0,6 до 1). Тим же рівням фактора, які вважаються несприятливими, визначаються на шкалі бажаності значення наближені до 0 (від 0 до 0,4). Конкретні засоби реалізації функції бажаності можуть бути досить різноманітними.

Для діагностики фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» використаємо функцію бажаності Харрінгтона [61]:

$$D = \sqrt[k]{d_1 \cdot d_2 \cdot \dots \cdot d_k}, \quad (2.5)$$

$$d_i = \exp(-\exp(-y_i)). \quad (2.6)$$

де k – кількість показників;

d_i – частинна функція відповідно до шкали Харрінгтона;

y_i – показник у безрозмірному вигляді.

Шкала Харрінгтона умовно поділяється на п'ять ділянок, що характеризують безрозмірну величину показників, які розглядаються. Точка з координатами (0,00; 0,37) є критичною точкою перегибу бажаності – вона ділить значення показників на задовільні й незадовільні (табл. 2.16):

Таблиця 2.16 – Градації фінансової надійності в залежності від значень функції бажаності

Значення функції бажаності	Рівень фінансової надійності
1,00-0,81	відмінний
0,80-0,64	добрий
0,63-0,38	задовільний
0,37-0,21	незадовільний
0,20-0,00	критичний

При практичній реалізації запропонованої методики слід брати до уваги спрощення, що вибір фінансових коефіцієнтів завжди не є однозначним.

Модель оцінки рівня фінансової надійності на основі функції бажаності Харрінгтона була побудована для СК «ПЗУ Україна», зокрема для аналізу була використана публічна фінансова звітність підприємства за 2016–2020 рр. На першому етапі відповідно до запропонованої методики були розраховані показники, які характеризують надійність СК «ПЗУ Україна» (табл. 2.17):

Таблиця 2.17 – Показники фінансового стану СК «ПЗУ Україна»

Показники		Роки		
		2018	2019	2020
k ₁	Коефіцієнт покриття резервів інвестиційними активами	0,58	0,76	0,80
k ₂	Коефіцієнт незалежності	0,27	0,35	0,59
k ₃	Коефіцієнт фінансової автономії	0,16	0,20	0,29
k ₄	Коефіцієнт якості інвестиційних активів	0,09	0,07	0,06
k ₅	Коефіцієнт залежності від перестраховування	0,98	0,74	0,81
k ₆	Коефіцієнт достатності страхових резервів	1,75	1,71	1,60
k ₇	Коефіцієнт платоспроможності	3,43	3,56	5,94
k ₈	Коефіцієнт рентабельності	0,06	0,11	0,21
k ₉	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,39	0,60	0,68
k ₁₀	Коефіцієнт загальної ліквідності	2,57	3,09	3,10

Для побудови узагальненої функції бажаності Харрінгтона необхідно перетворити значення відгуку в безрозмірну шкалу бажаності. Побудова шкали бажаності, яка встановлює співвідношення між значенням відгуку та відповідним значенням частинної функції бажаності є в своїй основі суб'єктивною, що відображує відношення дослідника. Після отримання значень параметрів, що характеризують окремі сторони фінансового стану страховика, їх було приведено до безрозмірного вигляду, шляхом порівняння кожного показника із значенням критерію оптимізації (табл. 2.18) та розраховано частинні функції для кожного вхідного параметру.

Таблиця 2.18 – Розрахунок частинної функції

Показник	Безрозмірні значення			Частинна функція		
	Роки			Роки		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
k ₁	0,80	0,73	0,71	0,616	0,611	0,692
k ₂	0,36	0,74	1,00	0,622	0,692	0,646
k ₃	0,21	0,77	1,00	0,630	0,692	0,657
k ₄	0,09	1,00	0,59	0,692	0,573	0,598
k ₅	0,98	1,00	0,57	0,692	0,568	0,562
k ₆	1,75	1,00	0,73	0,692	0,617	0,579
k ₇	3,68	0,93	1,00	0,675	0,692	0,587
k ₈	0,15	0,40	0,55	0,512	0,563	0,692
k ₉	0,62	0,63	1,00	0,587	0,692	0,583
k ₁₀	3,10	0,83	0,74	0,646	0,621	0,692

Для кожного аналізованого періоду розраховано значення функції бажаності Харрінгтона та визначено відповідний рівень фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» (таблиця 2.19):

Таблиця 2.19 – Значення функції бажаності

Назва показника	Роки		
	2018	2019	2020
Функція бажаності	0,634	0,630	0,627
Рівень фінансової надійності	Задовільний	Задовільний	Задовільний

Отже, рівень фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» впродовж 2018–2020 рр. характеризується задовільним рівнем.

По отриманим значенням узагальненої функції бажаності можна побудувати рівняння регресії, що дозволить отримати прогнозоване значення цього показника на майбутній період та прогнозувати рівень фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на майбутній період.

В сучасних умовах ринкової економіки України, посилення інтеграційних процесів та зростання впливу глобалізації має помітне значення та водночас набуває проблема підвищення та підтримання стабільності фінансового ринку, а це особливо позначається на страховому ринку та страхових компаніях зокрема.

Велику увагу привертає вирішення цього питання в кризові періоди під час зростання нестабільності світових ринків капіталу, адже ці явища спричиняють порушення рівноваги, ускладнюють стан економіки, й у крайньому випадку навіть розпад стабільних фінансових систем. Отже, дане питання потребує особливої уваги та здійснення наукових досліджень та розробки адекватної економіко-математичної моделі, що могла б дозволила виправити недоліки всіх реально існуючих підходів, визначити фактори, які здійснюють вплив на зростання рівня фінансової надійності страхових компаній, зменшують можливість реалізації криз, виявити засоби впливу на її регулювання, застосовуючи економетричне моделювання та декомпозицію часових рядів.

Аналіз сучасних літературних джерел в розрізі виявлення стабільності фінансової системи та її оцінки приводить до вибору економетричних методів, за допомогою яких побудуємо регресійні моделі, які б дозволили оцінити взаємозв'язок показників з ймовірністю настання кризового становища в фінансовому секторі.

Надалі побудуємо інтегральний показник рівня фінансової надійності із використанням нормованих показників за допомогою методу прогнозування та трендового аналізу, для чого використаємо показники фінансового стану СК «ПЗУ Україна». Побудова математичної моделі управління фінансовою надійністю страховика дасть можливість оцінити загальну тенденцію зміни рівня

фінансової надійності та отримати прогнозоване значення цього показника на майбутній період [62,63]. Для побудови регресійної моделі використаємо Пакет Аналіза Microsoft Excel та побудуємо декілька трендових моделей: експоненціальну (а), лінійну (б), логарифмічну (в), степеневу (г) та поліноміальну (д) лінії трендів (рис. 2.8).

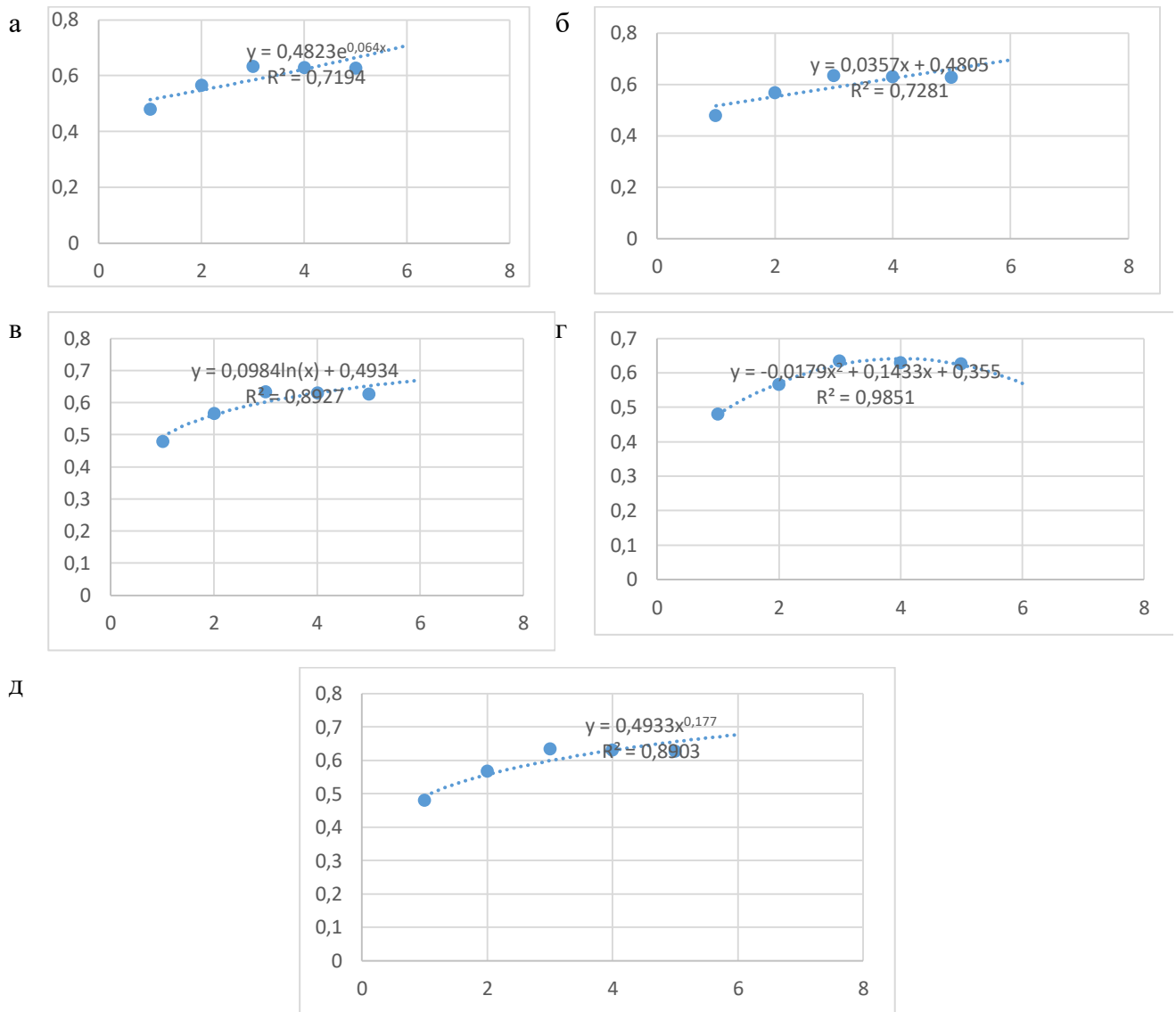

Рисунок 2.8 – Трендові моделі інтегрального показника фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Отримані трендові рівняння та величини достовірності апроксимації, які визначають якість моделі, наведено в табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Трендові моделі фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Функція	Трендове рівняння	Величина достовірності апроксимації R^2
Експоненціальна	$y = 0,4823e^{0,064x}$	0,7194
Лінійна	$y = 0,0357x + 0,4805$	0,7281
Логарифмічна	$y = 0,0984\ln(x) + 0,4934$	0,8927
Поліноміальна	$y = -0,0179x^2 + 0,1433x + 0,355$	0,9851
Степенева	$y = 0,4933x^{0,177}$	0,8903

Було визначено, що найкращою трендовою моделлю для прогнозування інтегрального показника рівня фінансової надійності є поліноміальна функція, оскільки показник достовірності апроксимації цієї моделі є найбільшим.

Наступний крок побудови моделі фінансової надійності страхової компанії – отримання прогнозованих значень інтегрального показника фінансової надійності підприємства за допомогою трендового аналізу.

Обрана трендова модель інтегрального показника рівня фінансової надійності підприємства має вигляд:

$$y = -0,0179x^2 + 0,1433x + 0,355 . \quad (2.7)$$

Значення інтегрального показника рівня фінансової надійності страхової організації СК «ПЗУ Україна» відповідно до отриманої трендової моделі на наступний період дорівнює $y_6 = 0,658$ (рис 2.9).

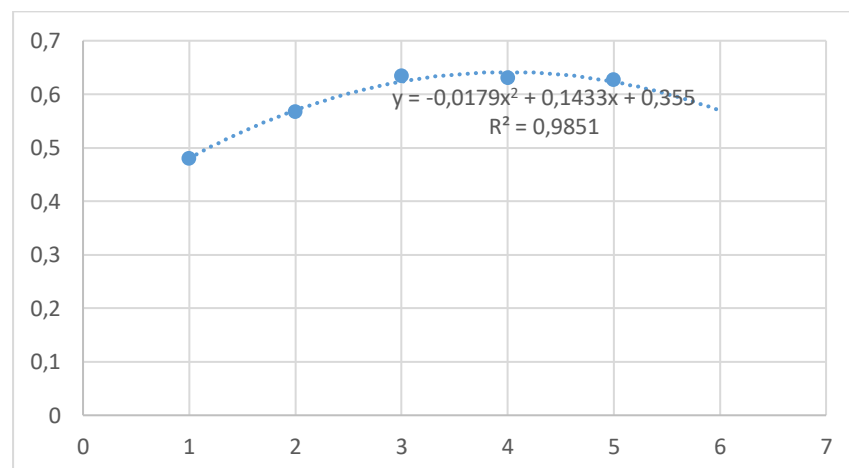

Рисунок 2.9 –Прогнозування рівня інтегрального показника фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Отже, можна побачити, що результати оцінки рівня фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» свідчать про наявність деяких негативних тенденцій щодо забезпечення фінансової надійності. Слід зазначити, що зниження не є критичним, але для усунення такої тенденції страховій організації, на нашу думку, необхідно підвищити ефективність використання основних засобів та обігових коштів підприємства; удосконалити маркетингову систему просування страхових послуг; здійснювати постійний контроль рівня страхових тарифів та якості страхового портфеля; здійснювати контроль стану та величини страхових резервів «ПЗУ Україна».

Висновки до розділу 2

1. ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна» (СК «ПЗУ Україна») – приватне акціонерне товариство. Основна діяльність СК «ПЗУ Україна» полягає у наданні послуг зі страхування (крім страхування життя) та перестраховування. Страхова організація СК «ПЗУ Україна» отримала ліцензії та надає страхові послуги з різних видів добровільного та обов'язкового страхування.

2. Впродовж 2018-2019 рр. обсяг загальної суми надходжень страхових платежів СК «ПЗУ Україна» збільшився з 730089 тис. грн. до 947016 тис.грн. внаслідок збільшення кількості страхових договорів. Надалі спостерігається зниження обсягів надходжень, що можна пояснити загальним зниженням страхового ринку України. Після зростання в 2019 р., в 2020 р. спостерігається зменшення розміру страхових резервів, що пов'язано із зростанням суми виплат страхових відшкодувань. Впродовж 2018-2020 рр. величина виплат страхових відшкодувань постійно зростала – від 292298 тис. грн. в 2018 р. до 320251 тис.грн. у 2020 р. Також спостерігається значне збільшення чистого прибутку компанії.

3. Період 2018–2020 рр. характеризувався зростанням показників ліквідності СК «ПЗУ Україна», що є позитивною тенденцією і пов'язане із

зменшенням поточних зобов'язань. При цьому значення коефіцієнтів є достатніми та відповідними встановленим нормативним даним.

4. Показники рентабельності страхових операцій СК «ПЗУ Україна» зростали впродовж 2018-2020 рр., що свідчить про ефективність страхової діяльності. Зростання рівня виплат в 2020 р. пов'язано із зростанням величини виплат страхових відшкодувань.

5. Страхова компанія СК «ПЗУ Україна» впродовж 2018-2020 рр. виконувала вимоги законодавства щодо забезпечення платоспроможності: дотримано вимоги до статутного фонду; формування гарантійного фонду та формування страхових резервів та перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом. Також оцінка за показником CAR свідчить про високий рівень платоспроможності СК «ПЗУ Україна».

6. Максимальна величина страхових резервів була забезпечена компанією у 2019 р., причому такий характер змін притаманний і складовим загальної суми страхових резервів. Однак слід зауважити, що частка перестраховика в резерві незароблених премій впродовж аналізованого періоду постійно зменшувалась. впродовж 2018-2019 рр. величина страхових резервів СК «ПЗУ Україна» зростала (1277616 тис. грн у 2018 р., 1618828 тис. грн. у 2019 р.), а в 2020 р. спостерігається зменшення (до 1354466 тис. грн), що пов'язано із несприятливою економічною кон'юнктурою та зменшенням надходжень страхових премій.

7. Отже, за більшою кількістю розрахованих показників СК «ПЗУ Україна» є платоспроможною страховою компанією, яка здатна вчасно і повністю покрити поточні витрати та виконати свої зобов'язання перед страхувальниками. Рекомендовано запровадити ступеневий контроль платоспроможності страхової компанії СК «ПЗУ Україна».

8. Запропоновано підхід до управління платоспроможністю на основі перестраховальної діяльності страхової компанії, який дозволяє ідентифікувати основні чинники, які на нього впливають.

9. Оцінка рівня фінансової надійності СК «ПЗУ Україна», визначена за методикою І.О. Ковтуна, за відносними показниками фінансового стану страхової організації та за методикою, яка заснована на структуруванні капіталу страховика, показало неоднозначні результати, що потребує подальших досліджень, хоча в цілому можна зробити висновок про достатній рівень фінансової надійності СК «ПЗУ Україна».

10. За результатами оцінки тестів раннього попередження СК «ПЗУ Україна» загальна оцінка фінансової надійності страхової компанії у 2018-2020 рр. знаходилась на середньому рівні та коливалась в межах 1,9-2,1, тобто спостерігається незначна тенденція до погіршення, при задовільному рівні фінансової надійності (бальна оцінка – «2») без переходу до рівня граничної («3»); слід відзначити, що тенденція погіршення фінансової надійності є досить слабкою.

11. Побудовано математичну модель фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на основі функції бажаності. Рівень фінансової надійності за цією моделлю можна визначити як «задовільний», та відзначити тенденції до зниження рівня інтегрального показника.

12. Побудовано трендові моделі інтегрального показника рівня фінансової надійності та визначено, що найкращою моделлю є поліноміальна функція. Отримано прогнозоване значення інтегрального показника фінансової надійності підприємства за допомогою трендового аналізу на наступний період.

3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАДІЙНІСТЮ СК «ПЗУ УКРАЇНА»

3.1 Управління фінансовою надійністю страховика

Отже, фінансовою надійністю страховика називають спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестраховування у випадку впливу несприятливих чинників. Як зазначалось раніше, фінансова надійність страховика ґрунтується на таких критеріях:

- Наявність збалансованого страхового портфеля.
- Розмір власних коштів.
- Правильність розрахованих тарифних ставок. Цей розрахунок не може бути зроблений без урахування збитковості страхової суми страховиком. Відхилення страхового тарифу від об'єктивно обґрунтованого може призвести до зниження фінансової надійності страховика та невиконання своїх зобов'язань перед страхувальником.
- Величина страхових резервів, адекватних сумі взятих страховиком на себе зобов'язань. Достатність страхових резервів відображає обсяг страхових зобов'язань за укладеними договорами страхування. Достатність страхових резервів обумовлена визначеною тарифною ставкою.
- Ефективність розміщення страхових резервів. Накопичені у страхові резерви премії деякий час перебувають у розпорядженні страховика і можуть бути інвестовані з метою одержання додаткового прибутку. Однак тимчасово вільні кошти страхових резервів, інвестовані страховиком, підлягають регулюванню з боку держави, бо вони є коштами страхувальників і мають бути повернуті їм при настанні страхової події.
- Перестраховальні операції. Висока вартість об'єктів, які можуть бути прийняті на страхування, незбалансований страховий портфель, коливання результатів діяльності страховика можуть негативно вплинути на його фінансову надійність. При перестраховуванні страховик, приймаючи на страхування великий

ризик, не тільки передає його частку страховику, а й продовжує нести відповідальність перед страхувальником у повному обсязі. Тому страховик має правильно визначити розмір власного утримання зобов'язань. Якщо цей розмір буде надто високим, то в разі настання страхового випадку в страховика може бути недостатньо коштів для покриття збитків страхувальників.

На думку О.С. Рабій [64], Пікус Р.В. [65] та Цуркана І.М., Красілі А.В. [66] особливу увагу необхідно приділити вирішенню питань щодо ефективного управління страховими резервами страховиків. Наукового обґрунтування потребує методичне забезпечення оптимізації структури страхових резервів з точки зору прибутковості страхової діяльності. Вирішувати ці проблеми необхідно комплексно, що забезпечить дієвість управлінських заходів, підвищить платоспроможність та ефективність захисту майнових інтересів.

При розміщенні страхових резервів компанія повинна застосовувати консервативний підхід, що базується на принципах диверсифікації, поворотності та ліквідності резервів, а також дозволить виконати планові норми дохідності.

Розглянемо розміщення активів СК «ПЗУ Україна» (таблиця 3.1):

Таблиця 3.1 – Структура активів, якими представлені страхові резерви СК «ПЗУ Україна»

	Категорія активів для представлення страхових резервів	Структура активів, %		
		2010	2018	2012
1	Грошові кошти на поточному рахунку	12,5	10,4	5,2
2	Банківські вклади (депозити)	30,3	38,8	39,1
3	Банківські метали	1,4	1,3	1,2
4	Нерухоме майно	2	1,2	2,2
6	Акції	38,4	31,4	43,4
8	Іпотечні сертифікати	0,1	0	0,1
9	Цінні папери, що емітуються державою	0	2,4	2,7
10	Права вимоги до перестраховиків	14,9	14,2	5,8
11	Інвестиції в економіку України	0	0,3	0,3
13	Готівка в касі	0,4	0	0
15	Разом	100,0	100,0	100,0

Дані таблиці свідчать, що впродовж 2010-2012 рр. кошти страхових резервів розміщувалися на поточних рахунках в банках і на депозитах. Таке

положення призводить до низької інвестиційної віддачі від наявних фінансових ресурсів і свідчить про низький рівень управління страховими резервами. Однак при цьому рентабельність страхової діяльності знижується. Виникає необхідність проведення оптимальної інвестиційної політики.

Важливим фактором забезпечення фінансової надійності страхової компанії є формування збалансованого страхового портфеля [67-68]. Поняття «страховий портфель» трактують як сукупність укладених страхових договорів, що діють на певній території і характеризують відповідальність страховика перед страхувальниками за прийняті ризики.

Головними ознаками якості страхового портфеля є його збалансованість, однорідність, надійність та диверсифікація. Структурне формування портфеля визначається співвідношенням між формами договорів страхування (обов'язковою і добровільною), (індивідуальною і груповою) і видами страхування.

Відомо, що різні види страхових продуктів відрізняються між собою рівнем ризику і рівнем доходу. Між ризиком та дохідністю страхового портфеля існує пряма залежність: страхування великих ризиків приносить великий дохід і в разі настання страхового випадку великий збиток; масові види страхування забезпечують страховику невеликий, зате стабільний дохід і у разі настання страхового випадку невеликий збиток.

Переважання у страховому портфелі високоризикових видів страхування свідчить про його незбалансованість та може підірвати фінансову надійність компанії. Завданням кожного страховика є формування оптимального страхового портфеля, у якому досягається оптимальне співвідношення видів страхових продуктів (майнового, особистого страхування та страхування відповідальності) за критеріями максимальної рентабельності при заданому рівні ризику і, водночас, найменшому рівні ризику при такій рентабельності [61]. Для вирішення цього завдання найчастіше застосовується теорія інвестиційного портфеля Марковица. Її основою є визначення оптимального співвідношення між максимально можливим рівнем дохідності та мінімальним рівнем ризику за

таких обмежень. На формування страхового портфеля і подальше управління впливають такі чинники: цілі страховика, андеррайтинг, політика перестраховання.

Вибір моделі та виду при формування страхового портфелю залежить від того, які цілі ставить перед собою страховик (максимізація прибутку, збереження існуючих позицій на ринку чи збільшення частки присутності на ринку). Існує 3 моделі формування страхового портфеля, кожній з яких притаманні певні види страхових послуг та різні рівні доходу та ризику[60]:

– Агресивна модель характеризується високим рівнем ризику та дохідності; цю модель застосовують з метою максимізації прибутку; вона має низький рівень фінансової надійності, тобто велику частку ризиків страховик повинен передавати у перестраховання. Цій моделі характерний спеціалізований тип страхового портфелю, оскільки вона має вузьку спрямованість, високий ступінь ризику та високий дохід.

– Консервативна модель – характеризується низьким ступенем ризику та дохідності; ця модель має високий рівень фінансової надійності, тому її застосовують провідні страхові компанії з метою утримання позицій на страховому ринку.

– Диверсифікована модель – характеризується середнім рівнем ризику та дохідності. Ця модель має середній рівень фінансової надійності, страховики її застосовують з метою збільшення частки присутності на ринку. Диверсифікованій моделі притаманний комбінований (тобто поєднання спеціалізованих і класичних ризиків) страховий портфель.

Страховий портфель може розглядатися як інтегрований інструмент управління платоспроможністю страховика. Контролюючи структуру страхового портфеля і, відповідно, виявляючи найбільш ризикові групи клієнтів, об'єктів страхування, страховик може оптимізувати прибутковість по портфелю. Оптимальний страховий портфель формується на основі поєднання в ньому видів страхування збитковість, за якими дозволяє утримувати якусь задану її норму, що забезпечує достатній запас платоспроможності й одержання прибутку

підприємством. Управління, орієнтоване на оптимальне поєднання видів страхування в портфелі компанії, передбачає постійний моніторинг ризиків прийнятих підприємством, аналіз рентабельності страхових операцій, формування ефективної інвестиційної політики, доходи від якої впливають на платоспроможність страховика.

При цьому фінансова надійність залежить перш за все від розміру і складу страхового портфелю та пов'язаною з цим можливістю територіальної розкладки збитків і визначення рівнів страхових тарифів. Це обумовлює і більш високі тарифи в малих страхових компаніях і змушує їх шукати відповідні ринкові ніші на страховому ринку, тобто займатися тими видами страхування, де менша конкуренція і виключені значні ризики. Для ефективного управління страховим портфелем необхідно відстежувати динаміку надходження премій за окремими видами страхування, і по портфелю в цілому.

Структура й якість страхового портфеля можуть аналізуватись за допомогою деяких показників. Величина ж його виражається або числом застрахованих об'єктів, або загальною страховою сумою, тобто обсягом страхової відповідальності [70].

Для структури страхового портфеля властиве співвідношення окремих видів страхування, а також між добровільними й обов'язковими формами. Структура страхового портфеля може аналізуватись в аспекті питомої ваги діючих договорів і знову укладених договорів з мінімальними (низькими) і максимальними (високими) страховими сумами, групових та індивідуальних страхувань. Структура страхового портфеля складається під впливом асортименту страхових послуг, тобто системи видів і форм страхування. Особливе значення для забезпечення фінансової надійності страхових операцій має оперативне реагування на задоволення попиту в тих страхових послугах, які в ринкових умовах відповідають інтересам страхувальників. Необхідно звертати увагу на динамічність страхового портфеля, що характеризується співвідношенням між договорами, що вже закінчуються та договорами, які знову укладаються. Важливою є рівновага портфелю, тобто

рівність між тими договорами, які уклались та тими, термін дії яких скінчився. Дана компенсація в рівновазі звичайно буде не дієвою без узгодження його з загальною сумою внесків по ним, не від'ємною складовою також має бути урівноваження ймовірністю ризику по даним договорам. Наступним важливим елементом формування страхового портфелю є перестраховування [71].

Політика перестраховування передбачає вибір страховою компанією перестраховика, визначення частки ризику, яка буде передаватися у перестраховування, частки власного утримання та визначення вартості перестраховування. Частка ризиків, яку страховик передає у перестраховування залежить від обраної ним моделі страхового портфелю. Залежно від типу страхового портфеля обирають спосіб управління ним - активний чи пасивний.

Проаналізуємо структуру страхового портфеля та рівень перестраховування СК «ПЗУ Україна» у 2020 році [58] (табл. 3.2):

Таблиця 3.2 – Структура страхового портфеля СК «ПЗУ Україна»

Вид страхування	Страхові платежі, тис. грн	Структура, %	Рівень перестраховування, %	Рівень виплат, %
Страхування від нещасних випадків	22943,5	3,64	30,41	38
Медичне страхування	114683,7	18,21	19,13	20
ОСАГО	60622,4	9,62	0,00	30
Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів	2430,7	0,39	3,92	26
Страхування КАСКО	260743,0	41,39	23,08	42
Добровільне страхування вантажу та багажу	8179,1	1,30	56,2	28
Вогневе страхування та страхування від стихійних лих	52428,5	8,32	16,77	12
Інше майнове страхування	57183,0	9,08	19,88	23
Страхування громадянської відповідальності власників водного транспорту	50707,1	8,05	25,84	18

Можна побачити, що в портфелі СК «ПЗУ Україна» переважають майнові види страхування, які відповідають низькій степені ризику і доходності і

забезпечують фінансову надійність страхової організації. Крім того, слід відзначити суттєвий рівень перестраховання договорів майнового страхування. Отже, страхова організація СК «ПЗУ Україна» має достатньо добре збалансовану структуру портфеля, що дозволяє диверсифікувати продуктивний ряд, клієнтську базу, та здійснювати грамотне управління ризиками. страхова організація СК «ПЗУ Україна» здійснює консервативну модель формування страхового портфеля, що позитивно впливає на фінансову надійність. Консервативній моделі притаманний класичний вид страхового портфелю, який містить класичні види послуг обов'язкового і добровільного страхування.

Також відзначимо, що страховий портфель СК «ПЗУ Україна» повинен бути сформований з врахуванням ступеня ризикованості окремих видів страхування. Якщо надходження формуватимуться за рахунок видів страхування, рівень виплат за якими перевищує 50%, то діяльність такого страховика буде короткостроковою, оскільки він буде не в змозі виконувати свої зобов'язання за страховими договорами.

Вибір способу управління страховим портфелем залежить від типу сформованого страхового портфеля та стану ринку страхових послуг. За допомогою ефективного управління можна сформувати збалансований страховий портфель, що є запорукою фінансової надійності страхової компанії.

Активний спосіб – це трудомісткий, фінансово затратний спосіб управління страховим портфелем, який передбачає ретельний аналіз ринку страхових послуг, відбір ризиків, кваліфікований підхід до формування тарифної політики та створення асортименту страхових послуг. Пасивний спосіб – це управління страховим портфелем, яке передбачає створення добре диверсифікованого страхового портфеля з визначеним рівнем ризику, розрахованим на довгу перспективу. Строк існування такого портфеля передбачає стабільність процесів на страховому ринку. Оскільки портфель є диверсифікованим, то рівень доходу за ним невисокий, проте стабільний.

Інструментами оптимізації страхового портфеля в сучасних умовах є [60]:

1. Політика андеррайтингу, метою якої є якісна оцінка та сегментація ризиків, формування ефективних умов страхування, встановлення адекватних тарифів, що в кінцевому підсумку забезпечує прибутковість страхової діяльності та формування інвестиційних ресурсів як основи підтримки фінансової надійності і платоспроможності компанії.

2. Політика перестраховання, при якій необхідно забезпечити заданий рівень збитковості видів страхування та портфеля в цілому. Досягається це шляхом збалансованості активного і пасивного перестраховання в компанії і вибору ефективних форм і методів перестраховання ризиків. Перестраховання ризиків є обґрунтованим інструментом оптимізації страхового портфеля, адже дає змогу компанії бути впевненим у тому, що ризики зменшуються. Також багато дослідників вивчають дану проблематику, дають певні свої рекомендації, щодо більш ефективного здійснення.

3. Політика врегулювання страхових збитків, під якою мається на увазі об'єктивна оцінка збитків та забезпечення якісного обслуговування клієнтів страхової компанії.

Страховим компаніям необхідно вдосконалювати політику оптимізації страхового портфеля спираючись на загальні принципи управління та особливості ведення бізнесу в конкретній компанії. До загальних принципів належать: прибутковість, надійність, збалансованість, диверсифікованість портфеля [73].

Особливості ведення бізнесу в конкретній компанії визначаються її місією, наявними ресурсами, організаційною структурою та ін.. У таких умовах управління страховим портфелем для кожної компанії – є індивідуальним питанням, яке потребує якнайшвидшого вирішення. Управління страховим портфелем здійснюється для досягнення конкретної мети акціонерів страхової організації – досягнення оптимального співвідношення між рівнем ризику та величиною прибутковості. Оптимальне співвідношення може бути досягнуте при максимізації величини прибутку страхової компанії при заданому рівні ризику або при мінімізації ризику при заданій величині прибутку. Можна

виділити наступні цілі управління страховим портфелем: одержання прибутку; мінімізації ризику; забезпечення поступального зростання портфеля.

Задача оптимізації портфеля полягає в тому, щоб визначити, яка частка портфеля повинна бути відведена для кожного виду страхування так, щоб величина очікуваної прибутковості та рівень ризику оптимально відповідали цілям страхової організації. Вона може використовуватися для дослідження оптимального страхового портфеля на двох етапах: під час створення страховика та впродовж його діяльності.

При цьому можна зробити висновок, що не існує єдиної оптимальної структури страхового портфеля, яка б задовольняла умовам кожної цілі. Дана структура досить суттєво змінюється, що можна пояснити постійним пошуком страховою організацією тієї комбінації співвідношення ризику та очікуваної прибутковості, яка повинна забезпечити реалізацію інтересів власників організації.

Отже, можна дійти висновку, що лише збалансований, з урахуванням дохідності та ризику, страховий портфель компанії є базою виконання зобов'язань за договорами страхування, отримання прибутку і задоволення інвестиційних очікувань засновників компанії.

Одним із напрямків управління фінансовою надійністю страховика є питання визначення ризиків, що супроводжують рух грошових потоків страховика, і методів управління ними. Процес управління ризиками (ризик-менеджмент) має комплексний, системний характер. Ризик-менеджмент як система охоплює три послідовні етапи [74-75]:

1. Аналіз ризику. Комплексний етап, впродовж якого передбачається діагностика, або ідентифікація, ризиків – кваліфікація; оцінювання ризиків кількісними методами – квантифікація; визначення послідовності подальших дій на підставі загальної цінки ризику в даній конкретній ситуації.

2. Контроль за ризиком. Цей етап має на меті повне або часткове усунення ризиків, що може здійснюватися різними способами: уникненням ризику;

зменшенням (мінімізацією) ризику; обмеженням (локалізацією) ризику; розсіюванням (поділом) ризику.

3. Фінансування ризику. Головний етап ризик-менеджменту, на якому кожний суб'єкт господарювання приймає рішення про: самостійне фінансування своїх ризиків; передавання їх іншому суб'єкту господарювання згідно з попередньою взаємною домовленістю.

У практиці оцінювання ризиків широко використовується страхова статистика. Вона являє собою систематизоване вивчення й узагальнення наймасовіших і найтипівіших страхових операцій на основі вироблених статистичною наукою методів опрацювання підсумкових натуральних і вартісних показників, що характеризують страхову справу.

Статистика за допомогою масового спостереження, що здійснювалося за фактами й обставинами настання тих або інших страхових випадків у минулому, одержує дані для встановлення статистичної імовірності ризику. Аналіз отриманого масиву інформації показує закономірність настання страхового випадку і служить меті наукового передбачення майбутнього розміру шкоди [57].

Надалі необхідно розрахувати загальні показники страхової статистики, за допомогою яких можна здійснити оцінку ризиків щодо можливості втрати платоспроможності СК «ПЗУ Україна» (див табл. И.1.ДОДАТОК И) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Розрахункові значення показників страхової статистики СК «ПЗУ Україна» впродовж 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Середньозважене
	2018	2019	2020	
Коефіцієнт збитковості для сукупності	0,002	0,009	0,017	0,009
Збитковість страхової суми	0,0001	0,0002	0,0004	0,0002
Частота збитку	0,59	0,42	0,55	0,52

Коефіцієнт збитковості може бути менше або дорівнювати одиниці. Відповідно чим менше значення даного коефіцієнта, тим є нижчим рівень

збитковості. Середньозважене значення цього показника для СК «ПЗУ Україна» за період з 2018 по 2020 рр. становить 0,009, що свідчить про низький рівень збитковості окремого об'єкту страхової сукупності.

Показником величини ризику щодо збитковості страхової суми є число менше 1. Середня величина зазначеного показника СК «ПЗУ Україна» становить приблизно 0,0002, що відзначає практичну відсутність ризику.

Частота збитку визначає частоту настання певного виду страхового випадку. Усереднене значення даного коефіцієнта в страховій компанії СК «ПЗУ Україна» дорівнює 52 %, що свідчить про непостійний характер виникнення збитків за усією сукупністю застрахованих об'єктів. На основі розрахованих вище показників необхідно здійснити оцінку ризиків щодо ймовірності втрати платоспроможності СК «ПЗУ Україна». З цією метою нами пропонується використання класифікації ризиків залежно від величини частоти збитку (табл. И.2, ДОДАТОК И) [59].

Отже, отримане значення частоти збитку, відповідно до вищенаведеної методики оцінки ризиків, свідчить про не виключену можливість виникнення ризику з його несуттєвим впливом на стан платоспроможності СК «ПЗУ Україна». Величина показника збитковості страхової суми говорить про практичну неможливість появи збитків в страховій діяльності компанії. Така ситуація, у свою чергу, позитивно впливає на існуючий рівень платоспроможності товариства.

Таким чином, проведений аналіз ризиків можливості втрати платоспроможності дає можливість зробити висновок, що СК «ПЗУ Україна» має достатній рівень фінансової стабільності та платоспроможності. Ймовірність втрати страховиком стійкого та надійного стану платоспроможності є мінімальною. В результаті чого забезпечується впевненість партнерів та клієнтів у виконанні товариством своїх поточних зобов'язань та здійсненні своєчасних виплат страхових відшкодувань.

3.2 Формування стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Найвищим пріоритетом для будь-якої страхової компанії є забезпечення високого рівня фінансової надійності, оскільки будь-який натяк на реальну або потенційну фінансову нестабільність загрожує головній ідеї її бізнесу. Інформація про надійність необхідна клієнтам і партнерам страховика, власникам і потенційним інвесторам, а також державі, що регулює страховий ринок.

Ефективність діяльності страхової компанії визначається насамперед фінансовою надійністю та рентабельністю здійснення страхових операцій. У реалізації зміцнення фінансової надійності страхових операцій найбільш важливими та пріоритетними напрямками є використання можливостей регулювання ринку за допомогою правильно складеного страхового договору і умов його виконання, а також оптимізація страхового портфеля.

Страховики формують портфелі ризиків, приймаючи велику кількість окремих ризиків. Ризикованість портфелю залежить від точного визначення ризику і від взаємозалежності окремих страхових ризиків. Але загалом можна сказати, що загальний ризик портфеля навряд коли-небудь дорівнює сумі окремих ризиків, що складають портфель. Ось тут доцільна диверсифікація.

Страхові компанії намагаються диверсифікувати ризики шляхом: формування достатньо великих і однорідних портфелів; веденням кількох напрямів бізнесу; контролю за кумулятивними ризиками з метою уникнення надмірних факторів ризику, які стосуються кількох страхових полісів, можливо в різних лініях бізнесу; придбання перестраховання.

Перестраховання також відіграє важливу роль у процесі розподілу ризиків та забезпечує для страховиків різні ступені фінансової стабільності. Програма перестраховання компанії повинна належним чином відповідати політиці страхової компанії щодо лімітів та ризикам андерайтингу, а також ризикам катастроф, бізнес-ризикам, фінансовим можливостям та кредитоспроможності

відповідних перестраховиків. Крім того, програма перестраховування повинна передбачати передачу ризику вчасно та включати перестраховиків з гарною кредитоспроможністю, оскільки у випадку нездатності перестраховика відповідати за свою частку збитків перестраховані особи повинні будуть повністю покрити потенційно високий збиток. Крім розподілу ризиків, перестраховування може використовуватися для забезпечення позикових коштів для надлишку компанії, що надає можливість компанії збільшити обсяг діяльності порівняно з можливим обсягом.

Основа фінансової стабільності страхової компанії забезпечує правильно визначена вартість страхових послуг, яка залежить від ефективної тарифної політики. Основне завдання при побудові тарифної ставки – визначення вірогідної суми збитку, що припадає на одиницю страхової суми. Тариф дає можливість досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації.

Заходи, спрямовані на підтримку фінансової надійності страхової компанії є системою цілеспрямованих дій щодо максимального обмеження і попередження будь-якого ризику. Процес управління ризиками містить аналіз, контроль та фінансування ризику та здійснюється ще до укладання договору страхування, також існують можливості управління ризиком у процесі дії договору страхування. Зниження ймовірності настання страхового випадку повністю відповідає інтересам страховика. Якщо термін дії договору страхування закінчився, а страховий випадок ще не настав, то страхові платежі залишаються у страховика у вигляді доходу, а якщо страховик був змушений виплатити страхове відшкодування, то це є збитками.

Проблема фінансової надійності може бути вирішена за допомогою заходів, спрямованих на підготовку професійних страховиків. Важлива роль у подальшому розвитку страхової галузі відводиться державі, яка за допомогою різноманітних важелів та стимулів може впливати на формування конкурентоспроможного страхового ринку.

Світовий досвід показує, що ресурси страхових компаній є важливим

джерелом інвестиційного капіталу. По-перше, це пов'язано з інверсією циклу, оскільки отримання страхової премії передує наданню страхової послуги, а, по-друге, із розподілом ризику в часі. Тому страховик впродовж часу дії договору страхування тимчасово розпоряджається коштами страхувальника, які акумульовані у страхових резервах. Крім коштів страхових резервів, страховик має у своєму розпорядженні власні кошти у вигляді вкладів засновників, а також спеціальних фондів, які сформовані за рахунок прибутку та суми нерозподіленого прибутку.

Значну роль у підвищенні потенціалу та удосконаленні діяльності страхової компанії відіграє страховий маркетинг. Перебудова роботи страхової організації відповідно до маркетингових принципів забезпечує можливість інтеграції та координації усієї діяльності страхової компанії в розрахунок на отримання прибутку саме завдяки створенню й забезпеченню споживчого задоволення.

Досвід функціонування національного страхового ринку показав, що визначальними в умовах сучасної ринкової економіки для більшості страховиків України стали проблеми їх адаптації до ринкової кон'юнктури і змін конкурентного середовища та можливості забезпечення фінансової надійності компаній.

Тому від правильності визначення факторів фінансової надійності та управління ними залежить точність визначення кількісних і якісних показників діяльності та безпосередньо фінансової надійності страхових організацій.

У сучасних умовах одним із суттєвих зовнішніх макроекономічних факторів впливу на фінансову надійність страхової компанії є фінансова глобалізація світового ринку страхування. Страхова система України не може відокремитися від впливу процесів фінансової глобалізації, тому має адаптуватися до зовнішньоекономічної динаміки і тенденцій [69].

Також доцільним є створення системи незалежних рейтингових центрів в Україні. Як зазначають дослідники [74–75], практика рейтингової оцінки надійності страховиків дуже поширена в країнах Європи.

Оцінки рейтингових агентств забезпечуватимуть прозорість і прогнозованість страхового ринку, що, зі свого боку, впливатиме на ринкову стабільність страхових компаній. Рейтингова система оцінки страхових компаній України повинна бути побудована не лише на абсолютних показниках діяльності вітчизняних страхових компаній, а й на порівняльних, відносних показниках.

Розглянемо основні особливості та напрямки стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» та визначимо їх за допомогою SWOT-аналізу, який також може бути застосований для оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів в діяльності компанії і визначення її конкурентних переваг. (табл.3.4).

Таблиця 3.4 – Сильні та слабкі сторони розвитку СК «ПЗУ Україна»

Сильні сторони	Слабкі сторони
Маркетинг	
<ul style="list-style-type: none"> - наявність великої клієнтської бази; - наявність кваліфікованих кадрів та спеціалістів у галузі маркетингу з новими поглядами на сучасні умови ринку; - вигідне співвідношення ціни та якості страхових продуктів 	<ul style="list-style-type: none"> недостатність реклами страхових продуктів; - відсутність заходів, спрямованих на поліпшення ситуації компанії на ринку; - відділ маркетингу існує лише в основному офісі
2. Страхова діяльність	
<ul style="list-style-type: none"> - стабільне зростання надходжень за рахунок страхових премій та надання страхових послуг; - наявність достатньої кількості трудових ресурсів; - розгалужена страхова мережа; - наявність значної кількості ліцензій, що забезпечує можливість розширення асортименту та вільного маневрування на ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість системи взаємодії з посередниками; - відсутність чіткої мети та стратегій; - часткове «згортання» окремих видів страхування через фінансово-політичну нестабільність
3. Технології	
<ul style="list-style-type: none"> - високий рівень інноваційної діяльності стосовно інформаційної та клієнтської бази; - зручність, швидкість та простота електронної системи розрахунку ціни страхових продуктів; - забезпеченість новітніми технологіями для вивчення ринку та функціонування на ньому - технології, орієнтовані на страховий ринок країн Центральної та Східної Європи; 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатність технологічного оснащення у малих представництвах компанії

Стратегічні напрямки управління активами страховиків можна визначити як комплекс дій спрямованих на забезпечення тривалого зростання фінансових

показників шляхом прийняття і втілення рішень про інвестування і фінансування. Кінцевою метою реалізації стратегічних завдань є досягнення конкурентних переваг на ринку і збільшення добробуту власників. При цьому до уваги беруться фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, фінансові та нефінансові фактори. [76].

На основі проведеного SWOT-аналізу СК «ПЗУ Україна» виділено сильні та слабкі сторони діяльності страховика, існуючі потенційні можливості та загрози успішного розвитку на вітчизняному страховому ринку, що можуть слугувати базою для удосконалення фінансового управління страхової компанії на тактичному та стратегічному рівні, коригування стратегії розвитку (табл.3.5).

Таблиця 3.5 – Можливості та загрози діяльності СК «ПЗУ Україна»

Можливості	Загрози
1. Політичні	
- удосконалення правової бази	- низька ефективність виконання регулюючих заходів з боку держави
2. Соціальні	
- існування значного переліку обов'язкових видів страхування в Україні, що забезпечує актуальність даних видів послуг	- недостатній рівень добробуту населення; - низький рівень страхової культури в країні; - висока частота шахрайських та протиправних дій зі сторони клієнтів
3. Фінансово-економічні	
- можливість зайняти певну нішу на світовому страховому ринку завдяки продажу якісних страхових продуктів; - наявність значних страхових резервів та резервного фонду, що дає перевагу серед інших страховиків в функціонуванні на страховому ринку; - розвиток страхової компанії за різними напрямками страхової діяльності; - зростання суми страхових премій; розвиток та застосування прогресивних наукових розробок для підвищення платоспроможності та фінансової надійності; - розвиток теоретико-методичних та практичних засад ризик-менеджменту	- зменшення рівня конкурентоздатності ключових вітчизняних сегментів страхування у цілому із впливом на діяльність компанії; - слабкий розвиток ринкової інфраструктури реалізації страхових послуг; - зростання фінансових ризиків страхової діяльності

Таким чином, виявлено низку причин зовнішнього та внутрішнього впливу на ефективність функціонування СК «ПЗУ Україна», вирішення яких потребує комплексного поєднання зусиль як зі сторони менеджменту компанії, так і

державних законодавчих органів влади. Зокрема актуальними питаннями для вирішення є: на державному рівні відредагувати законодавчо-нормативну базу відповідно сьогоденню, тим самим зробити ринок страхових послуг більш досконалим та гнучким до фінансово-економічних умов; знизити до мінімуму вплив політичних та соціальних чинників на страховий ринок, віддаючи перевагу приватним компаніям із мінімальним державним втручанням; підвищити рівень державної підтримки і податкових пільг страховим компаніям та потенційним страхувальникам; активно використовувати програмно-технічне забезпечення у процесах пошуку та обґрунтування рішень фінансового характеру.

Отже, при розробці довгострокової стратегії з управління активами доцільно враховувати наведені чинники і окрім традиційних способів розміщення коштів в активах розробляти нові схеми, шукати нові фінансові інструменти, які б виступали альтернативою традиційним. Можна виділити декілька напрямів управління активами, які умовно можна назвати новими для України, оскільки вони застосовуються в інших країнах. Насамперед це може бути інтеграція страхових компаній і банків на корпоративних засадах. Страховим компаніям та банкам природньо притаманне прагнення до взаємовигідного обміну послугами і здійснення надійності партнерства.

Упровадження в діяльність страхової компанії системи ключових показників ефективності діяльності дозволяє розв'язати такі завдання: [77]:

- створити розуміння стратегічних цілей компанії в менеджменту та співпрацівників;
- забезпечити комунікацію підрозділів компанії та побудову зрозумілої схеми стратегічного управління;
- ув'язати цілі окремих підрозділів та співробітників із цілями компанії;
- установити взаємозв'язок між довгостроковими стратегічними цілями компанії та короткотерміновими завданнями окремих підрозділів і співпрацівників;

- установити цільові орієнтири й об'єктивну оцінку ефективності діяльності та вкладу в досягнення стратегічних цілей окремих підрозділів і працівників;
- розробити систему мотивації на основі об'єктивного інструмента оцінки, що дозволить відштовхуватися тільки від тих факторів, на досягнення яких може впливати окремий підрозділ або співпрацівник;
- провести факторний аналіз результатів діяльності компанії в розрізі результатів окремих підрозділів і співпрацівників;
- попереджувати та швидко реагувати на виникнення кризових явищ у діяльності страхових компаній.

На основі вивчення теоретичних матеріалів, проведення фінансового аналізу окремих страхових компаній і ситуації на страховому ринку в цілому автором було розроблено систему ключових показників для оцінки реалізації стратегічних цілей компанії і попередження виникнення в неї фінансово-економічних криз. Однією з переваг визначення ключових показників діяльності компанії є вимога вибору досягнення цілей компанії з декількох альтернатив.

Вивчення специфіки діяльності страхової компанії дозволяє внести до складу ключових показників на рівні компанії такі, як: річна сума надходження страхових премій; середній рівень рентабельності страхової діяльності; рентабельність власного капіталу; рентабельність активів; оборотність активів; рівень покриття страхових резервів; показник автономії; коефіцієнт абсолютної ліквідності; відрахування на навчання персоналу; швидкість надходження коштів від філій і агентів до компанії, швидкість здійснення страхових виплат; відношення отриманих страхових премій до кількості працюючих у компанії. Ключові показники мають відображатися в спеціальних управлінських картах на кожен наступний рік. Після закінчення кожного поточного року планові ключові показники порівнюються з фактичними з поясненням усіх відхилень.

Використаємо рекомендації роботи [78] та визначимо напрямки стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на основі ключової системи показників (табл. 3.6):

Таблиця 3.6 – Напрями забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна»

Напрямок	Характеристика
Цілі	Досягти довгострокової фінансової надійності, що забезпечуватиметься: <ul style="list-style-type: none"> - високою часткою самофінансування; - значною часткою високоліквідних активів; - перевищенням обсягу інвестицій над сумою страхових резервів; - показниками рентабельності та платоспроможності, вищими за середні по галузі
Завдання	Досягти максимально можливого розміру чистого прибутку й реінвестувати його в страхову компанію, Налагодити моніторинг фінансової надійності та платоспроможності інвестиційної діяльності Налагодити моніторинг рентабельності інвестиційної діяльності Планувати емісію цінних паперів у разі потреби нарощення присутності компанії на ринку
Ініціативи	Досягти максимально можливого ефекту за основною діяльністю шляхом упровадження комплексного обслуговування клієнтів, надання супутніх страхових послуг, впровадження нових видів страхування. Переглянути інвестиційну політику страхової компанії, урахуваючи появу нових фінансових інституцій (спільні інвестиційні фонди, компанії з управління активами тощо)

Управління на основі ключових показників може виступати потужним інструментом контролю за реалізацією стратегії страхової компанії і використовуватися в комплексі з іншими управлінськими системами, такими як: оцінка платоспроможності страхової компанії на основі оцінки ризиків її діяльності; система управління на основі збалансованих показників; система раннього попередження кризових явищ. На основі відхилення фактичних ключових показників від запланованих, суттєвості таких відхилень можна робити висновки про реалізацію поставлених стратегічних завдань, ефективність діяльності компанії в цілому або окремих її підрозділів, діагностувати ознаки виникнення кризових явищ у компанії.

Отже, враховуючи рекомендації, загальну концепцію моделювання управління фінансовою надійністю страхової компанії СК «ПЗУ Україна» можна представити наступним чином (рис. 3.1):

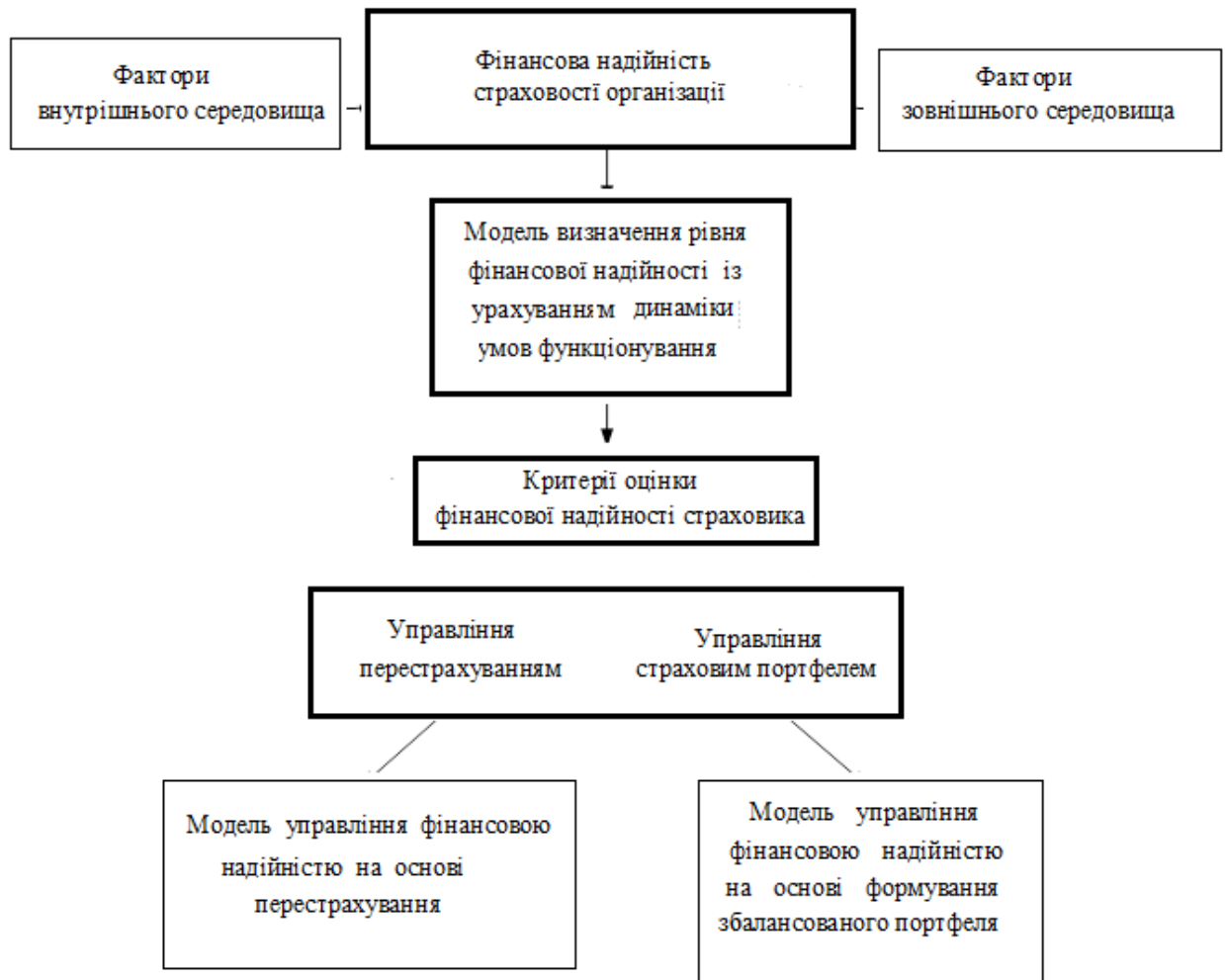

Рисунок 3.1 – Концепція управління фінансовою надійністю СК «ПЗУ Україна»

Ефективність функціонування системи управління фінансовою надійністю страхової компанії буде забезпечено лише при дотриманні наступних принципів: спрямованість дій суб'єкта на досягнення конкретних цілей; взаємоузгодженість стратегічного та тактичного рівнів управління; єдність мети, результату та засобів.

Дослідження підсистем системи управління фінансовою надійністю страхової компанії є важливою складовою аналізу діяльності страхової компанії.

Тому виникає потреба у формуванні певного переліку взаємопов'язаних стратегій, що являють собою стратегічний набір.

Стратегічний набір передбачає встановлення певної сукупності підсистем (систем стратегій), яка забезпечує стратегічне управління фінансовою

надійністю страхової компанії, тобто є множиною елементів, що знаходяться у взаємодії, відносинах, зв'язках та завдяки цьому являють собою цілісність (рис.3.2).

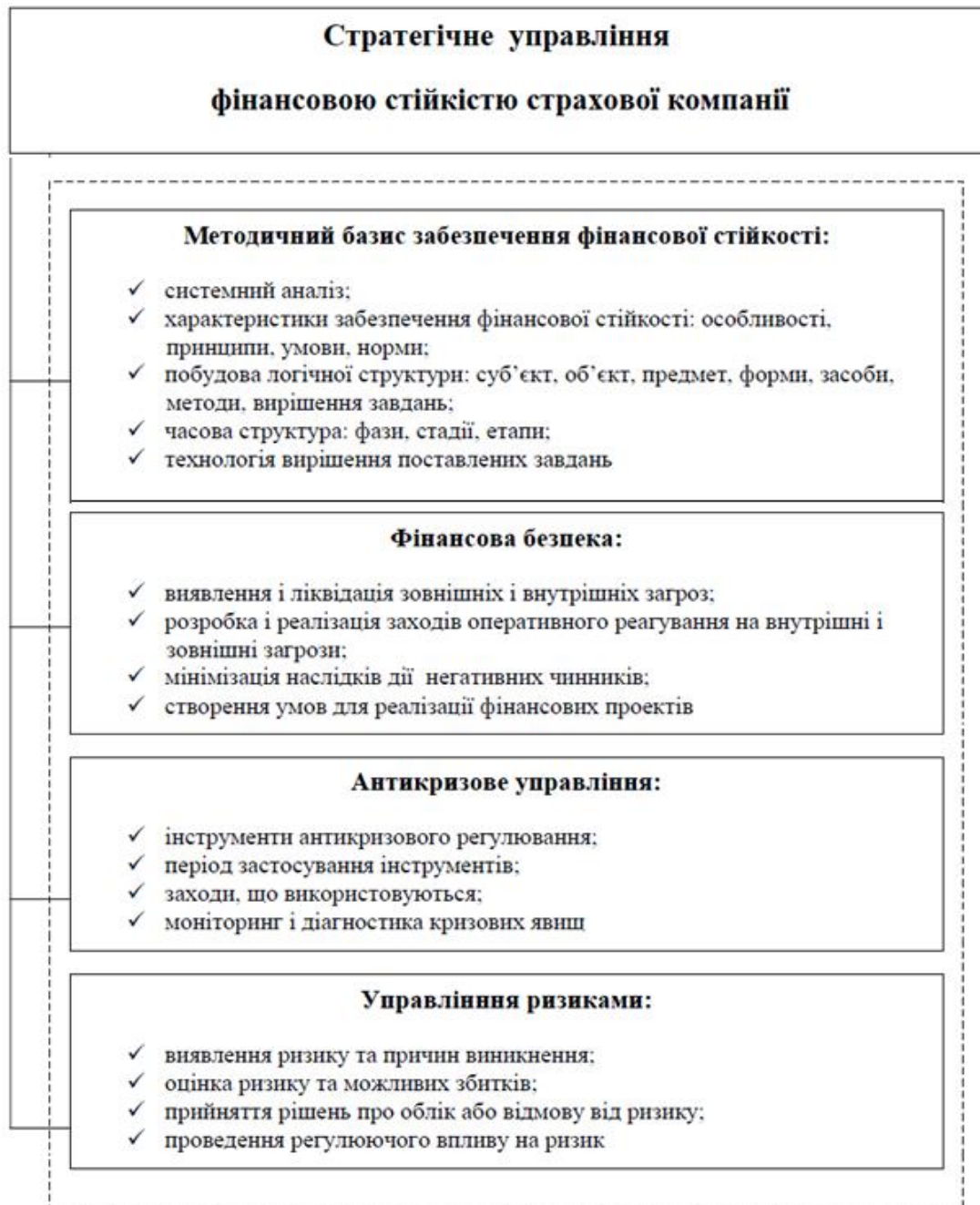

Рисунок 3.2 – Стратегічний набір управління фінансовою надійністю страхової компанії (узагальнено на основі [77–79])

Ключове місце у визначеному стратегічному наборі належить методичному базису забезпечення фінансової надійності, що передбачає

формування інформаційної бази та системи індикаторів надійності, проведення моніторингу та аналізу, стрес-тестування, вироблення рекомендацій щодо коригування політики розвитку страховиків з метою посилення їх фінансової надійності та запобігання фінансовим кризам.

Відповідно до запропонованої концепції управління фінансовою надійністю страховика здійснюється шляхом вирішення наступних задач:

– визначення рівня необхідної фінансової надійності страховика з урахуванням динаміки умов функціонування, що дозволить встановити необхідний та достатній рівень фінансових надходжень для підтримки стабільного положення страховика на ринку страхування;

– визначення механізмів управління фінансовою надійністю страховика на основі значущих внутрішньосистемних факторів, серед яких в рамках даного дослідження особливу увагу було приділено формуванню резервних фондів страховика як фактора забезпечення його платоспроможності, а також політиці перестраховування, яка є основою створення стійкого страхового портфелю та забезпечує можливість її подальшого розвитку.

Висновки до розділу 3

1. Фінансова надійність страховика ґрунтується на таких критеріях: наявність збалансованого страхового портфелю; розмір власних коштів. правильність розрахованих тарифних ставок; величина страхових резервів, адекватних сумі взятих страховиком на себе зобов'язань; ефективність розміщення страхових резервів; ефективність перестраховувальних операцій.

2. В страховому портфелі СК «ПЗУ Україна» переважають майнові види страхування, які відповідають низькій степені ризику і доходності і забезпечують фінансову надійність страхової організації. Крім того, слід відзначити суттєвий рівень перестраховування договорів майнового страхування. Отже, страхова організація СК «ПЗУ Україна» має достатньо добре збалансовану структуру портфелю, що дозволяє диверсифікувати продуктивний ряд, клієнтську

базу, та здійснювати грамотне управління ризиками. Страхова організація СК «ПЗУ Україна» здійснює консервативну модель формування страхового портфеля, що позитивно впливає на фінансову надійність.

3. Розрахунок показників страхової статистики СК «ПЗУ Україна» показав, що: величина ризику щодо збитковості страхової суми на СК «ПЗУ Україна» становить приблизно 0,0002, що відзначає практичну відсутність ризику; Середньозважене значення коефіцієнту збитковості за період з 2018 по 2020 рр. СК «ПЗУ Україна» становить 0,009, що свідчить про низький рівень збитковості окремого об'єкту страхової сукупності. Усереднене значення частоти збитку даного коефіцієнта в страховій компанії СК «ПЗУ Україна» дорівнює 52 %, що свідчить про непостійний характер виникнення збитків за усією сукупністю застрахованих об'єктів. Отже, існує можливість виникнення ризику з його несуттєвим впливом на стан платоспроможності СК «ПЗУ Україна».

4. Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів в діяльності компанії СК «ПЗУ Україна», і також її конкурентні переваги визначено за допомогою SWOT-аналізу. Визначено напрямки стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на основі ключової системи показників та сформульовано концепцію управління фінансовою надійністю СК «ПЗУ Україна».

ВИСНОВКИ

Фінансова надійність страховика – це стан фінансових ресурсів, при якому страховик здатний своєчасно виконувати всі взяті зобов'язання впродовж всього терміну дії укладених договорів (тобто бути платоспроможним), мати задовільні показники діяльності, сприятливо реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів фінансового стану (тобто бути фінансово стійким).

У роботі розв'язано наукову задачу щодо розкриття економічного змісту фінансової надійності та платоспроможності страхових компаній та дослідження методів управління ними.

Основними і найбільш важливими науковими та практичними результатами роботи є такі:

1. Розв'язання проблеми забезпечення фінансової надійності страхової компанії є багатофакторним завданням. Визначено фактори, що впливають на фінансовий стан страхової компанії та здійснено упорядкування факторів за можливістю управління.

2. Фінансовий стан СК «ПЗУ Україна» впродовж 2018-2020 рр. характеризується зростанням основних показників фінансової діяльності, а також достатнім рівнем ліквідності та рентабельності.

3. Рівень платоспроможності страхової організації СК «ПЗУ Україна», визначений із врахуванням вимог ЗУ «Про страхування», за методикою CAR, а також за системою показників оцінки платоспроможності, оцінений як достатній. Запропоновано модель управління платоспроможністю страховика, основним фактором якої є перестраховання.

4. Оцінка фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» проводилась із використанням одиничних показників, узагальнених показників, тестів раннього попередження та авторських методик. Різні підходи до оцінки фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» показують неоднозначні результати. В цілому СК «ПЗУ Україна» має достатній рівень фінансової надійності, хоча і спостерігається тенденція до її зниження.

5. Побудовано математичну модель фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на основі використання функції бажаності. Рівень фінансової надійності впродовж 2018-2020 рр. визначено як задовільний. Прогнозування рівня фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» здійснено за допомогою регресійного аналізу для різних моделей; найкраще відображає залежність фінансової надійності поліноміальна модель. Отримано прогнозоване значення рівня фінансової надійності на майбутній період.

6. Визначено методи та інструменти управління фінансовою надійністю страховика. Основними інструментами управління є страховий портфель, рівень страхових резервів, рівень перестраховування та ризику.

7. В страховому портфелі СК «ПЗУ Україна» переважають майнові види страхування, які відповідають низькій степені ризику і доходності і забезпечують фінансову надійність страхової організації. Крім того, слід відзначити суттєвий рівень перестраховування договорів майнового страхування. Отже, страхова організація СК «ПЗУ Україна» має достатньо добре збалансовану структуру портфеля, що дозволяє диверсифікувати продуктивний ряд, клієнтську базу, та здійснювати грамотне управління ризиками.

8. Оцінка показників страхової статистики показує існування можливості виникнення ризику з його несуттєвим впливом на стан платоспроможності СК «ПЗУ Україна».

9. Визначено вплив внутрішніх і зовнішніх факторів в діяльності компанії СК «ПЗУ Україна», а також її конкурентні переваги за допомогою SWOT-аналізу. Визначено напрямки стратегії забезпечення фінансової надійності СК «ПЗУ Україна» на основі ключової системи показників та сформульовано концепцію управління фінансовою надійністю СК «ПЗУ Україна».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Олійник В.М., Бондаренко Є.К. Поняття фінансової надійності страхової компанії та елементів впливу на неї. *Збірник наукових праць*. 2014. № 39. С. 148–160.
2. Шишпанова Н.О., Шкарлет Т.В. Систематизація показників оцінки фінансової надійності страхових компаній.
3. Ткаченко Н.В. Основні напрями забезпечення фінансової надійності страховиків у посткризовий період. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2020. №2(14). С. 291–297.
4. Ткаченко Н.В. Рейтинг фінансової надійності страхових компаній та основні підходи до його класифікації. *Світ фінансів*. 2009. №4(21) С. 182–190.
5. Ширінян Л.В. Фінансова надійність страхових компаній та шляхи її забезпечення автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук. 08.00.08: Фінанси, гроші та кредит. Харків, 2007. 35с.
6. Чайковська В. П. Оцінка забезпечення фінансової надійності страхових організацій в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 12. С. 36–39.
7. Бігдаш В. Страхування: Навчальний посібник К.: МАУП, 2006. 444 с.
8. Шакура О. О. Дослідження сутності фінансової надійності страховика в умовах розвитку системи комерційного страхування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 23 (15). С. 270–277.
9. Бутиріна В. М. Концептуальні основи фінансової надійності страхових організацій. *Вчені записки Таврійського національного університету*. 2013. № 26 (65). С. 20–26.
10. Ненно І. А., Зубаль В.О. Економічна сутність фінансової надійності страхових компаній. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 4 (9). С. 260–263.
11. Величко Г.О., Сташкевич Н.М., Сташкевич О.С. Напрями удосконалення фінансової надійності страхових компаній. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 79–82.

12. Іванюк І.С., Маруженко Д.С. *Фінанси України*. 2006 . №2. С. 77–83.
13. Поддєрьогін А.М. *Фінанси підприємств*. К.: КНЕУ, 2000. 312 с.
14. Полчанов А. Ю. Фінансова надійність страхової компанії як об'єкт стратегічного управління. *Вісник ЖДТУ*. 2018. С. 87–91. URL : <https://goo.gl/5yLVsq>. (дата звернення 12.06.2021).
15. Аберніхіна І.Г., Сокиринська І.Г. Система показників оцінки фінансової надійності страховика. *Фінанси України*. 2017. № 6. С. 74–86.
16. Кобилиця Н.О., Лопата О.О., Лялька Л.Л. Система оцінки фінансової надійності страхової компанії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. № 19 (5). С. 191–196.
17. Кисільова І. Ю. Оцінка фінансової надійності страховика. *Вісник Одеського національного університету*. 2014. № 19. Вип. 2(5). С. 139–143.
18. Бойко О. А. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової надійності страхової компанії. *Економічні науки*. 2018. №7. URL : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2018_7_4/4.pdf. (дата звернення 12.06.2021).
19. Косарева І.П., Лисенко Д.Д. Особливості оцінки фінансової надійності та надійності страхових компаній України. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. Випуск 17. С. 156–162.
20. Barlow R., Proschan, F., Hunter, L. *Mathematical Theory of Reliability Theory*. URL : <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bimj.19660080409>. (date of access 20.06.2021).
21. Straub E. Application of Reliability Theory to Insurance. URL : <https://www.cambridge.org/core/journals/astin-bulletin-journal-of-the-iaa/article/application-of-reliability-theory-to-insurance/D58D5438FE3A28ACC9DE556A8F375F07>. (date of access 20.06.2021).
22. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 7 березня 1996 р. (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення 20.06.2021).

23. Дьячкова Ю.М. Управління перестрахованням з метою забезпечення фінансової надійності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2008. №106. С. 46 –50.

24. Бойко А.О. Перестраховання як необхідний фактор забезпечення платоспроможності страхової компанії. URL : dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/2879/1/boyko_2.pdf. (дата звернення 12.06.2021).

25. Бойко А.О. Формалізації впливу перестраховання на рівень платоспроможності страхової компанії. *Інноваційна економіка*. 2019. № 20. С. 226–230.

26. Експертне агентство «Експерт–рейтинг». URL : <https://ring.org.ua/edr/uk/company/31172449>. (дата звернення 29.06.2021).

27. НРА «Рюрік». «Методика визначення фінансової надійності (надійності) страхової компанії» URL : <http://rurik.com.ua/>. (дата звернення 20.05.2021).

28. Челишева Т.В., Кононова Т.С. Фінансова надійність страхової компанії та умови її забезпечення. URL : http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/3_141696.doc.htm. (дата звернення 12.06.2021).

29. Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова надійність страховиків. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №9(75). С. 173 –178.

30. Borysiuk O.V., Stashchuk O.V. Main factors of providing the financial stability of national insurance agents. URL : <https://elibrary.ru/item.asp?id=30496968&pf=1>. (date of access 20.06.2021).

31. Павловська О. В., Філімонова В. О. Фінансова надійність страхової компанії та критерії її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4130>. (дата звернення 20.06.2021)

32. Бурчевський В.З. Фінансова надійність як об'єкт стратегічного аналізу страхової організації. *Фінанси, облік і аудит*. 2019. № 18 . С. 238 –244.

33. Олійник В.М. Методологічні засади забезпечення фінансової надійності страхових компаній : дис. д-ра екон. наук: 08.00.08. Укр. акад. банк.

справи. Суми. 2016. 507 с.

34. Малинич Г.М. Методичні підходи до аналізу фінансової надійності страхових компаній: переваги та недоліки. *Вісник Київського національного економічного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2009. №113–114.

35. Шірінян Л. В., Глущенко А.С. Комплексна оцінка факторів фінансової надійності страхових компаній. *Економіка України*. 2005. № 9. С. 31 –38.

36. Деревацька М.Р. Фінансова надійність страховиків та умови її забезпечення. URL : <http://libfor.com/index.php?newsid=134>. (дата звернення 12.06.2021).

37. Гаманкова О.О. Фінансова надійність та платоспроможність страхової організації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2007. № 94 –95. С. 18 –23.

38. Самойловський А.Л. Надійність страхових операцій: програмна реалізація збалансованості активів і зобов'язань страхової компанії. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 12. С. 31–35.

39. Малинич Г.М. Фінансова надійність страхової компанії як об'єкт статистичного дослідження. *Галицький економічний вісник*. 2008. №1(16). С.128 –131.

40. Малинич Г.М. Проблеми формування узагальнюючого статистичного показника фінансової надійності страхової компанії. *Культура народів Причорномор'я*. 2007. № 102. С. 233–236.

41. Сич О.А., Павлосюк Х.П. Оцінка фінансової надійності страхової компанії. URL : <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/101.pdf>. (дата звернення 20.06.2021).

42. Основи актуарних розрахунків: навч.-метод. посіб. / за ред. І.О. Ковтуна. К.: Алерта, 2004. 328с.

43. Шихов А.К. Страхование. М.: КноРус, 2000. 320 с.

44. Мудрик Д. Контроль и оценка ситуации. Анализ финансового состояния страховых компаний. *Страховой аудит*. 2007. № 2. С. 14 –16.

45. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.03.2005 № 3755 URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v3755486-05>. (дата звернення 29.06.2021).

46. Кравченко В.О. Розвиток методів аналізу платоспроможності страховика як складової фінансової безпеки страхової компанії. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. № 1 (21). 2013. С. 85–89.

47. Бессараб Ю.О. Методи аналізу платоспроможності страхової організації. URL : Режим доступу: <dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3601/1/Bessarab.pdf>. (дата звернення 12.06.2021).

48. Руда Р. В. Оцінка платоспроможності та фінансової надійності страхової організації. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4 (32). С. 93–98.

49. Pentikainen T. On the solvency of insurance companies. URL : <http://www.actuaries.org/LIBRARY/ASTIN/vol4no3/236.pdf>. (date of access 20.06.2021).

50. Ткаченко Н.В. Новітні підходи до оцінки платоспроможності страхових компаній в рамках Solvency II. *Банківська справа*. 2018. №4. С. 62–71.

51. Ткаченко Н.В. Переваги та недоліки сучасної європейської системи оцінки платоспроможності страхових компаній. *Банківська справа*. 2019. №1. С. 8–18.

52. Єрмошенко А. М., Поплавська В.В. Нова політика у сфері платоспроможності страхових компаній Європейського Співтовариства. *Фінанси України*. 2007. № 11. С.103–110.

53. Котлобовский И.Б., Сметанин А. Е. Новая система оценки платежеспособности страховых компаний в Евросоюзе и Швейцарии. *Финансы*. 2008. № 4. С.48–52.

54. Орлова О.В. Еволюція підходів до оцінки платоспроможності страхових компаній: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Ефективна*

економіка. 2013. № 10. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5780>. (дата звернення 20.06.2021).

55. Bellando J.-L. Assessing the financial health of insurance undertakings to protect the insured from the risks to which these firms are exposed: solvency rules by URL : <https://www.oecd.org/pensions/insurance/1857594.pdf>. (date of access 20.06.2021).

56. Kreutzer M. Wagner J. New Solvency Regulation: What CEOs of Insurance Companies. *The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice*. 2013. volume 38. Pp. 213–249.

57. Директива 2002/13 ЄС. Європейського парламенту і Ради Європи від 5 березня 2002 р. Про внесення змін до Директиви Ради Європи 73/239/ЄЕС в стосношенні вимог до маржі платієспособності, встановлюваних до страховим організаціям, спеціалізуючимися на видах страхових інших, ніж страхування життя. *Страховое право*. 2004. № 4. С. 66-74.

58. Офіційний сайт СК «ПЗУ Україна». URL : <https://www.pzu.com.ua/>. (дата звернення 20.06.2021).

59. Заруба О. Д. Страхова справа. К.: Товариство «Знання», 1998. 321 с.

60. Архів курсів валют. URL : <https://index.minfin.com.ua/exchange/archive/nbu/curr/2019-12-27/>. (дата звернення 20.06.2021).

61. Лютик Т. В. Функція бажаності Харрінгтона як інструмент інтегральної оцінки інноваційної та науково-технологічної складових економічного потенціалу. *Історія науки і біографістика*. 2016. № 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/INB_Title_2016_4_11. (дата звернення 20.06.2021).

62. Міненкова О.В. Оцінка діяльності підприємства на основі інтегрального показника якості збалансованої системи показників. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 25. Частина 2. 2017. С. 187-194.

63. Кишинська К.А. Застосування методу прогнозування трендового аналізу в побудові моделі управління фінансовою безпекою підприємства. URL

: www.rusnauka.com/5SWMN_2020/Economics/8_101045.doc.htm. (дата звернення 20.06.2021).

64. Рабій О.С. Управління страховими резервами страховика: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01: фінанси, грошовий обіг і кредит. Одеський державний економічний університет, Одеса, 2006. 35с.

65. Пікус Р.В. Міжнародний досвід управління активами страхової компанії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. №120. С. 7-12.

66. Цуркан І.М., Красіля А.В. Оптимізація фінансових потоків страхової компанії: URL : http://www.rusnauka.com/25_NPM_2009/Economics/50712.doc.htm. (дата звернення 29.06.2021).

67. Валь А.М., Чубатюк В.М. Способи управління страховим портфелем. URL : <http://intkonf.org/val-am-ktn-chubatyuk-vm-sposobi-upravlinnya-strahovim-portfelem/>. (дата звернення 12.06.2021).

68. Дрібноход А.О. Підхід до вибору страхового портфелю за цілями страховика. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2008_635/10.pdf. (дата звернення 12.06.2021).

69. Супрун А.А. Фінансове управління в страхових компаніях на основі ключових показників. Актуальні проблеми розвитку економіки регіонів. Випуск 5. Збірник наукових праць. 2009. URL : (http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2009_5_2/59.pdf). (дата звернення 12.06.2021).

70. Хавтур О. Оптимізація структури страхового портфеля: управління ризиками і дохідністю. *Світ фінансів*. 2007. Випуск 1 (10). С 142–152.

71. Адамів Я. Б. Управління страховим портфелем страховика. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1116/1/Adamiv_Y_B_FMzm_51.PDF. (дата звернення 20.06.2021).

72. Тарельник Н.В. Управління ризиком як складова механізму забезпечення фінансової надійності страховика. URL : <http://townbookie.com/book/35-upravlinnya-rizikom-yak-skladova-mexanizmu-finansovoyi-nadijsnosti-strahovika-tarelnik-nv/3-.html>. (дата звернення 12.06.2021).

73. Орлова О.В. Моделювання і оцінка ризиків управління платоспроможністю страховика. URL : <http://www.vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2015/10-2015/65.pdf>. (дата звернення 20.06.2021).

74. Про затвердження вимог до рейтингів фінансової надійності (надійності) страховиків та перестраховиків-нерезидентів : постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 р. № 1640. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 1. С. 12–19.

75. Шірінян Л.В. Рейтингова система і рейтинг-оцінка фінансової надійності страхових компаній України. *Світ Фінансів*. 2007. Вип. 2 (11). С.152-163.

76. Фурман В.М. Основні напрямки організації стратегічного управління в страхових компаніях. *Економіка і прогнозування*. 2004. № 4. С. 49–61.

77. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. К. : 2004. 759 с.

78. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Стратегічне управління: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 396 с..

79. Немцева Ю. В. Проблемы формирования системы риск-менеджмента в страховой организации. 2014. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/ problemy-formirovaniya-sistemy-risk-menedzhmenta-v-strahovoy-organizatsii.pdf>. (дата звернення 20.06.2021).